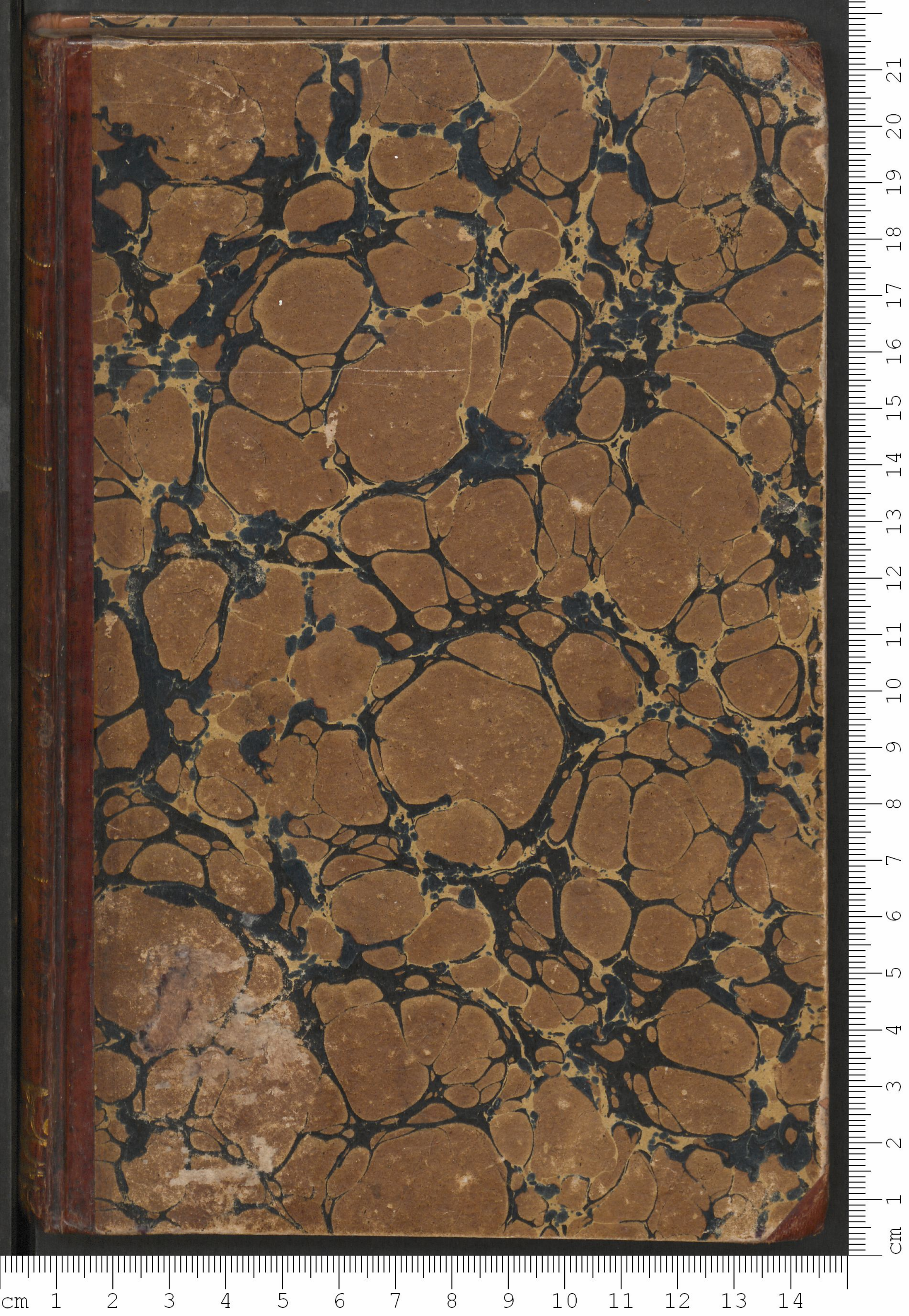
Strombecks

RESA.

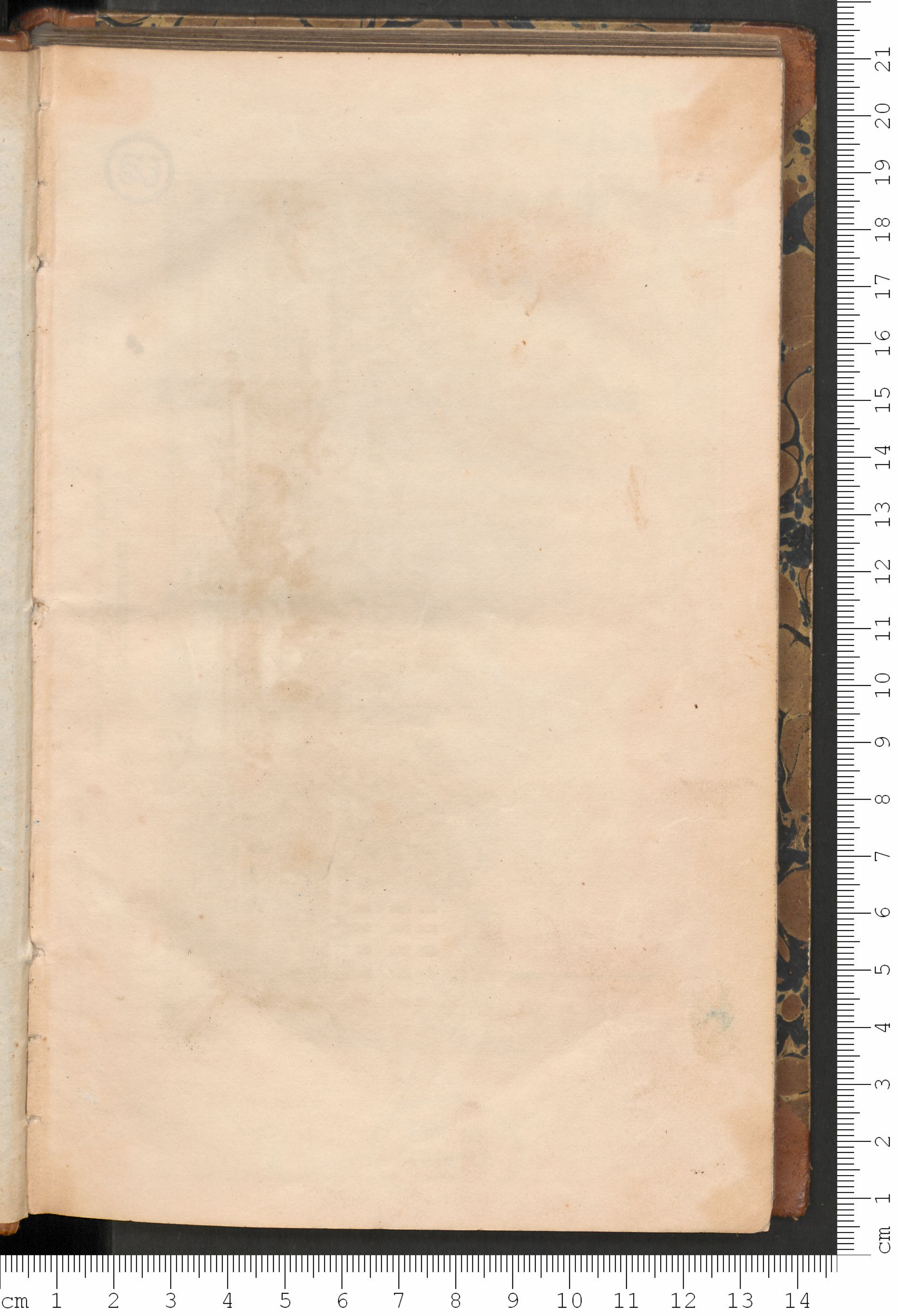

*2400

m. 4 pl. i stålst. (alla)

[Bring 620]

A. Gadolin

CCLXXVIII

STOCKHOLM

Innere Ansicht bey der Nord-Brücke.

Aus der Kunstanst. des Bibl. Inst. in Hildburghausen.

Eigenthum der Verleger

ANTECKNINGAR

UNDER EN RESA

GENOM

SVERIGE OCH DANNEMARK

SOMMAREN 1839,

jemte några Bilagor

af

Karl Fr. v. Strombeck,
Friherre, m. m.

Öfversättning.

Med 4 Stålgravyrer.

STOCKHOLM, 1840.
A. BONNIERS FÖRLAG.

Resan till Stockholm.

Öfver Lübeck, Ystad och Kalmar.

Det är med enskilta resande, som med hela vandrande folkslag: begge längta efter den varma, glada södern; också mig hade denna längtan tvenne gånger lockat öfver Alperna, och ehuru jag njutit lyckan, att i den förtrollande Sirenens stad, lefva oförgätliga dagar, och — för att tala med skalden — hvila vid hennes bröst, så var denna längtan ännu icke tillfredsställd. Jag såg Neapel; men, att derföre icke vilja se någonting mera, utan dö, tycktes mig dock för mycket. Denna gång vände jag mina blickar åt det allvarliga Norden. Att skåda prakten af *Skandinaviens* hufvudstad, thronande på klippor mellan tvenne sjöar, att erkänna de folkslags lycka, dem en stor man med vishet regerar, att sjelf betrakta, huru den ädle *Dansken* under en faderligt mild, om också icke af constitutionela former inskränkt regering, i det glada närvarande förgäter år af en oförvållad olycka, detta syntes mig löna mödan af en resa, till och med i framskriden ålder, och

jag beslöt, att egna detta års embetsferier åt ett besök i norden. — Dessa togo sin början den 24 Julii, och redan dagen derpå ilade jag genom Lüneburgerhedens ödslighet, som jag en gång mellan tusenåriga ekar, gamla germaniska grafvar och melankoliska måsar, ville tilldela några ossianiska localiteter; men sednare sjelf motsagt; passerade *Elben*, och befann mig å nyo i det ofta sedda, gästfria *Hamburg*, denna ädla republik, der tyskarne ännu i vår tid kanske betämdast utvisa gedigenheten af deras karakter. Ännu tvekande, om jag borde begynna min resa med *Danmark* eller *Sverige*, föranleddes jag till det senare genom de rekommendationsbref, jag erhöll af svenska Generalkonsuln *v. Stahl*, och sedan några af mina dagar tillhört vänskapen, lemnade jag Hamburg och begaf mig öfver den temligen ödsliga badinrättningen *Oldesloe* till *Lübeck*, dit en nästan fulländad Chaussé förer, som, enligt förmodan, skall fortsättas ända till *Altona*, och hvarigenom de båda systerstäderna *Hamburg* och *Lübeck* således erhålla den länge önskade bättre vägförbindelsen. Äfven i Lübeck uppehöll jag mig några rätt glada dagar i det förträffliga hotellet *"zur Stadt Hamburg"*, som icke lemnar det ringaste öfrigt att önska, och onekligen bör räknas bland de bästa värdshus Tyskland äger. Men en särskilt lycka väntade mig äfven här: jag gjorde bekantskap med trenne polska damer, en Grefvinna *Plater*, från trakten af *Wittebsk*, hennes sköna, högst talangfulla och älskvärda dotter och en Fröken *Erichson*, deras gemensamma väninna, och de båda sistnämde förenade med den äldre Grefvinnans full-

ändade bildning, företrädet att fullkomligt tala tyska språket, som de lärt i Riga. Huru försvunno de båda aftnar, dem jag fick upplefva i detta sällskap, och som den unga Grefvinnan *Louise* mellanåt förskönade genom sång och musik, ty hon var mästarinna i denna sköna konst, och af naturen begåfvad med den herrligaste röst. I dessa fruntimmers närhet lärde man lätt fatta den för segern afgörande inflytelse, som sådana polskor utöfva på sina mäns beslut. Hvilken eld i fantasien, hvilken styrka i känslornas framställning, hvilken hänförande tjusning, som öfvertygar utan skäl, ja till och med besegrar en motsatt öfvertygelse. Desse damer uppehöllo sig här redan flere veckor, för att besöka tvenne beslägtade unga flickor, som befunno sig i Hofrådet *Leithofs orthopediska Institut.* Denna storartade inrättning visades mig i hela sitt omfång af den ryktbare läkaren sjelf, och ingaf mig verklig beundran. Han ernådde, att barn, som hela månader methodiskt afhöllos ifrån sin späda kropps fria rörelser, icke allenast tåligt uthärdade detta tvång, utan äfven kände sig glada och lyckliga. Tillika njuta de undervisning, och utgå från Leithofs institut vanligtvis icke blott kroppsligt återställda, men derjemte mera andligt utvecklade, i skötet af sin familj. Det är också omöjligt, att barn, hvilka man likväl måste kalla olyckliga, kunna behandlas mera fader- och moderligt, än af Leithof och hans vänliga, förståndiga syster, hvarifrån också härleder sig den tacksamhet och kärlek, som för hela lifstiden fäster barnen vid

sina ädla vårdare. Det var rörande, att se, huru ett med högtidsgåfvor prydt bord här väntade en af de små flickorna, som på lång tid var skiljd från sina föräldrar, då en af deras födelsedagar just inträffade; huru der gjordes förberedelserna till en liten bal, som skulle fira en annans återställande. Ty med rätta anser Leithof nödvändigt, att befordra sina elevers (såsom jag skulle vilja kalla hans sjuka), tillfrisknande ej allenast genom ändamålsenliga läkemedel, verkande inifrån på orsaken till det yttre vanställandet, och då denna är undanröjd, göra kurens fulländande möjlig genom mekaniska medel (att ligga utsträckt o. s. v.) och bad, — till och med genom simning i en med ljumt vatten fylld bassin, han erkänner äfven nödvändigheten, att fysiskt inverka på den. Härigenom vann han resultat, som väcka förvåning. Sjukliga, vanskapliga och till sin uppfostran vårdslösade barn, lemna hans institut friska, raka och bildade, och för alltid uppfyllda af tacksamhet mot den man, hvilken de till största delen hafva att tacka för sin lefnads lycka. Då jag besåg inrättningen, var det vackert, varmt väder. De sjuka voro derföre mest i trädgården; till och med de, som ännu lågo på sina sträckbäddar, hade man med dessa burit dit. Jag kan visst icke påstå, att åsynen af så många vanställda barn och de på dem använda yttre orthopediske hjelpmedlen voro en glädande anblick, tvertom tillstår jag, att den gjorde mig ganska sorgsen; men barnen voro glada, läste, arbetade eller pratade förtroligt med hvarandra, liksom ingenting hade fattats dem. Tvenne unga flickor voro

verkligen sköna, och intogo mig genom den hållning, vänlighet och otvungenhet hvarmed de besvarade mina hälsningar. — Leithofs egen boning är genom trägården skild från institutet, hvars bonings- hushålls- bad- och ekonomiska localer, äga en betydlig vidsträckthet och äro upprättade på de platser, der flera nedrifna, eller för det mesta ombyggda borgarehus fordom stått. Måtte Leithof ännu i många år vara verksam till den lidande menskligheten väl, men måtte han äfven besinna, att den friskaste och starkaste är dödlig, och derföre draga någon slags försorg derom, att tillvarelsen af ett så välgörande institut som hans, icke allenast blir beroende af en enda mans lif. Det synes mig nödvändigt, att han bildar lärjungar, som en dag äro i stånd, att efterträda honom. *Dagligen* undersöker han hvarje barns helsotillstånd, och emedan han uppgifvit all annan verksamhet i egenskap af läkare, lefver han uteslutande för sitt institut, till hvars beständiga fullkomnande han använder de betydligaste summor. Utom *Leithof*, besökte jag i Lübeck ännu tvenne andra utmärkte lärde och embetsmän: presidenten vid dervarande gemensamma Öfverappellationsrätten för Tysklands fria städer, Doktor *Heise*, och Doktor *Du Roi*, ledamot af samma domstol. Redan länge högaktas de af hela Tyskland, såsom tillhörande dess lagkunnige af första rangen.

Lübeck, fordom i spetsen för den gamla tyska *Hanseatsföreningen*, och ännu, till sin rang, den första bland Tysklands fria städer, kan nu, i hänseende till sin handelsverksamhet, på långt när icke mäta sig med Hamburg eller Bremen.

Dessa båda städer höja sig till värdigheten af *"verldshandelns."* Lübeck deremot, tar en ganska ringa del i den direkta förbindelsen med nya verlden. Kända omständigheter, som det är underkastadt tillika med Östersjöns öfriga handelsstäder, göra det för Lübeck omöjligt, att verksammare deltaga deri. Dess befolkning har derigenom, från hundratusende, som i medelåldern gjorde det möjligt, att föra krig äfven med konungar, minskats till *tjugusextusen*, flere af dess gator äro ödsliga, och värst är, att det ännu saknar allt hopp, att dess hämmade, sjunkna handel, snart skulle kunna blifva fri och höja sig på nytt. Likväl är den, under nuvarande omständigheter, icke obetydlig; ännu finnas här välmående köpmän, ty handeln inom Östersjöns gebit, äger ännu alltid sin centralpunkt i Lübeck, och ryska handeln är isynnerhet riktad dit; men i gammal, medelåldrig, hanseatisk skönhet, står Lübeck långt öfver Hamburg. Rådhusets forntyska prakt hänvisar på stadens mest lysande period, hvarvid man i högsta grad måste beklaga, att äfven här bristande sinne för ädla fosterländska fornminnen för alltid tillintetgjorde dess oskattbara localiteter i rådhusets inre, genom förstörande tillbyggningar. Förgäfves sökte jag de gamla hansestädernas vördnadsvärda församlingssal, dess sändebuds med utskäringar rikt prydda palatser, dem jag i min barndom, ledd af min förklarade faders hand, skådade med tyst vördnad. "Städerna", (sade den tiden min gamle far) "som här samlades, — och den stad, der våra förfäder voro verksamme, det åldriga Braunschweig, befann sig deribland,

— "förde segrande krig med konungar; deras flottor herrskade på baltiska hafvet och äfven utom detsamma. Här måste Braunschweigs deputerade barfota och barhufvade i grof drägt göra den församlade Hansan afbön, då uppproriske borgare skymfligt hade afrättat dess öfverhetspersoner på gamla stadens torg (1374); här måste de, såsom botgöring, lofva den helige Autor, stadens skyddspatron, ett kapell, som äfven upprestes på vår Autors gård, bredvid gamla stadens rådhus." Jag afhörde tigande dessa forntidens sagor från min faders läppar, och betraktade, med min älskade bror Henrik, som äfven var närvarande, vördnadsfullt de föremål, i hvars omgifning de hade timat. — Nu sökte jag fruktlöst, hvad jag sett som barn: der den tyska Hansan fordom samlades, hade man anbragt åtskilliga embetsrum! — Skulle man väl tro, att en fri stads borgare så kunna förstöra rum, der deras egna, kraftfullare förfäder innehade säte och stämma öfver hundrade förenade städer, och på detta sätt bildade en makt, som verksamt satte sig emot Adelns rofsystem och furstarnes laglöshet?

Äfven Lübecks kyrkor, i synnerhet *Maria-* och *Domkyrkan*, vördnadsvärda monument af forn-åldrig tysk byggnadskonst, hänvisa på en längesedan försvunnen tid. De kunna, ehuru endast uppförda af tegel, för sin storlek och formernas majestät, nämnas bredvid Rhenländernas och södra Tysklands djerft hvälfda dômer. — Också i Mariakyrkan erinrades jag om mina barndomsår och den rysning, som genomilade mig, när middagsklockan slog tolf, och ett par stora flygeldör-

rar magiskt öppnades vid det stora urverket. Då utträdde stel och högtidlig en drabant, följd af romerska kejsarens majestät, ledsagad af rikets sju kurfurstar. Alla framskredo långsamt, bugade sig vördnadsfullt för den välsignade Frälsaren, och försvunno, efter fullbordad vandring, inom den för dem öppnade dörren. Ännu efter ett förflutet halft århundrade, höllo de varaktigare, än lefvande menniskobarn, samma vandring. Också *dödsdansen* i Kapellet, ett verk af den gamla tyska måleskolan, dock ej af serdeles värde, väckte dylika minnen. Till den oundvikliga dansen uppmanar här döden alla stånd, alla åldrar; intet motstånd hjelper.

Lübecks gator och torg äro regelmässigare och långt ljusare än gatorna och torgen i Hamburg, med undantag af Jungfernstieg och Esplanaden, hvaremot Lübeck icke äger någonting dylikt att uppvisa. Till och med på privata hus, har jag ej sällan sett göthiska, ja äfven byzantinska former. Merendels hafva de måst gifva vika för en modern framsida af gafvelhusen, och besynnerligt nog synas grekiska pilastrar på de smala och höga husen. Lübecks närmaste omgifning är lågländt och enformig, dock upplifvad genom landställen och vackra alléer, som väl underhållas och utsträcka sig åt alla sidor. Ännu råder gammal hanseatisk redbarhet i hansestädernas fordna hufvudstad, och man kan med skäl räkna den bland Tysklands ädlaste och märkvärdigaste städer.

Det har någonting djupt upprörande, att taga afsked af någon, när det är osannolikt, att vi nå-

gonsin mera på jorden skola råkas. Huru mycket ökas ej denna osannolikhet, när skiljsmessan sker i en så hög ålder, som den jag uppnått! — Med denna känsla af innerligt vemod, skiljdes jag från Grefvinnorna *Plater* och deras vänliga resesällskap, Fröken *Erichson*, den första Augusti kl. 9 om morgonen, för att begifva mig till *Travemünde*, ty *"Svithiod"*, som skulle föra mig till *Stockholm*, anträdde samma dag sin resa kl. fem på eftermiddagen. Godhetsfullt tillvinkade mig damerna sitt sista farväl, då jag redan satt i vagnen, och vi voro åtskiljda för det öfriga lifvet. Ungefär på halfva vägen af de tvenne mil, som föra genom en väl odlad slätt, men icke erbjuda någonting märkvärdigt, öfverfar man *Trave* på en färja, sedan öppnas snart utsigten på den genom hafvets påträngande, utvidgade floden, och icke långt derefter på sjelfva den af Östersjön här bildade viken. Tätt vid denna ligger den lilla trefliga staden *Travemünde*, bebodd af 1,200 innevånare, tillhörig den fria staden Lübeck och rätt faderligt regerad af dess senat. De längs efter hafsviken uppbyggda husen, utgöra en vacker anblick, och den af dem vid stranden bildade gatan fram till den nära belägna fyrbåken, är en underhållande promenad för gästerna vid dervarande, allt mera besökta sjöbad. Än ser man ett ångfartyg, än ett segelfartyg anlända; här omfamnas vänner af väntade resande, der ledsagas andra om bord af dem från hvilka de skiljas. Öfverallt ser man köpmanslifvets driftighet. Man måste tillstå, att detta är någonting helt annat, än det ledsamma kringdrifvandet vid en badinrätt-

ning midt i landet. Redan åsynen af detta lif kunde läka en hypochondrist. Jag spisade till middagen uti ett af de väl inrättade värdshusen vid stranden, i godt och gladt sällskap, sedan började inskeppningen på det helt nära liggande *Svithiod*. Detta präktiga, svenska ångfartyg, af hundrade hästars kraft, erbjöd alla de beqvämligheter, den resande kan begära på det ogästvänliga hafvet; dess första kajuta var rymlig och elegant; det fattades hvarken speglar eller soffor, sofkojen var temligen djup och så hög, att man kunde sitta upprätt deri, en beqvämlighet, som man sällan äger i dessa slags afstängsel. Madrasserna vill jag just inte prisa: de voro så tunna, att man genom dem tydligt kände de bräder, hvarpå de utbreddes. Det var angenämt, att medelst en af trädstafvar gjord dörr, kunna skjuta igen om sig i det ungefär halfannan fot breda utrymmet. Som jag lyckligtvis icke hade någon af resesällskapet i den öfver mig befintliga sängen af samma koj, så var jag i stånd, att skapa mig en egen, visserligen ganska trång kammare, för att emellanåt kunna draga mig ifrån sällskapet, som väl under resans första dagar icke utgjordes af mer än tjugufyra personer i första kajutan, men för en såkallad *salong*, som icke var öfver tolf steg lång och 6 steg i bredden, likväl var tillräckligt stort. Men på sjön lär man sig snart att åtnöjas äfven med det minsta utrymme. Att begagna hvarje liten fläck, utgjorde alltid min första omsorg på ett ångfartyg, och denna praxis kan inte nog rekommenderas. Man blir skiljd från sin koffert; denne hissas ned i undre skeppsrummet. Nattsäcken, kappan, hatt-

foderalet, hvari man kan inpacka sina små toilett-behof, behåller man sjelf och dem ställer man så godt som möjligt i ordning inom sin trånga koj och dess omedelbara grannskap, på det de ej måtte bortblandas med mindre ordningsälskande resandes tillhörigheter. På slaget fem satte *Svithiod* sitt kraftfulla machineri i gång, de ledsagande vännerna lemnade däcket, sedan de ännu en gång omfamnat de afresande, och man kunde öfverse sitt egentliga ressällskap. Detta var nu fullkomligt olikt ett sådant, som man plägar finna på Rhenens eller Donaus ångbåtar. Eleganta damer saknades alldeles och likaså unga, muntra följeslagare. Mängden bestod af köpmän och affärsmän, hvaribland endast en, Hr *Dubois* från Hamburg, en ganska kunnig sidenhandlare, med hvilken jag gjorde angenäm bekantskap, åtföljdes af sin fru. Utom henne voro tvenne katholska damer om bord, som reste till några slägtingar i Stockholm. Dessa trenne innehade ensamt fruntimmerskajutan, och gjorde således resan serdeles beqvämt. — Snart sågo vi endast himlen och hafvet vid det skönaste väder i verlden, och gingo till den gemensamma aftonmåltiden i salongen, alldeles som vi varit samlade på värdshuset vid något bad. Efter måltiden uppstego alla åter på däck, vi började att språka som gamla bekanta, och jag undervisade till tidsfördrif några yngre resande om de förnämsta stjernbilderna. — En natt på hafvet har något oändligen högtidligt, man lefver likasom i en ny verld. — Skeppet fortgick, utan någon svigtning, tre mil i timman, det var alldeles icke fråga om någon sjösjuka. Omkring mid-

natten gingo vi till sängs, som vi hade varit hemma.

Följande morgonen voro alla tidigt på däck. Vi hade rest den gyllene Helios till möte, och han visade sig också flere minuter tidigare, än gårdagen, ehuru dagarna längesedan voro i aftagande. Ända till Stockholm, gingo vi likasom emot en ny sommar, och dit anlända den fjerde Augusti, var dagen åter så lång, som den varit i Wolfenbüttel i början af Julii månad *). — Underskön höjde sig solen ur böljorna, och en bana af lågor gick ifrån skeppet till henne. Ingen flägt kändes; hafvet hvilade, som på den morgon, då Aphrodite *"med undran sedd af de båda hafsmissfostren"* uppsteg ur skummet. Nu sågo vi till höger *Bornholm*, höljdt af en lätt dimma, till venster *Skånes* slättland; båda ännu i ett aflägset fjerran. Förstnämnde ö försvann snart ur våra ögon, men Sveriges kustland kom allt närmare, och klockan var ungefär åtta, då vi lade i land vid *Ystad*.

Här såg det ut, som hela befolkningen hade väntat vårt ångfartyg; hamnen liknade en stor marknad; hvarje stånd, hvarje ålder, hade ditsändt manliga och qvinliga representanter. Jag hade gått i land med min nya resvän, Herr *Dubois*, för att på värdshuset företaga en något utförligare toilett, än den som var möjlig på skeppet, och sedan i ro der dricka vårt kaffé; men

*) Solen uppgår i Stockholm den **4** Augusti, kl. **3** och **43** minuter, och ned kl. **8** och **11** minuter. På längsta dagen, sker uppgången kl. **2** och **43** minuter, nedgången kl. **9** och **15** minuter.

redan möttes vi af en gammal bekant till Herr Dubois, som årligen berest dessa trakter, och han inbjöd oss på äkta svenskt sätt till sitt hus, på det vi genast måtte finna, att vi anländt till den gamla germaniska gästfrihetens hemland. Denne vänliga man, hade under tyska befrielsekriget, tjent i första Braunschweigska Liniebataljonen, hette *Pluns* och var nu innehafvare af en Cichoriefabrik. Ehuru ogift, saknades ingenting i hans gästvänliga och väl inredda bo; i största hast stod en rätt ståtlig frukost framför oss. Jag måste berätta huru det stod till med en eller annan gammal krigs- och fältlägerskamerat; ehuru jag visste föga mer, än att den gamle vännen redan för flere år tillbaka gått till det fjerran landet på hänsidan Lethe, hvarifrån ingen underrättelse kommer. Också helsningar mottog jag i mängd, och dem vill jag härigenom på bästa vis framföra till alla Herr Pluns fordna krigskamrater. Han följde oss om bord, här satte han sig bredvid mig på däck, för att så länge som möjligt hugnas af mina svar på sina vänskapliga efterfrågningar. Slutligen, när machinen åter begynte sitt arbete, skiljdes han från oss och tog afsked för detta lifvet. Men redan efter några veckor, mötte jag den redlige veteranen på vägen till *Götheborg*, dit han reste i affärer, och der jag äfven mottog hans besök på mitt rum. — Så föras ofta af en lycklig händelse de menniskor åter tillsammans, som hade litet hopp att återse hvarandra.

Ystad har en förträfflig hamn, der likväl endast få skepp lågo. Staden, som räknar något öfver 4000 innevånare, har nästan inga andra än

rödmålade hus af trä och illa stenlagda gator, men torget är stort, regelmässigt och icke utan några ståtliga stenbyggnader. Innevånarne lefva mest af fiske, handel och åkerbruk. Här finnes äfven några fabriker; isynnerhet förfärdigas här särdeles goda handskar af läder. Trakten kring Ystad är flack, och har största likhet med det midt öfver belägna Pommern.

Några af vårt ressällskap öfvergåfvo oss här, andra intogo deras ställe, och i ungefär lika stort antal, fortsatte vi vår resa efter halfannan timmas uppehåll. Klockan 2 spisades middag i salongen af tjugutvå personer, kaffe intogs på däck vid det herrligaste väder; det var en vällust att på detta sätt flyga öfver böljorna, utan att känna det präktiga fartyget gunga det allraringaste. Natten var lika skön, som den förflutna, och först vid midnattstiden begåfvo vi oss i kojerna. Utan minsta tanke på afgrunden under oss och ångmaschinens så nära befindtliga låga, sof jag lika godt, som på fasta landet.

Den *tredje* Augusti uppgick, och redan befunno vi oss inom det för sjöfarande farliga sundet mellan den smala 17 mil långa ön *Öland* och svenska provinsen *Småland*. Kl. 8 om morgonen inlupo vi i *Calmars* vackra, af temligen många fartyg uppfyllda hamn, och denna stad med sitt slott och sin sköna domkyrka, skänker redan en helt annan anblick, än Ystad. Också här tycktes vårt fartygs ankomst utgöra en folkfest, hundrade tals menniskor af alla stånd, mottogo oss i hamnen. *Calmar* har inemot 6000 innevånare, och är således för Sverige redan en betydlig stad, men

den ser också ganska storartad ut med sina regelmässiga gator, sina vackra, ehuru merendels af trä uppbyggda hus. Vi reskamrater, lemnade nästan alla fartyget, och förfogade oss till värdshuset på rådstugan, för att dricka kaffé, och sedan tågade vi till den närbelägna, praktfulla domkyrkan, som, uppförd i modern, italiensk stil, med sina doriska och joniska pelare och pilastrar, samt dristiga hvalf, icke en gång i Florenz eller Mailand skulle undfalla uppmärksamheten. Den oss ledsagande kyrkotjenaren, var sjelfva vänligheten; också belönade vi rikligen hans möda. Jag skulle vilja likna denna domkyrka vid Salzburgs, som den för ingen del tyckes vara underlägsen. Icke långt från detta sköna tempel, står Gymnasiibyggnaden, äfvenledes prägtig och alldeles massiv, hvaremot den nya Universitetsbyggnaden i Göttingen skulle anses småaktig. Hos oss anar man icke, att Sveriges mindre städer äga byggnader af detta slag, och lika litet tror man, att här finnes trähus, som i regelmässighet och skönhet, icke gifva efter för något stenhus. Till venster höjde sig pittoreskt det uråldriga, historiskt så märkvärdiga slottet, temligen långt från hamnen, hvarföre man icke tillät oss att gå dit, ty redan gaf ett kanonskott signalen, att vi borde begifva oss om bord, der vi funno vårt ressällskap förökadt med eleganta herrar och damer, hvaribland ett ungt vackert par: Baron *Axel Rappe* och hans Friherrinna i synnerhet utmärkte sig. På denna dag gjorde jag först bekantskap med en aktningsvärd, katholsk andlig man, Abbé *Studach* ifrån Bayern, som redan ifrån Travemünde varit med på fartyget, och återvände

till sina embetsgöromål i Stockholm (man sade mig, att han var Drottningens och Kronprinsessans biktfader samt Stockholms Katholska församlings pastor). Jag har mycket beklagat, att icke åter hafva sammanträffat med denna välvillige, upplyste och bildade man, under mitt dervarande vistande; vi hafva ömsesidigt åtskilliga gånger sökt hvarandra, utan att kunna råkas. Följande natten anlände vi mellan Klippöarne (skären) hvilka, tusende till antalet, bekransa Sveriges kust i denna trakt. En underbar, äkta nordisk anblick. De bestå af gneis och granit, och äro dels bevuxne med furuskog, dels helt och hållet kala. Några innefatta flera qvadratmil, som t. ex. *Dalarön*, andra hafva knappt några hundrade steg i omfång och äro derjemte oftast alldeles kala. Men på dessa skoglösa klippor, som likväl i sina fördjupningar icke sakna växter, öfvas om hösten jagtens nöjen af ägarena, hvilka stundom till och med der tillbringa nätterna, såsom det berättades mig af en Sjökapten, ofta deltagare i dylika jagtpartier. Det fattas här hvarken harar eller skälar, och på klippspetsarna bygga örnar sitt näste. Om man föreställer sig att Skimmerskogen och Eckerdalens omgifning vid vår gamla Harz i en höjd af några hundrade fot, räknadt från de djupaste dälderna, sattes under vatten, så tror jag man skulle erhålla en temligen riktig bild af den trakt kring svenska kusten, der skären ligga nära tillsammans. Kunde vattnet afledas, vore der en granitbergsrygg med trånga och djupa dalar. Inemot kl. 9 om morgonen hade vi hunnit till nejden

af

af *Waxholmen*, vi vände oss nu allt mera vestligt, framkryssande mellan klippöar, och redan sågo vi målet för vår resa, det praktfullt belägna Stockholm. En herrlig, en upplyftande anblick! Om man också vore tvungen, att härifrån vända tillbaka, jag tror, man kunde anse sig belönad för resan. Stockholm kan hvarken liknas vid Neapel eller Genua, men genom prakten af sina klippor, emot hvilka byggnaderna likasom uppresa sig, genom sina hafsvågor och den med handelsfartyg uppfyllda hamnen, påminner det om beggedera.

Hvilken rörelse uppstod på vårt skepp, så snart ångmaschinen stannade. Ingen tänkte på, att taga afsked. Polis- och tullbetjening hade kommit om bord, och en hvar ville vara den första, som befordrades af dem. För första gången i min lefnad lärde jag här känna svårigheten, att icke göra mig begriplig i landets språk. Ingen af de tjenstemännen förstod tyska eller fransyska, eller något annat mig bekant tungomål. Men en af resevännerna hjelpte mig tillrätta; alla svårigheter blefvo hastigt öfvervunna, och mina koffertar frigåfvos, utan att ens öppnas, på försäkran, att de ej innehöllo annat, än hvad jag personligen behöfde. På stranden fanns lätt en hyrvagn, som mottog mig och mina saker, och inom få minuter befann jag mig i det nära belägna *"Hôtel du commerce"* ett så kalladt *Hôtel garni* på Stora Nygatan, midt uti den egentliga staden, der jag valde mig tvenne stora, glada och väl möblerade rum

ibland flere, som stodo tomma, och för hvilka jag, såsom genom en uppspikad sedel var tillkännagifvit, dagligen betalte 3 R:dr B:co eller 1 Riksdaler 12 groschen i preussiskt guldmynt. — Man ser deraf, att det för ingen del är godt pris på Stockholms förnämsta värdshus, ty jag tror knappt, att jag i Wien eller Berlin skulle hafva betalt mera för dylika rum. Af sådane Hôtels som mitt, finnes i Stockholm endast ett till, som heter *Hôtel garni* och är beläget på Norrmalm (norra delen af Stockholm) *) vid den vackra Drottninggatan. I Stockholm förhåller det sig nemligen så, att värdshus, der man tillika kan spisa, som i Tyskland, antingen alldeles icke finnas, eller också blott för sådane inhemske resande, som göra mindre anspråk. Främlingar skynda derföre, så fort möjligt är, att skaffa sig privatboningar, hvilka, för att dömma efter hyressedlar på husen, finnas i ganska betydligt antal, och derföre med lätthet kunna erhållas till de olikaste pris. Hade jag således varit betänkt på min kassa, borde jag helt enkelt efter ett par dagar hafva lemnat mitt *Hôtel du commerce* och på vecka hyrt mig privatrum, som icke skulle hafva kostat mig hälften af nämnde summa. Men emedan hôtel-ägaren talte väl tyska och alltid var beredd att lemna nödiga upplysningar, äfvensom här i huset fanns en portvaktare, som aldrig öfvergaf sin post, och sorgfälligt aflemnade bref och muntliga uträttningar,

---

*) Jag kan ej förmå mig, att kalla Norrmalm och Södermalm *förstäder*, då de, ehuru skiljda från ön *Staden* äro lika vigtiga och hufvudsakliga delar af Stockholm, som den sistnämnde.

också min hyrlakej på visst sätt tillhörde huset, samt uppassningen dessutom besörjdes ganska väl af tvenne unga, vänliga svenskor (med hvilka jag dock endast kunde samtala på de döfstummas språk); emedan sängen, (en hufvudsak för mig) kunde jemföras med den bästa italienska madrassbädd i godhet och storlek, så förblef jag i mitt *hôtel* ända till afresan, och kan med godt samvete rekommendera detsamma åt hvarje tysk resande. För öfrigt kunde man på stället erhålla kaffé och en måttlig frukost. Middagen intog jag de få dagar den svenska gästfriheten lemnade mig öfriga, på ett spisningsställe, *Hôtel royal* vid Drottninggatan, der man åt mycket bra efter matsedel och hade den oskattbara fördelen, att värden talade tyska, så att man någorlunda kunde välja, hvad man önskade bland de uppgifna rätterna. — Snart fann jag äfven ett kafférum, under ett af hvalfven till den praktfulla bro, som ifrån Gustaf Adolfs torg förer öfver Mälaren till Kongl. slottet, och på detta sätt hade jag, genast försedd med en bra hyrlakej, som tillika utgjorde tolk, sörjt för mina nödvändigaste behof. Denne man erhöll visserligen *tre Riksdaler B:co* om dagen, men man måste besinna, att han vintertiden förtjente intet eller högst litet af inhemska resande, för hvilka naturligtvis hans tolkningsförmåga, som honoreras af främlingar, är alldeles öfverflödig. Han hette *Anderson*, var en dansk ifrån Bornholm, talte, (som man sade mig) mycket bra svenska och en högst bristfällig tyska. Att beständigt höra detta — han kände t. ex. ingen annan artikel än "die", och använ-

de den således vid alla tillfällen — var min värsta plåga: men han var sjelfva ärligheten, punktligheten och tjenstaktigheten, så att jag härigenom på det angelägnaste vill bedja mina tyska efterträdare i Hôtel du commerce, hafva honom i minnet. Jag var nu redan, samma dag jag anländt till Stockholm, Söndagen den fjerde Augusti, alldeles i ordning, och hade tid nog, att på eftermiddagen, enligt *Andersons* kloka förslag, med honom göra en promenad till den berömda *"Djurgården"*, Stockholmarnes Prater. Ett förslag, som jag så mycket hellre biföll, då jag, vid det herrliga, alldeles italienska vädret kunde hoppas, att på detta, åt nöjet egnade ställe, finna den sköna Stockholmsverlden församlad ur alla stånd. Och huru nyfiken borde jag ej vara efter denna anblick, som jag nyligen läst beskrifningen derom i det sednaste, öfver Sverige utkomna verk (Fr. Galls resa genom Sverige). Mina anteckningar om det vackra Stockholm, må derföre bäst börja med en beskrifning öfver *Djurgården*, som jag ännu oftare besökte både åkande och gående.

Kongl. Djurgården består af en bergig, dels skogbevuxen halfö, som innefattar halfannan timmas väg i omfång, är belägen öster ifrån Stockholm och omgifves nästan helt och hållet af *Saltsjön*, en djupt in i landet inträngande vik af Östersjön. Man kommer till Djurgården öfver en bro, ifrån Stockholms nordöstra del, som kallas *Ladugårdslandet;* men fortare ifrån alla stadens vestra delar, på de beständigt vid vissa båtställen liggande båtar, som alltid ros af gamla qvinnor, hvilkas, af det svåra dagsverket erforderliga, mindre

intagande attituder, ofta väcka medlidande. Denna klippiga halfö, som utgör Djurgården, sträcker sig, längsefter från vester till öster, och är, isynnerhet på den mot södern liggande stranden, bebyggd med en mängd täcka landthus, hvaraf större delen erbjuda en förtjusande utsigt åt hafvet, Stockholm, och särdeles dess midt emot belägna bergiga del, den såkallade förstaden *"Södermalm."* Men äfven medelpunkten af Djurgården, och till och med dess nordliga strand, sakna icke byggnader och de mångfaldigaste anläggningar, häruti ojäfvigt att jemföra med Wiens Prater. Restaurationer, kafféhus, små theatrar, en circus för konstridare, danslocaler o. s. v. följa tätt på hvarandra, och emellan dem äro breda vägar för åkande och ridande, samt vackra, jemna gångstigar för fotgångare. Pittoreska klippartier, tusenåriga ekar, gröna höjder, hvarifrån blicken är fri öfver hafvet med sina fartyg och icke sällan äfven öfver den sköna staden, bilda ett helt, som, i egenskap af folkets förlustelseort, kanske icke har sin like i hela Europa; åtminstone känner jag, i dem af mig beresta länder, ingenting dylikt. — Man föreställe sig en sådan plats, återskallande af glädtig musik, upplifvad af tusentals glada menniskor ur alla stånd, och man skall gerna medgifva det löna mödan, att på en Söndag, i vackert väder besöka *Djurgården.* Under denna angenäma vandring, kan man pröfva, om svenska fruntimren motsvara den allmänna ryktbarheten för utmärkt skönhet eller icke; och åtminstone skall man vinna den öfvertygelsen, att om vårt tyska fädernesland, isynnerhet dess glada

söder, kan täfla med Sverige i anseende till qvinnornas skönhet, likväl — i allmänhet — svenskorna äga ett behag i sina rörelser, som bland de tyska fruntimren kan gälla för undantag. Man jemföre den grimas, som skall uttrycka förnämhet, hvarmed mängden bland våra damer nu besvarar en hälsning, och som måste afhålla en hvar med något skönhetssinne begåfvad man från alla hälsningar, man jemföre säger jag, denna och den eleganta bugning, hvarmed ett svenskt fruntimmer, ja till och med bondflickan och tiggerskan, hälsar eller mottager en hälsning eller gåfva, och man måste tillstå, att *våra* skönheter, i Sverige skulle kunna lära mycket till sin fördel, (ty hvarföre neka, att de ändå alla gerna vilja behaga männerna). Besynnerligt att extremerna så vidröra hvarandra! — I det höga norden återfinner man skönheten af Albanos och Tivolis intagande döttrar, ehuru i Sverige mera i genren af en Venus eller Ceres *), än en Juno, — förenad med pariserskornas gratiösa behag! Då jag vid vår Table d'hôte på *Svithiod*, betraktade den intagande bugning och vänliga min, hvarmed Friherrinan *** *först* hälsade de redan sittande herrarna, då hon ofta kom något sent till bordet, så lärde mig redan denna enda omständighet, att jag ej mera befann mig i vårt prosaiska Nedersachsen, der ett stelt, brittiskt väsende hotar förjaga hvarje spår af grace ur de skönas sätt att vara. Det värsta är, att menniskokännaren, eller den, som tror sig vara det, icke sällan ser brist på oskuld och men-

---

*) Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona spicea.

löshet i en flickas stela uppförande, ehuru det ofta är ingenting annat, än saknaden af ett medfödt behag, som med svårighet och endast ofullständigt ersättes genom undervisning.

På norra sidan af Djurgården, icke långt från den hafsudde som kallas *Surbrunns-viken* (emedan der verkligen befinnes en syrlig källa), ligger Kongl. lustslottet *"Rosendal"*, en enkel, temligen oprydd två-vånings byggnad, med endast nio fönster i fronten. Här, der den närmaste omgifningen är underskön, uppehåller sig stundom den Kongl. familjen någon dag om sommaren; här uthvilar Konung *Carl Johan*, efter regeringsomsorgerna, dem han nästan uteslutande egnar sin tid. — Det märkvärdigaste på Rosendal, (som jag ej såg till sitt inre), är ett konstverk, hvilket skulle kallas ensamt i sitt slag, om icke nuvarande Konungen, som låtit förfärdiga detsamma, befallt dess återförnyande i ett motstycke för Kejsar *Nicolaus:* det är en vas af Elfdalens rödaktiga porfyr, 12 fot i diameter, vid en höjd af *nio* fot. Detta praktfulla verk, som flere år varit under arbete, och hvars like fornåldern icke kan uppvisa, står på en granitpiedestal, omgifven af en gräsplan, och erbjuder en obeskrifligt skön anblick genom elegansen af sin form. Man sade mig, att det om vintern skyddas genom en öfverbyggnad af bräder, på det att ingen is måtte samlas i det vidsträckta kärilet, hvaraf det skulle kunna skadas genom den sednares utvidgning.

Här, på Djurgården, har Konungen skänkt en klippig plats åt Bildthuggaren *Byström*, Sveriges Thorwaldsen, der den store konstnären nu

bygger sig en villa, som han äfven om vintern ämnar bebo. Här besökte jag honom något sednare, införd hos honom af Kammarjunkaren *Röök*, Intendent vid Kongl. Museum på slottet. Jag får framdeles ännu ofta tillfälle, att med beröm omtala båda. — Redan gick solen ned, när jag, i temligen stort sällskap, for tillbaka från Djurgården, öfver den hafsvik, som isynnerhet bildar Stockholms hamn, och landsteg nära slottet vid *Gustaf III:s* statue. — Ännu diströmmade till lands och vatten lefnadsglada menniskor, men också var aftonen så skön, som han kunnat vara i Golfen af Neapel. Också täflar utsigten från *Skepps-* och *Castellholmen*, tvenne små klippöar mellan Djurgården och *Skeppsbron*, (den vackra raden af hus längs efter kajen vid hamnen) nästan utan att förlora vid jemnförelsen, med utsigten åt hafvet på *Chiaja* och *Villa reale* vid Neapel. Det är isynnerhet denna nejd, som erinrar den resande i norden om det glada, paradisiska Parthenope. Så slutade jag min första dag i det sköna Stockholm, och lyckönskade mig sjelf, att jag, sedan jag genomvandrat södra delen af Europa, utfört min idé, att åtminstone söka lära känna något af dess icke mindre märkvärdiga Norden.

Stockholms läge har en underbar skönhet, och det är ingen öfverdrift, om man sätter den i bredd med Neapels, Genuas och Lissabons. Icke att den *liknar* dem; men den har i många afseenden någon *likhet*. Det äro naturskönheter, som förherrliga dessa det europeiska söderns praktfulla städer, och naturskönheter höja Stockholm långt

öfver alla mellan- och norra Europas städer. — Jag vill försöka, att, så mycket det är möjligt, utan ritningar framställa detta läge för mina läsare. *Stockholm* är beläget vid *Mälar*-sjön och en djupt in i landet gående, genom skären likasom gömd arm af *Baltiska hafvet*. Den förstnämde utsträcker sig omkring tolf tyska mil, i vester till *Westerås* och *Köping*, i norden åtta mil, ända till *Upsala*: en insjö af alldeles eget, och kanske den enda i sitt slag. Dess trettonhundra öar af den mest olikartade storlek, från hvilka hundradetrettio slott spegla sig i böljorna, intaga en större yta, än sjelfva dess vatten, som synes den seglande vara en labyrint af strömmar i olika bredd. Denna underbara sjö, som sagan ger ett fabelaktigt ursprung, har sitt utlopp i Östersjön, der Stockholm höjer sig; men den sista ön, som vestligt tillhör Mälaren och i öster redan hafvet, samt således på ena sidan sköljes af salt- på den andra af sött vatten, ställer sig hämmande emot utloppet, hvilket i norr och söder (där, ännu en gång delad af en liten ö: *Helgeands-holmen*,) banar sig väg medelst en brusande ström. På den större ön, ligger *egentliga staden Stockholm* (staden). Här är första lilla upphofvet till det majestätiska hela; likasom Seine-ön, på hvilken la Cité är beläget, utgjorde första upprinnelsen till Paris. Denna ö förbindes med fasta landet på norra sidan genom en skön bro af granit och på södra sidan genom slussar med en bergig halfö. På den förra höjer sig Stockholms skönaste del *"Norrmalm"*, på södra halfön *"Södermalm"* som utmärker sig genom sitt allt mera stigande läge på

höga granitberg, och likasom är ett upprepande af Neapels *Capo di monte*. Dock dessa trenne hufvudsakligaste beståndsdelar af Stockholm (Staden, Norrmalm och Södermalm) utgöra ännu icke det hela. I vester på Mälarens öar, i öster på Östersjöns öar och halföar, utsträcker det sig allt längre och bildar så, inberäknadt den redan beskrifna Djurgården, som på visst sätt äfven tillhör staden, det praktfulla och originella hela, hvaraf det består. Då andra städer redan af en genomströmmande flod eller hafsvik i så hög grad förskönas, så kan man föreställa sig, hvilken storartad skönhet Stockholm erhåller genom sitt läge, som från så många sidor omgifves af de till en del emot klippor svallande hafsvågorna, och just genom dessa klippor skänker en mera pittoresk anblick än Venedig, hvars laguner icke visa några naturskönheter, men väl en förtrollande anblick af kyrkornas kupoler och palatsernas långa rad. Visserligen hvilar i Stockholm ett nordiskt allvar öfver det hela: klipporna betäckas ej af lager och myrtenskog, som i Neapel, utan de resa sig kala, ehuru målande, mellan husen, eller skuggas af nordiska ekar och granar. Också hör man ej här en aldrig hvilande neapolitansk befolknings larm; men man ser deremot ej heller några Lazaroni och skaror af tiggare, utan mäst välklädt folk som i sitt yttre utvisa en angenäm lefnadsställning och röra sig lugnt om hvarandra, medan landtfolkets hastigt rullande åkdon ensamt afbryta tystnaden.

Det kan icke vara min afsigt, att utgifva en beskrifning om Stockholm och dess märkvärdig-

heter. Jag har aldrig haft böjelse för topografiska arbeten, och huru skulle jag kunnat samla de till ett sådant företag nödvändiga materialerne, inom den korta tiden af fjorton dagar, dem jag endast kunde egna den märkvärdiga staden, och dessutom obekant med svenska språket? — Redan fann jag tillräckligt svårigheter vid mitt långt inskränktare förehafvande att lemna en allmän men riktig föreställning om Stockholm; ty besynnerligt nog finnes ingen tryckt beskrifning om denna stad, hvarken på tyska, fransyska eller engelska språken, utan endast på det så litet kända svenska språket. En fransysk beskrifning är begynt, men blef icke fortsatt, och dessutom innehålla dess blad till större delen ingenting annat, än en katalog öfver konstverken på slottet. Således är den fremling, som icke känner svenska språket, isynnerhet hänvisad till resebeskrifningar och sin hyrlakejs goda vilja. Men hvem kan medföra små bibliothek af resebeskrifningar? och hvad man har att vänta af hyrlakejerna (utom i Italien), är bekant. Också finnas ej sådana verk öfver Sverige, som *Volkmanns* och *Neigebauers* öfver Italien. Jag lofvar mina läsare endast framställningar af enskildta föremål, lätt utkastade, som de blifvit gjorda, och såsom jag meddelat dem i föregående band af mina resor. Om jag kan lemna dem en riktig, ehuru blott i conturer tecknad bild af Stockholm, så är jag nöjd.

Jag har berättat mina läsare, att den ö, hvarpå den egentliga *staden* är byggd, förenas med Stockholms norra del (Norrmalm) genom en praktfull granitbro öfver Mälarens norra utlopp.

Den liknar Dresdnerbron deruti, att äfven denne förbinder tvenne större platser. Söderut förer den till slottsplatsen, norrut till *Gustaf Adolfs torg*. Ställer man sig på det sednare, framför den store Konungens herrliga bildstod till häst, och vänder sig åt södra sidan, så njuter man en anblick, hvars like *i sitt slag* svårligen förefinnes i Europa. Vi befinna oss på ett måttligt stort torg, till höger och venster begränsadt af tvenne, i det yttre alldeles lika, med korintiska pelare och pilastrar prydda byggnader- *Operahuset* och ett *palats* för medlemmar af Kongl. familjen; framför oss se vi en präktig, af granit uppförd bro, som nästan är en tredjedel bredare, än den i Dresden, leder öfver utloppet af Mälaren, och som, ehuru af betydlig längd, likväl icke är så lång, att den undandrager oss enskilta skönheter af slottet, midt emot hvilket den upphör. Ingenting i Europa liknar anblicken af detta slott, från detta ställe, då det icke står på släta marken, utan på en ofantlig terrasse, hvars majestätiska dubbla uppgång är byggd af granitblock och prydd med tvenne kolossala lejon i brons. Rättvis är svenska stoltheten öfver detta 1753 fulländade slott. Det gifves större slott i Europa, men icke något, som likt detta, förenar skönhet med majestät, isynnerhet från vår nu valda ståndpunkt. I sex våningar, trenne hela och trenne låga, innehåller *hufvudbyggnaden ensamt* på framsidan, som har en bredd af 328 svenska fot, 21, och med flyglarne (en hög våning och tvenne låga) 39 fönster. Genom denna flyglarnas proportion till hufvudbyggnaden, uppkommer en harmoni, som bevisar, att det ej var alldeles opassan-

de, då man en gång kallade ett fullkomligt architektoniskt verk *en förstenad musik*. Men hvad vore allt detta, om de naturskönheter saknades, som här först fullkomna det helas harmoniska prakt! Ögat ilar till venster och möter ett med krigs- och koffardifartyg betäckt haf, i bakgrunden klippor, samt på och mellan dessa, vidsträckta byggnader. Äfven till höger fattas ej det, hvarje landskap först upplifvande vattnet. Den herrliga taflan af Mälarens sköna strand, fulländar *Storkyrkans* torn, höjande sig öfver stadens lägre byggnader, och den här synliga spetsen af den, framföre kyrkan af en tacksam konung åt Stockholms borgerskap här uppresta obelisk. Föreställer man sig derjemte torgen, bron och sjelfva hafvet, lifvadt af hundratals idoga menniskor, så öfvertygas man lätt, att det helas anblick, njuten från Gustaf Adolfs torg, äger skönheter, som, af denna art, knappt skola finnas på något annat ställe. Men det stora, ärofulla Sverige, förtjenar också en sådan konungaborg. Äfven i detta afseende tillfredsställes känslan: intet missförhållande äger rum.

Slottet erbjuder också från de andra tvenne sidorna en herrlig utsigt, till och med olika från hvarje sida. Isynnerhet skön är den som ligger åt nordost, vänd emot hamnen *). Mellan dess tvenne flyglar, ligger en vacker blomsterträgård, hvari-

---

*) Slottet vänder nemligen sina fyra sidor icke noga emot de fyra verldstrakterna, utan hufvudfaçaden, som ligger midt emot bron, drager sig från sydvest till nordost, och står således icke rakt emot norden, utan mot nordvest.

från en bred, präktig trappa går ned till den plats, som är mellan hamnen och slottet på denna sida, och som prydes af Konung Gustaf III:s bildstod i brons, upprest på en halfcirkelformig substruction utbyggd i hafvet. Här landstiga Kongl. familjens medlemmar, då de återvända från sjöfärder och här gå de ombord. — Den façad, som på motsatta sidan motsvarar denna, begränsar en af halfcirkelformiga arcader innesluten förgård, der slottsvakten är. Denna sida pryda 10 doriska pelare och deröfver lika många karyatider, modellerade af *Cousin*, hvarpå åter hvila tio korinthiska pilastrar. Mellan dessa äro i medaljon anbragta bilderna af Sveriges konungar från *Gustaf I* till *Carl XI*. Slottets sydöstra sida är, i min smak, den skönaste. Den prydes af sex resliga korinthiska pelare, som uppbära troféer, modellerade af *Cousin*. Den är vänd emot *Storkyrkan*, och den redan omnämnde, framföre kyrkan uppresta obelisken. Inre slottsgården bildar ett parallellogram af 260 fot, som motsvarar det helas storlek och majestät. Slottets takläggning är italiensk. Byggmästare af denna praktfulla konungaborg voro *Nicodemus Tessin* och, efter hans död, hans son, Grefve *Carl Gustaf Tessin*.

Jag genomvandrade äfven det inre af slottet. I den första våningen äro Drottningens rum, i den andra Konungens. Beggedera äro, enligt sin bestämmelse, smyckade med prakt, likväl ej i den modernaste smaken, och just detta bidrager till deras värdigare utseende. De bestå af en lång rad salar och rum. I synnerhet intages man af en mängd marmorstatuer och byster, förfärdigade af *Sergel*,

Göthe, *Byström* och *Fogelberg*, verldsberömda svenska konstnärer, som bevisa, att konsten, under ändamålsenlig vård, också blomstrar i norden.

Slottets nordöstra flygel upptages af *Kongl. Bibliotheket* och *Museum*. Det förra är isynnerhet rikt på gamla tryckverk och äger äfven flere märkvärdiga manuskript, hvaribland man först visar främligen en trofé från Prag, den såkallade *"Djefvulens Codex"*, en handskrift af *Vulgata*, *Josephus Isidor* o. s. v. skrifven på åsnehudar i ett jättelikt format. Här befinna sig äfven vigtiga handskrifter om urgamla skandinaviska sagor och berättelser. Jag kan icke öfvertala mig till en öfversättning af förteckningen i *Ekmarks* ofvananförda verk, för att gifva närmare underrättelse om denna boksamling. Den kan ej heller på något vis jemföras med Tysklands större Bibliothek i anseende till vigtighet.

Museum är ställdt under uppsigt af en lärd, med de utmärktaste förtjenster, Kongl. Kammarjunkaren och Intendenten *Röök*. Med en godhet och vänlighet, som lemnar ingen önskan öfrig, och tillika med en omfattande lärdom, förklarade han mig de under sin vård befintliga skatter, hvarvid han begagnade italienska språket, med en romares eller florentinares färdighet och elegans. Så väl *Målnings-galleriet*, som *Antik-kabinettet*, innehåller mycket utmärkt, i synnerhet det senare. *Apollo* och *sång-gudinnorna* finnas här i herrliga antika bilder och en följd af romerska kejsares byster ur piranesiska samlingen, skulle pryda det största museum. Det skönaste ibland allt, är en hvilande *Endymion*

i grekisk marmor och något mera än kroppsstorlek, som Gustaf III år 1784 köpte i Rom för 2000 dukater. Detta herrliga konstverk, fann man året förut bland ruinerna af Kejsar Hadrians palats, ej långt från Tivoli, och det är så skönt, så väl underhållet, att det till och med i Vaticanens museum skulle intaga ett alldeles utmärkt rum. Också här felas ej förträffliga bildhuggeri-arbeten af *Sergel*, *Byström* och *Fogelberg*, hvaribland den förstnämnde konstnärens ryktbara grupp, *Amor* och *Psyche*, förtjenar företrädet. Få furstar gifva inhemske konstnärer så betydlig och ärofull sysselsättning, som Konung *Carl Johan*. Äfven i detta fall visar sig denne ryktbara Monarks stora tänkesätt. Af *Byströms* mästarehand lät han i kolossal storlek förfärdiga bildstoderna af den fordna dynastiens stora konungar, hvaraf han ämnar upprätta ett eget historiskt Museum, häri alldeles olik sjelfve Napoleon. Jag såg flere af dessa ännu icke definitivt uppställda bildhuggerier, dem *Byström* utfört i Carara, och hvilka icke längesedan anländt. De voro till en början endast insatta i en stor byggnad vid norra sidan af Carl XIII:s torg.

Johan Niclas Byström, född i Philipstad i provinsen Wermland den 18 December 1783, är, näst Thorwaldsen, ostridigt den förnämste nu lefvande bildhuggare. Elev af *Sergel*, bildade han sig hufvudsakligen uti Italien, (der han åtskilliga gånger uppehöll sig för längre tid) efter de gamlas odödliga verk. Hans utmärktaste arbeten tillhöra Konungen och Kronprinsen af Sverige, likväl äga äfven privata personer i England och Italien

lien åtskilliga af hans förträffliga verk. Han sjelf, den älskvärdaste och anspråkslösaste man, har haft den godheten, att skänka mig en skrifven förteckning öfver sina arbeten, men jag vågar ej öfversätta densamma från svenska språket. I "Conversationslexicon öfver nyare tid och litteratur" utgifvet af Brockhaus (1832, 1 del. sid. 355) finnes en artikel, som gör rättvisa åt Byströms stora förtjenst.

I slottet förvaras äfven i en rad af rum, uti en mellanvåning, en samling af *medelåldriga konststycken och rariteter*, af samma slag, som man vanligen finner i gamla slott. Bland dessa räknas hvarjehanda konungsliga reliquier: *Gustaf Adolphs*, *Carl XII:s*, *Gustaf III:s* blodbestänkta drägter, *Carl XII:s* vagga och leksaker och en af Drottning Christinas broderade tofflor, efter hvars proportion man just icke kan sluta till en välbildad fot hos denna lärda drottning. Huru fina och små äro deremot nuvarande drottningens silfverbroderade kröningsskor! De sista konungarnes och drottningarnes kröningsdrägter kunna här äfven skådas. Det är någonting ganska tråkigt, att likasom *ex officio* nödgas betrakta dylika saker, och jag var hjertligen glad, när vi hunnit så långt, att jag med tacksamhet kunde trycka en två R:dr B:co sedel i handen på den ledsagande uppsyningsmannen, hvarföre han, kanske också rätt nöjd, att blifva af med fremlingen, förde mig tillbaka genom några mörka, af lyktor illa upplysta gångar. Men hans förklaringar öfver det sedda, förlorade säkert mycket derigenom, att de, om jag någorlun-

da skulle kunna begripa dem, af min tolk *Anderson* måste öfversättas från urspråket på en dålig bornholmskt-dansk tyska. Jag gjorde ett löfte att för det första icke mera se några anticaglier af detta slag.

På Kongl. Museum hade jag det nöjet, att förnya bekantskapen med en förträfflig statsman och lärd; som jag väl knappt kunnat hoppas, att återse i lifvet. Det var kejserliga ryska, verkliga statsrådet *Alexander Turgeneff* från Moskau. En brinnande kärlek till historiska studier, isynnerhet med afseende på hans fädernesland, drifver honom genom Europa, för att i archiver och bibliothek uppsöka historiska minnen, som kunna tjena till upplysning af tvifvelaktiga frågor eller fyllande af öfriga ofullständigheter. Han gjorde sina akademiska studier i Göttingen, och bildade sig isynnerhet under *Heeren* till en grundlig historiograph. För några veckor sedan hade han besökt mig i Wolfenbüttel, der han sorgfälligt genomforskade bibliotheket, för sina ändamål. Han igenkände mig genast, då vi råkades på museum. Öfver Hamburg, Kiel, Köpenhamn och Götheborg hade han rest hit och fortsatte med vanlig ifver sina lärda forskningar. Också vid betraktandet af föremål, som voro mera aflägsne från hans egentliga ämne, använde han den största sorgfällighet, hvararigenom jag ofta kände en slags blygsel vid våra gemensamma åskådningar. Ty emedan jag isynnerhet sökte *njuta* i en slags sysslolöshet, och litade på mitt minne till förvarande af det sedda, eller till och med trodde, att hvad jag kunde

glömma ej heller lönat mödan att minnas — hvari kanske ofta ligger ett stort misstag — upptecknade *Turgeneff* genast med blyertspenna, hvarje iakttagelse i sin minnesbok. Han reser således ostridigt med långt mera nytta, än jag; men jag tror mig resa med mera nöje, och detta är för mig temligen hufvudsaken vid mina utflygter i verlden. Också har jag redan ofta förklarat, att jag genom berättelsen om mina resor, isynnerhet har för afsigt att *roa* mina läsare, och således åter förskaffa andra ett *nöje.* Vi vilja då åt sorgfälligare forskare öfverlemna, att resa som en *Perz*, *Palacky* eller *Turgeneff*. Att likasom genom lifvet vandra glad igenom verlden, utan sorger, äfven utan lärda, är i alla fall det rådligaste. — Ille potens sui, laetusque deget, cui licet indiem dixisse: *"Vixi!"* — Detta enda ord innefattar det skönaste.

Stockholms kyrkor äga föga storartadt. De, som ursprungligen varit af göthiskt (gammalt tyskt) byggnadssätt, hafva i senare tider genom betydliga reparationer blifvit så omskapade, att man nästan ingenting igenkänner af deras fordna form. Detta är isynnerhet förhållandet med den nära slottet liggande *Storkyrkan*, i hvilken Sveriges Konungar och Drottningar nu krönas, der äfven nu regerande Konungen och senare Drottningen äro krönte. Den äger, åtminstone till sitt yttre, knappt något spår öfrigt af sin ursprungliga form, och liknar temligen, när man betraktar henne från foten af den framför henne stående obelisken, mängden af italienska klosterkyrkor.

Riddarholmskyrkan, belägen på den lil-

la ön *Riddarholmen*, som förenas med staden genom en bro; denna kyrka, innefattande flera konungars grafvar, hvaribland må nämnas *Gustaf Adolphs* och *Carl XII:s*, har utifrån förlorat mycket af sin ursprungliga göthiska form, men vida mindre i sitt inre. Då jag besåg densamma, företogos flere vigtiga reparationer, hvarvid det genom en åskstråle förstörda tornet, återställdes. Att vara imposant, är den mycket för låg.

Tyska kyrkan, i sjelfva staden, är en temligen stor, fornåldrig byggnad, med ett högt, väl bibehållet torn. Dess församling, fordom större, är nu liten; dock räknar den deribland åtskilliga svenska familjer af svensk härkomst. Nära bredvid är tyska skolhuset.

Finska kyrkan, ej långt från slottet, är icke stort mera än ett kapell. Jag afhörde här et stycke af en finsk predikan, som jag visserligen icke förstod. Talaren hade fullkomligt samma predikoton, som den för femtio år sedan var allmän i vårt protestantiska Tyskland, och hvarigenom redan de beskedliga gummorna rördes till tårar, om de också föröfrigt icke förstodo mer af hvad som sades, än jag den finska predikanten.

Jacobs kyrka, belägen på norrmalm, tätt bredvid Carl XIII:s torg, var ursprungligt likaledes af göthisk byggnadsart, men har i sitt yttre af den fordna formen, ingenting mera qvar, än spetsbågarne på fönstren.

Adolf Fredriks kyrka, belägen på norra delen af Norrmalm, är den vackraste i Stockholm. Den uppbyggdes först i förra århundradet, mellan sextio- och sjuttiotalet af Konung *Adolf Fredrik*,

i den moderna italienska stilen, och har ett rätt imposant utseende, med sitt kupolartade torn. Dess inre prydes af Sergels arbeten: en altartafla och ett epitaphium. Den förra framställer frälsarens uppståndelse. Skada, att detta herrliga arbete endast är utfördt i gips. Nämde epitaphium reste Gustaf III, redan som Kronprins, åt Philosophen *Des Cartes*, som kallad af Drottning *Christina*, dog i Stockholm 1653, kort efter sin ankomst. Hans stoft hvilade en tid i grannskapet på St. Olofs kyrkogård, tills det fördes till Paris. Monumentet föreställer en vingad Genius, som med ena handen lyfter en slöja från jordklotet, och med den andra upplyser det genom en fackla: obestridligt en sinnrik idé, om man också måste bekänna, att *Des Cartes*' "*hvirflar*" just ingenting bidragit till kännedomen om det mekaniska i Universum.

Katharina kyrka, är den vackraste på Södermalm. Äfven denna är byggd i modern italiensk stil i förra århundradet, och prydd med en kupol, omgifven af fyra minaretlika små torn.

Den på ön *Skeppsholmen* för flottan uppbyggda kyrkan, liknar på afstånd, för sin kupolform, det romerska Pantheon, från hvars gestalt den likväl väsendtligen afviker, emedan den bildar en Octogon.

Jag underlåter att enskilt nämna Stockholms öfriga kyrkor. De förtjena att ses, på det man måtte erhålla ett åskådligt begrepp i det hela, men erbjuda ingenting betydligt i architektoniskt afseende. Deremot finner man visserligen inom dem, enskilta anmärkningsvärda konstverk och åtskilliga histo-

riska minnesvårdar, på hvilka Sverige, som äger en så lysande historia, är särdeles rikt. Professor *von Schubert*, i sin ofvananförda resa genom Sverige, uppehåller sig med berömvärd utförlighet, så väl vid Stockholms ecclesiastique förhållanden, som vid beskrifningen om kyrkobyggnaderna och dess historia.

En så stor rikedom Stockholm än äger på ansenliga och väl inredda privata hus, så fattigt är det på egentliga palats. Det har präktiga, vid pittoreska lägen uppförda *kaserner*, dess *sjukhus*, isynnerhet det af nuvarande Konungen på *Kungsholmen* byggda *Garnisonssjukhuset* (*Kungsholmen* är stadens medicinska qvarter, der hospitalerna ligga nära tillsammans) — äro förträffliga byggnader, och den sistnämnde kunde man kalla ett palats, om det icke vore ett sjukhus: men byggnader af hög, architektonisk skönhet, som i Venedig, Genua, eller blott i Wien och Berlin, finner man icke i Stockholm. *Riddarhuset*, det tätt intill belägna *Rådhuset*, *Börsen*, *Myntet* och flere andra hafva ett ståtligt utseende; men någonting imponerande, uppvisa de icke. Verkligen storartad är här endast *naturen*, utom *Gustaf Adolphs torg*, *mälarbron* och isynnerhet slottet, hvars imponerande skönhet, knapt öfverträffas i Europa. Men denna natur, ersätter också allt, hvad det herrliga Stockholm saknar i architektoniska verk. Jag upprepar det redan ofta sagde: man kan icke tänka sig något mera intagande och praktfullt än hvad hafvet, klipporna och menniskornas byggnader här i förening åstadkommit. Den punkt,

hvarifrån allt detta bäst öfverskådas, är den släta takläggningen af *telegrafbyggnaden* på den såkallade *Mosebacke*, eller också i trädgården af ett dervarande kaffehus, hvarifrån man njuter nästan samma utsigt. Här ser man i förgrunden Södermalms djupare belägna del, längre bort till venster, en betydlig sträcka af mälaren med sina öar, isynnerhet *Kungsholmen*, rakt under sig ser man *staden*, den stora mälarbron, och det uppåt stigande Norrmalm, ända öfver Observatoriet och ut till lustslottet *Haga*, men till höger, helt nära, ligger hamnen, betäckt med fartyg, sedan Castellholmen, Skeppsholmen, den sköna Blasieholmen, Ladugårdslandet, och alldeles till höger Djurgården med sina skogpartier, klippor och villor. Jag påstår, att ingen mera upplyftande anblick finnes i Europa. Jag såg Neapels Golf ifrån fästet St. Elmo och Slottet Capo di Monte, jag skådade Genuas hafsvik och palats från Apenninens bakom dem uppresta höjder, och jag vill icke säga, att öfverblicken från Mose backe på Stockholms omgifning, visar någonting skönare, men den ger också ej dessa någonting efter i skönhet. Stockholm är, i hänsende till sina naturliga företräden, nordens Neapel.

En hufvudsaklig prydnad af Stockholms förnämsta torg, äro dess *bildstoder*. Redan nämde jag i förbigående några deribland. Den märkvärdigaste af alla är *Gustaf Adolphs* bildstod till häst på det sköna torg, som bär hans namn, ett lyckadt konstverk, som kan mäta sig med de antika i samma genre, förfärdigadt af *Gerhard-Meyer*, Rid–

dare af Wasaorden, som stiftades år 1772 af Gustaf III. Denna bildstod uppreser sig på ett högt postament af svensk marmor, han är utan inskrift, men prydt med medaljonger af *Torstenson*, *Wrangel*, *Banér* och *Königsmark*, arbetade af Sergel. Klios kolossala bildstod, föreställd, huru hon för Rikskansleren Oxenstjerna dikterar den store konungens lefnadshistoria, fulländades i gipsmodell af Sergel, och var bestämd att uppställas vid foten af konungens bildstod, som likväl ej skedt. Detta herrliga imposanta verk befinner sig nu i en vestibul af Kongl. slottet.

På Riddarhustorget står Gustaf Wasas kolossala bildstod i brons, äfvenledes förfärdigad af *Gerhard Meyer*. Den store mannen, som för sina förtjenster af medborgare upphöjdes ur privatståndet till konungavärdigheten, föreställes med ett långt, vördnadsbjudande skägg, hufvudet omslingradt af lagrar, med spiran i högra handen, och till någon del kringfluten af mantelns rika veck, likasom framskridande från Riddarhuset, hvarutur han utgick men nu med blicken och stegen vänd åt konungaborgen, som mottog honom. Ridderskapet uppreste denna bildstod 1773, åt den store mannen, åt fosterlandets befriare. Modellen dertill förfärdigades af fransyska bildthuggaren *Pierre l'Archeveque*. Med rätta klandrar man att piedestalen är för låg till den elfva fot höga bildstoden; men att det omgifvande jerngallret till en del döljer den förra, som man nyligen skrifvit, är ogrundadt. Bildstoden höjer sig mycket öfver detsamma.

Gustaf III:s af Stockholms borgerskap åt ho-

nom uppresta kolossala bildstod, står såsom redan nämndes, tätt intill hamnen vid foten af slottsbacken, och är likaledes gjuten af malm, hvilket är nödvändigt för klimatets skull. Konungen, i en pittoresk ställning, endast på ena sidan betäckt af manteln, stöder sig med vänstra handen, som håller en lagerkrans, på rodret af ett krigsskepp, betecknande hans sjösegrar och framräcker med den högra en, något för liten, olivqvist. *Sergel* har förfärdigat modellen äfven till detta ganska sköna, på en piedestal af porfyr hvilande konstverk.

Åt Konung *Carl XIII*, nuvarande konungens adoptivfader, har den sistnämnde, år 1822 på exercisplatsen, nu kallad Carl XIII:s torg, låtit uppresa en kolossal, af Professor *Göthe* i Paris modellerad och gjuten bildstod. Konungen, i svensk drägt, med en väl draperad mantel, lutar sig mot ett skeppsankare. Det hela utgör en grandiös anblick. Fyra lejon af brons hvila på hörnen af de granittrappor, hvarpå piedestalen, som bär bildstoden, uppreser sig af svart marmor.

Stockholm äger ännu en minnesvård, som *Konungar* reste åt *borgare*, hvilken jag förut i förbigående omnämdt. Detta är en af flere granitblock sammansatt *obelisk*, alldeles lika hög som slottet, upprest vid dess sydöstra sida på *Slottsbacken* framför *Storkyrkan*, till åminnelse af borgerskapets trogna bevakande af hufvudstaden under ryska kriget (från år 1788 till 1790). Nedanstående inskrift, som äfven på Svenka är återgifven på minnesvården, upplyser det närmare:

Gustavus III Civium Stockholmensium Fidem

Flagrante Bello Probatam Posteris Tradi Voluit Restituta Pace, MDCCXC Gustavus IV Adolphus Tradidit MDCCXCIX. Denna vackra minnesvård aftäcktes den 3 October år 1800.

Stockholm har i den egentliga staden flere krokiga och trånga gator, men i allmänhet här, och isynnerhet på Norr och Södermalm, raka, endast i förhållande till längden, för smala gator, med välbyggda massiva hus från tre till fem våningars höjd. Stadens gatläggning lemnar mycket öfrigt att önska, likväl tyckes man nu allvarsamt sysselsätta sig med dess förnyande. Betydliga sträckor äro redan på ett förträffligt sätt stenlagda med pyramidaliskt tillspetsade granitstycken. Trottoirer finnas ej utom på mälarbron; också torde de flesta gator vara för smala till deras anläggande. Lifligheten på gatorna kan ungefär jemföras med Fredriksstadens i Berlin; och är således vida mindre än i Hamburg, ja till och med än i Köpenhamn. Också har det vidsträckta Stockholm icke mera, än åttiofemtusen innevånare. Equipager ser man nästan alldeles inga lysande; deremot synas en mängd af landtfolkets med en häst förspända kärror, som rulla med mycken hastighet, och i många delar af staden förorsaka ett buller, likt det på gatorna i Neapel. Man har väl inrättade *omnibus* och ganska goda hyrvagnar, men som ej hålla på gatorna, utan, likt *Carosses de remise* i Paris, måste beställas. Lysande utsmyckade handelsbodar, som i Wien på *Graben*, ser man få i Stockholm, ehuru sådana icke saknas, som liknar dem i Tysklands medelstäder, t. ex.

i vårt Braunschweig eller Hannover. Isynnerhet ställa Guldsmederna ganska väl arbetade saker i sina bodfönster. Boklådorna, der man äfven får köpa skrifmaterialier (redan ett dåligt tecken), gifva en ganska tarflig anblick, jemförda med Leipzigs, Hamburgs, Braunschweigs och Göttingens *). De inskränka sig merendels till svenska och några fransyska böcker; likväl har jag uti 1 à 2 boklådor funnit flera hyllor med goda *tyska* böcker, af Göthes och Schillers verk, samt förråder af Brockhaus Conversations-Lexicon, m. fl. Tillika vill jag nämna, att det gifves ganska skickliga bokbindare i Sverige.

Om söndagarna är det alldeles tyst på gatorna under gudstjensten, och alla bodar stängda. Deremot ser man ett stort antal personer af alla stånd, hvilka, högtidsklädda, med psalmboken i hand, vandra till kyrkan, nästan som i Holland. Tiggare blir man sällan varse, dock någon gång på aflägsnare platser. De äro merendels äldre qvinnor, som tigande, med ödmjuk åtbörd, begära en almosa. För det erhållna, tacka de med ett behag, hvaröfver man glömmer deras ålder och klädedrägt. På *restaurationerna* uppassas man, liksom i Tyskland, af unga gossar, och ett välklädt fruntimmer sitter, som i Paris, vid kassan. I *Hôtel garni* deremot, begagnas endast unga flickor till uppassningen. En portvaktare och en dräng utgöra der den enda manliga betjeningen.

---

*) Författaren måste säkert hafva råkat, att gå in uti någon af de mindre väl assorterade boklådor, eller möjligtvis en, i grannskapet af hans logis befintlig, såkallad: antiquarisk, Bok- Musik- och Konsthandel, emedan *några* boklâdor här, ej stå efter för de som finnas uti sistnämnde städer. *(Öfvers. anmärkn.)*

Här är således alldeles motsatsen af bruket i Italien. Den fremmandes garderob håller hyrlakejen på det sorgfälligaste i ordning. Säkerheten i de resandes boning är fullkomlig. Man inläser ingenting annat, än på sin höjd plånboken med pappersmyntet. Den gamla germaniska ärligheten är ännu hemma i Sverige. Jag hade lemnat min kappa på fartyget och saknade den först efter fem dagar. Han låg qvar på samma ställe. Ingen begär drickspenningar, och en hvar är nöjd med hvad han erhåller. Intet spår af italiensk eller fransysk girighet. Betraktar man på gatan ansigtsbildningen och hela klädedrägten af de mötande, så tror man sig vara i norra Tyskland; likväl ser man här icke så många blonda, som hos oss. Äfven klädedrägten afviker hos båda könen föga från den nordtyska, utom att fruntimren af den lägre folkklassen, betäcka hufvudet med en silkeshalsduk, som knytes under hakan, ett bruk, hvarigenom ansigtets skönhet mycket förhöjes och som har någonting ganska gratiöst. Öfverhufvud kan man i hög grad på svenskorna lämpa det tibulliska "*subsequiturque decor.*"

Stockholm sättes i daglig förbindelse med den omgifvande trakten, genom ett betydligt antal ångbåtar af olika storlek. Mälarens egendomliga bildning, att utsträcka sina armar likt grenarne af en kraftig stam, erbjuder härtill de bästa lägenheter. Redan var den nionde Augusti till större delen för mig förliden under erhållna och gjorda besök; ännu hade jag den dagen ej sett någonting nytt: då beslöt jag att göra en utflygt till Kongl. lust-

slottet *Drottningholm*, belägen på en af mälarens skönaste öar, en svensk mil ifrån Stockholm. Snart var jag i den mig närbelägna hamnen vid Riddareholmen. Den lilla ångbåt, som upptog mig och min hyrlakej, var redan alldeles fullsatt med eleganta herrar och sköna läsande damer. Jag skulle nästan tro, att en ung svenska ej tycker sig vara interessant på ångbåt, utan en bok i handen. Under dånet af våra diminutiv-kanoner, reste vi åstad: ty hos Scandinaviens krigiska barn, tyckes kanondundret krydda hvarje nöje, för att göra det fullständigt. Hastigt drog sig det präktiga Stockholm tillbaka, och gömde sig snart helt och hållet bakom Mälarens skogbevuxna klippöar. Det var, som hade vi seglat på en mägtig ström, hvars stränder bildades ömsom af leende fält och trädgårdar, ömsom af stela klippor och skogbevuxna höjder, som hvarken saknade pittoreska slott eller glada landthus. Underbart omvexlande är utsigten på denna vattenbana, som kanske icke har sin like i verlden, och vid en herrlig aftonsols belysning, framträdde det hela i en verklig trollglans för våra ögon. De vackra svenskorna voro utan tvifvel längesedan vana vid detta skådespel, ty knapt kastade de då och då en blick ifrån sina böcker, på naturens framför dem uppslagna bok. Jag uppehöll mig mest på fartygets fria plats, der en officer vid flottan, som talade ganska bra fransyska, gjorde mig uppmärksam på omgifningens förnämsta punkter, ibland annat på de vid venstra stranden af vår väg belägna byggnaderna af ett correctionshus. Så förgick hastigt nog den timma vi ungefär tillbragte på vägen, och

redan förkunnade ånyo kanonernas dunder, att vi uppnått målet för vår resa. Vi lade i land alldeles midt för slottet Drottningholm. Detta är en vacker, vidsträckt trevånings-byggnad af sten, med långa flyglar och paviljonger i slutet af dem, det hela i sjuttonde århundradets fransyska smak. Jag skulle nästan, så mycket jag kan påminna mig, förlikna det med Nymphenburg vid München. Men huru oändligt mycket skönare ligger Drottningholm på sin Mälare-ö, omgifven af en park, som icke saknar någon naturskönhet. Endast helt kort kunde jag uppehålla mig, ty jag hade följdt med den sista ångbåten för dagen, och solen sjönk redan emot horizonten. Likväl genomvandrade jag under den mig förunnade timman, slottets närmaste omgifning, der jag var nog lycklig att se Kronprinsessan, sjelf ett skönt fruntimmer, göra den vanliga promenaden med sina uppblomstrande barn. En konungafamilj, mot hvilken lyckan tyckes le i hvarje hänseende, och som förtjenar det, genom humanitet och strängt uppfyllande af sina pligter.

Redan gaf vårt fartyg, genom ett kanonskott, signalen, att vi åter borde infinna oss; intet ögonblick var att förlora. Till ressällskap hade jag på återfärden Statsrådet *Turgeneff*, som, utan att jag visste det, redan tillbragt flere timmar på Drottningholm. Under vår färd, höljdes Mälaren i nattens skuggor, och de klippiga öarne erhöllo derigenom ett ossianiskt utseende. Vi slutade den vackra aftonen i kaffehuset på den såkallade *strömparterren* under mälarbron.

Den omtalta lilla mälarresan hade väckt min håg för en större. Också åt norr, ända till Upsala, tolf tyska mil uppåt, sträcker Mälaren en arm, som fullkomligt har utseende af en mäktig, genom klippor och skogar slingrande ström. Också på denna gå dagligen ångbåtar, och en af dem besteg jag och min trogna tolk Anderson, den trettonde Augusti, kl. åtta om morgonen. Sällskapet bestod af omkring femtio herrar och damer; min nu redan gamla vän på resan, ryska Statsrådet Turgeneff, återfann jag om bord, och denna gång i sällskap med en ung pope, som tillhörde ryska beskickningen, talte mycket väl fransyska och med hvilken jag snart gjorde bekantskap. Ett annat angenämt ressällskap var sonen till den berömda Professor *Krafft*, Direktör vid Johanneums Gymnasium i Hamburg; en kunnig, älskvärd ung man, som använde sina sommarferier till en, ifrån Hamburg så lätt företagen resa till Sverige, och ämnade välja läkarevetenskapen som sitt egentliga studium. Denna dags sjöresa var icke så gynnad af väderleken, som den jag gjorde till Drottningholm. Det var vinterlikt, och temperaturen knappt öfver 12 grader Reaum. Jag afhölls likväl icke derigenom, att nästan under hela vägen vistas på däcket. Med de vackra svenskorna, som äfven denna gång icke saknades, kunde jag ej börja något samtal. De talade endast sitt modersmål och dessutom så fördjupade i sin läsning, att de knappt hade något ögonblick öfrigt för sina unga landsmän. Emot middagen lemnade vi det gamla vördnadsvärda *Sigtuna* till venster; det var fordom Sveriges hufvudstad, och dess historia går ända

upp till fabeltiden. Här residerade *Odin*, som äfven hette *Sigge*, här församlades nordens tappra söner och drucko vid skaldernas sånger. Sedan finska och estiska sjöröfvare förstörde Sigtuna år 1188, ligger det i ruiner; äfven af dessa återstår nu endast några murar. Det nya *Sigtuna*, (ty namnet är bibehållet), är en liten fattig stad, på en i Mälaren temligen långt utstående udde. Dess innevånare lefva af åkerbruk, fiske och handtverk. Icke långt derefter foro vi förbi det berömda, grefliga Braheska ätten tillhöriga slottet *Skokloster* *), som redan på långt afstånd höjer sina medelåldriga torn. Att här stiga ur och försätta sig tillbaka i förflutna sekler, hade visserligen lönat mödan; men huru hade detta, utan stor omständlighet varit möjligt? Slottet Skokloster är obebodt; tomma stå dess salar, gångar och rum prydda med urgamla målningar, tapeter och husgeråd. Huru hemskt nedblicka från dess väggar bilderna af längesedan aflidne, historiskt betydande personer. Här och der finnas till och med deras reliquier; icke sällan, byte ur trettioåra kriget, som bragte svenskarna så mycken ära, Tyskland så rysliga härjningar, men dock ur förstörelsen ett nytt lif. Jag måste åtnöja mig att skåda allt detta med inbillningen efter de berättelser, som några förekommande medresande gjorde mig om Skoklosters dystra korridorer och salar. Men i norden äro samlingar af detta slag, som dem Sko-

klo-

*) Hr v. *Schubert* ger underrättelse om de i Skokloster förvarade märkvärdiga samlingarne i sin resa genom Sverige, 1 Del., sid 355. Af *Rothlieb* finnes äfven en beskrifning om Skokloster.

UPSALA

in Schweden

Aus der Kunstanst. des Bibl. Inst. in Hildburghausen.

Eigenthum der Verleger

kloster förvarar, icke alldeles sällsynta, och ej heller dylika slott. Också det Stockholmska innehåller hvarjehanda sådant, och *Gripsholm* är ett ännu mycket ståtligare slott i samma smak, som Skokloster. Invid detta synes Mälaren i fördubblad skönhet. Skogbekransade granitklippor, ljufliga dalar, odlade fält, kyrkor och herrgårdar pryda öarne nära och fjerran, försköna sjön, och förskönas åter af dennes, i solens glöd glänsande böljor. Lago di Gardo och Lago di Como, må vara sköna, lysande i söderns yppiga behag; Mälaren är det icke mindre i nordens allvar. Klockan 1 spisade vi, efter matsedel, middag uti en dertill serskilt bestämd kajuta, och ungefär kl. 3 lade vi an i *Upsala*, eller rättare sagt, alldeles tätt bredvid, i Fyris-ån, som flyter genom staden och här har sitt utlopp i Mälaren. Anderson förde mig och min unga reskamrat, Hr *Krafft*, till värdshuset "*Kronan*", der vi erhöllo ganska goda rum. Jag fann det här, alldeles som i ett godt värdshus i någon af Tysklands små landstäder. Men hvilket allvarligt bemödande, att ära de tyska gästerna. Hvad huset egde af silfverpjeser, prydde vårt kaffebord. Genast begynte våra vandringar, och detta i det angenäma och lärorika sällskapet af Statsrådet Turgeneff och hans ryska pope, som nu prydt sitt bröst med ett gyllene kors. Han hade redan flere gånger varit i Upsala, och kunde således i mångfalldigt afseende vara oss nyttig. Vår första gång var till *Domkyrkan*, en praktfull, göthisk byggnad från trettonde och fjortonde århundradet, den skönaste af sitt slag i Sve-

rige, ja i hela Norden, och som jag ville likna vid domkyrkorna i Halberstadt eller Verden; — likväl är denna byggd af tegel, i samma väg som Mariakyrkan i Lübeck, och äfven architecturen modererad efter detta material. Längden utgör 180, bredden 76 och höjden 57½ aln. Hvalfvet uppbäres af fyra rader imposanta pelare, som bilda fem parallela delar. De genom vådeld stympade tornen, med dålig smak iståndsatte, genom icke hit hörande jernspetsar. En rätt kunnig kyrktjenare var vår cicerone i den vördnadsbjudande byggnaden. Han visade oss med största noggranhet alla dess märkvärdigheter, med hvars beskrifning man ostridigt skulle kunna fylla ett tjockt band. De bestå förnämligast uti grafvårdar, hvaribland finnas betydliga konstverk, som t. ex. Erkebiskop *Menanders*, (han dog 1786) af hans son genom italienske bildthuggaren *Angelini* uppresta minnesvård. I stora kapellet bakom altaret, hvilar *Gustaf Wasa* med sina trenne gemåler, och under orgelverket: Linné, hvars grafsten bär följande inskrift: Ossa Caroli a Linné equi. aur. — Marito optimo Filio unico Carolo a Linné Patris Successori et Sibi Sara Elisabeta Moraca.

En minnesvård öfver *Linné* i ett af grafchoren, består af en Elfvedals porfyrsten, hvarpå hans bröstbild i brons och halft upphöjdt arbete, modellerad af Sergel, är befästad. Inskriften lyder: Carolo a Linné Botanicorum Principi Amici et Discipuli MDCCXCVIII.

I denna praktfulla domkyrka, hela Sveriges erkebiskopliga kyrka, kröntes fordom dess konungar, hvarföre äfven kröningsinsignierna här för-

varas, och många konungar funno här sitt hvilorum.

Bredvid domkyrkan ligger ännu en vacker kyrka för landsförsamlingen, vidare kathedralskolans vackra byggnad och erkebiskopshuset, som jag väl inte (med *Possart*) vill kalla ett *"palats"*, ehuru det är en ganska ansenlig byggnad, äfvensom den evangeliskt lutherska kyrkan i Sverige uppträder med långt större glans än hos oss i norra Tyskland, der den icke sällan i apostolisk ödmjukhet står bredvid den romersk-katholska.

Från Domkyrkan vandrade vi till det *academiska bibliotheket*, men som just nu flyttades ur sin local till den nya Universitetsbyggnaden, och derföre ej tillät någon fullständigare öfverblick. Öfverbibliothekarien Professor *Joh. Henr. Schröder*, hvars undervisande bekantskap jag sedan gjorde i Köpenhamn, var nu frånvarande under de akademiska ferierna, hvarföre Professor *Peter Wilhelm Afzelius*, andre bibliothekarien, med största vänlighet och på ett upplysande sätt åtog sig att visa oss de åt hans vård anförtrodda litterära skatterna, både i nya och gamla localen. Bibliotheket består af ungefär 90,000 band och har förträffliga, till en del tryckta kataloger. Den är rik på handskrifter och gamla tryckta verk. Främst bland de förra står den verldsberömda *Codex Argenteus* af evangeliernas mösegothiska öfversättning af Biskop *Ulfilas* från fjerde århundradet, af hvars öfversättning från Nya Testamentet, äfven vårt Wolfenbüttelska bibliothek, som bekant är, eger ett fragment ur Romarebrefven. Efter detta manu-

skript, hvilket är likasom Upsalas kännemärke, frågade vi först, och sågo det snart under en glas-betäckning, hvarigenom det skyddas för profana händer. Formatet är stor qvart, materialet, hvarpå det är skrifvet, ett ganska urblekt, dels genom tidens tand skafvet, rödaktigt pergament, hvars *silf-ver*-bokstäfver (derifrån namnet) blifvit alldeles svarta. Glasskrinet, hvari det låg, öppnades icke, och således hafva vi ej heller sett bokens silfverpärmar. Att, såsom man utspridt i Tyskland, för några år sedan, några blad stulos ur denna Codex af Engelsmän, som litterärt begagnade densamma, nekade Professor *Afzelius*, och äfven Öfverbibliothekarien *Schröder* (med hvilken jag talade derom i Köpenhamn) var af den meningen, att de felande bladen blifvit röfvade för lång tid tillbaka. Visserligen kan man icke förtänka vårdarna af en sådan skatt, om de, vid nuvarande tids authografvurm, beständigt hålla den under lås, och endast låta betrakta den genom glas; isynnerhet då bland de tiotusen skådande, knappt torde finnas en, som förstår mösogetiska. Ett annat, icke mindre märkvärdigt manuskript, är isländska *Eddan af Snorre Sturleson*, hvars rökfärg utvisar, huru det vid lampskenet på Island, kanske århundraden tjenat till föreläsning. Öfverhufvud har jag ej sett något isländskt manuskript, hvilket icke haft en färg, som vore det formligen rökt.

Bibliothekets *nya* local, i *Universitetsbyggnadens* nedra våning, är onekligen praktfull, och sjelfva denna byggnad är ett verkligt åt sånggudinnorna upprest palats. Likväl måste man med-

ge, att det lemnar mycket att önska; så står t. ex. dess ringa djup icke i något architectoniskt riktigt förhållande till den betydliga bredden, hvilket särdeles märkes uti den stora till högtidligheter bestämda salen, i öfra våningen. Den dit uppförande trappan, uti en på byggnadens baksida anbragt utbyggnad, är präktig, men just detta så i ögonen fallande tillägg, står åter icke i något riktigt förhållande till byggnadens obetydliga djup. Det är mig oförklarligt, huru ett fel af detta slag, kunnat begås vid en så vigtig byggnad. Men betraktar man densamma, stående mot midten af framsidan, så intager den oss genom sin storartade anblick, och äger knappt sin like bland universitetsbyggnaderna i Tyskland. Det ligger på samma kulle, som slottet, men något lägre än detta, och bidrager mycket till skönheten af Upsalas yttre anblick, äfven när man ser staden på afstånd.

Från Universitetsbyggnaden begåfvo vi oss till det närbelägna slottet, en vidsträckt, af tegel uppförd byggnad, som bebos af Landshöfdingen i Upsala län. Utsigten härifrån är mycket omfattande, utan att derföre kunna kallas skön, i pittoreskt afseende, emedan Upsala ligger i en vid, temligen enformig slätt. Detta fornåldriga slott, med tvenne runda sidotorn, hvilket man redan ser på långt afstånd, ger anblicken af Upsala någonting pittoreskt, isynnerhet när man väljer ståndpunkten så, att man tillika ser universitetsbyggnaden och slottet.

På slottsgården står en kolossal byst i brons af *Gustaf Wasa*, icke mycket smakfullt uppburen af

fyra lodrätt stående kanoner. De föröfrigt i närheten uppställda, hafva den fredliga bestämmelsen, att vid akademiska högtidligheter, genom sitt dunder gläda det svenska sinnet, som älskar krigets bild. Ingen doktors-, ingen magister-promotion äger rum, utan att kanonernas dån först gör högtiden rätt högtidlig. Straxt bakom slottsgården ligger en, i gamla fransyska stylen anlagd, trädgård, med klippta häckar och taxuspyramider, och åter bakom denna, Universitetets *botaniska trädgård*, som genom förträffligheten af sin inrättning och rikhaltighet, intager ett af de förnämsta rummen bland dylika Instituter i Europa. Professor i botaniken, är den ryktbare *Georg Wahlenberg*, som med troget nit sörjer derföre, att Upsala bibehåller en namnkunnighet, som det genom den store *Linné* erhöll öfver hela jorden. Botaniska lärosalen (Auditorium Linnaeanum) är ett i dorisk stil uppbyggt *palats*. Kolossala pelare bära den majestätiska frontispicen af ingången till en lärosal, som väcker så många minnen. Äfven dess inre är praktfullt. Läraren har sin plats framför en djup niche, hvari Linnés marmorbild, ett verk af Byström, är uppställd. Den store mannen föreställes sittande, till en del höljd af en nedfallande mantels sköna veck. Hans venstra hand håller en uppslagen bok, här troligen symbolen af naturens stora, evigt undervisande bok, och högra handen uttrycker förvåning öfver hvad denna bok uppenbarar. Att Linnés ansigte är för ungdomligt, som man nyligen tadlande anmärkt, har jag icke kunnat finna. De redan begynnande skrynklorna antyda en ålder af

ungefär femtio år, och detta synes mig för den lärde forskaren, vare den manlige mognadens tid. Den carrariska marmorns bländande hvithet, kan måhända för någon, som icke har särdeles skarp syn, låta bilden synas mera ungdomlig, än den af konstnären blef framställd. Det hela är förträffligt lyckadt, och lika värdigt den store man, det föreställer, som Byströms ryktbarhet.

I den imposanta byggnadens flyglar förvaras naturhistoriska samlingar, isynnerhet gåfvor af den namnkunnige *Thunberg*. Det var isynnerhet han, hvars bemödanden hos Gustaf III, botaniska trädgården har att tacka för sitt nuvarande omfång.

Dagen var ännu ej förbi, och tid öfrig att genomvandra staden. Den har omkring femtusen innevånare, är vidlyftigt byggd, har breda och raka gator, flere temligen stora torg och ett högt gladt, nästan landtlikt utseende. Upsala har ingen likhet med tyska universitetsstäder, snarare med några i bergstrakterna, som t. ex. Clausthal. Privathusen äro merendels af träd. Men denna omständighet beröfvar dem oftast ingenting af sin yttre skönhet, och aldrig något af inre beqvämlighet. Jag erkänner att hafva haft ett ganska falskt begrepp om Upsalas yttre, då jag alltid tänkt mig detsamma under bilden af nordiskt allvar. Det är ljust och vänligt, just skapadt till ett säte för sånggudinnorna. Här finnas tvenne boklådor af fattigt utseende. I båda fann jag studenter, med hvilka jag ganska bra kunde samtala på latin och som voro mig behjelpliga att göra mig begriplig för säljaren i boklådan. Jag köp-

te några akademiska skrifter och den prägtigt, i stort folio tryckta "*Catalogus praelectionum.*"

Universitetet i *Upsala*, som vanligtvis räknar fjortonhundrade studenter, har, enligt den nyaste prelectionscatalogen, *fyra* Theologiæ professorer, *tvenne* i Jurisprudencen, *fem* i Medicinen, *fjorton* i de så kallade filosofiska vetenskaperne. Till dessa räknar man ännu i theologiska faculteten *trenne Adjuncter* (Adjuncter kunna ställas i bredd med våra extra ordinarie professorer), i den *juridiska tvenne*, lika många i den *medicinska* och i den *filosofiska tolf*. Vidare undervisa i theologiska faculteten *fem* och i den *filosofiska tjugutvå Docenter*. Också fattas ej "Magistri artium equestrium et cultiorum", bland hvilka äfven, ehuru man på de båda svenska Universiteten ej vet något af student-dueller, Herr *Gustaf von Heidenstam* är uppförd såsom "ludi gladiatorii magister" och som äfven tillbjuder sig, att gifva undervisning i "re athletica." Man ser häraf, att Upsala är utrustadt med en ganska talrik lärarepersonal. Endast *Jurisprudencen* tycktes ej vara tillräckligt försedd. Förste Professorn i denna facultet, *Boethius*, lofvar, att sedan han slutat en rest af brottmålslagen, offentligen förklara balkarne af Codex Fridricianus "de matrimoniis et hereditatibus", att *privatim* undervisa i det, som de högtärade Commilitonerna önska. Andra Professorn, *Bergfalk*, kommer att *offentligen* föredraga "jus politiæ suecanum, *privatim* officii operam in iis, quae sua sunt, haut intermissurus." De båda *Docenterne*, hvaraf den förste, Hr *Delldén*, är "judex territorialis" vilja äfven rätta sig efter *de ärade Commi-*

litonernes önskan." Således fattas, åtminstone för detta år, (från den 1 October 1838 till samma dag 1839) *bestämda* och *säkra* föreläsningar öfver lagfarenhetens förnämsta delar, isynnerhet öfver romerska lagen och laghistorien. Ty om också den första icke gäller i Sverige, lika litet som detta är fallet i Frankrike och de preussiska staterna, så är likväl dess allvarliga studium oumbärligt för en fullständig vetenskaplig juridisk bildning, och utgör derföre med rätta en väsendtlig del af juridikens studium. Jag vill dock gerna tro, att en egendomlig, mera praktisk bildning hos juristerna i Sverige gör denna akademiska brist mindre kännbar i lifvet, men tviflar mycket, att der gifvas till den grad vetenskapligt bildade jurister, som i Tyskland.

Speciella underrättelser om inrättningen af Upsala Universitet, dess embetsmän, stipendier o. s. v. lemnar likaledes den årligen utkomna "Upsala Academies Catalog." Af denna ser man äfven de studerandes indelning i "*nationer*" (landsmanskap); ty hvad man i Tyskland så strängt förföljer, är i Sverige lagligen föreskrifven. Hvarje såkallad nation, består af en "Inspector" (en Professor), derefter följa "Membra honoraria" (ansedde män, dels Professorer), sedan Curatores, Seniores, Juniores och Recentiores; — en inrättning, som tvifvelsutan är ganska vis och förtjenar efterföljd. Ungdomens böjelse för *associationer* blir tillfredsställd och göres icke allenast oskadlig, utan deraf drages en ganska bestämd nytta; ty den kommer derigenom i förbindelse med män, genom hvars umgänge den blott kan vinna. När t. ex. Erkebiskopen är he-

ersledamot af stockholmska student-landsmannaskapet, så kan man deraf lätt sluta, huru allvarlig och hedrande de unga männen måste anse en så ärad association. Universitetets Kansler är H. K. H. Kronprinsen Oscar; *ProKansler* Erkebiskopen. Professorerna lönas temligen väl mest med säd, och ett ganska betydligt antal stipendier lättar de obemedlades studier. Likväl är det icke ovanligt, att studenter, isynnerhet theologer, lemna Universitetet på ett eller två år, för att, genom conditionerande som informatorer, åter förvärfva medel till sina studiers fortsättande. Upsala är bekant som en ganska angenäm vistelseort om vintern för bildade familjer.

Omkring åtta tyska mil från Upsala, ligger *Dannemoras* verldsberömda grufvor, hvilka ingen resande bör glömma bese. Ehuru ofta jag nedstigit i *kolmörka* bergverk, med den lilla vid tummen hängande lampan, och så föga jag skyr färder af detta slag, så är likväl just mörkret dervid nödvändigt för mig. Står jag vid brädden af ett synbart djup, så kan jag ej förekomma svindel, ja den fattar mig oemotståndligt, om någon annan i min närvaro stiger fram till en brant afgrund. Jag hade derföre svårligen varit i stånd, att, sittande i en slags tunna, låta hissa mig ner i den sjuhundrade fot djupa afgrunden, och måste afstå derifrån.

Den fjortonde Augusti om aftonen, inträffade jag åter välbehållen i det herrliga Stockholm, sedan Mälaren åter för mig utbredt sin tjusande anblick.

CCXXXVIII

DAS EISENBERGWERK ZU DANNEMORA

Aus d. Kunstanst. d. Bibliogr. Inst. in Hildbh. Eigenthum d. Verleger

Icke litet förbittrades mig den njutning jag ägt af resan till Upsala derigenom, att jag vid min återkomst fann en biljett från Kongl. preussiska Ministern vid svenska hofvet, Baron von *Brockhausen*, hvaraf jag såg att Konungen, genom Ministern för utrikes ärenderna, Baron *Stjerneld*, hade låtit underrätta honom, att Hans Majestät den trettonde i månaden (således första dagen jag var frånvarande från Stockholm), ämnade mottaga mig i en privat audiens på Drottningholm. Denna händelse var för mig så mycket obehagligare, som den korta tid jag, enligt min reseplan, ännu kunde tillbringa i Stockhom, nästan beröfvade mig allt hopp, att erhålla en sådan erbjudning för andra gången. Men att hafva varit i Stockholm, utan att få se Konung *Carl XIV Johan*, vore mera än att besöka Rom, utan att skåda Påfven. Denne Konung, om hvilken Konungar och folk, med samma rätt, som *Horaz* *) sade om *Homer* i afseende på *Ulysses*, kunna säga:

— — "quid virtus et quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar."

Dock, hvad jag knappt vågat hoppas gick i fullbordan. Den sextonde Augusti, klockan tre på eftermiddagen, erhöll jag åter, genom Baron von Brockhausen, den underrättelsen, att Hans Majestät samma dag ville emottaga mig på Drottningholm, klockan mellan sex och sju. Genast gjorde jag anstalt, att begifva mig dit till lands. Denna väg kände jag ännu ej, och den är af icke mindre interesse, än sjövägen. Den går förbi byggnader af mångfalldig art, genom odlade fält,

*) Horat. epist. 1, 2 v. 18.

genom dystra skogssträckor, sedan åter förbi pittoreska klippor, långa broar öfver Mälarens böljor, och efter en god timma är man framme vid det Kongl. Lustslottet, i rask fart, på den väl underhållna vägen. Klockan var endast några minuter efter sex, då jag redan anlände till Drottningholm. Jag lät föra mig till Konungens *Salon de Service*, der Konungens Adjutant och Kabinettskammarherre Grefve *P. Lewenhaupt*, emottog mig på det mest förekommande sätt, och gjorde mig bekant med åtskillige bland de närvarande hofvets embetsmän och militärpersoner. Jag tillfrågades, om jag önskade föras till de för mig, under audienstidens afvaktan, bestämda rum, eller att qvardröja här, då jag naturligtvis föredrog det senare, såsom långt mera angenämt. Till vederqvickelse bjöd man mig Champagne och vatten. Sedan jag här tillbragt en half timma, som hastigt förflöt under lifliga samtal, förde mig en bland de närvarande Kammarherrarne till Konungens kabinett, alldeles bredvid *le Salon de Service*, då jag föreställdes Hans Majestät, genom ett högt upprepande af mitt namn, hvarefter jag genast blef lemnad allena med Konungen.

Konungen, af ett skönt och majestätiskt yttre, ser ut som en rask, femtioårig man, ehuru han, som bekant är, redan är på sjuttiotalet. Hans blick är allvarlig, men full af välvilja och inger förtroende. Han var klädd i uniform, prydd med serafimerorden och stod icke långt från ingången till rummet. Sedan han sagt mig några, oändligt godhetsfulla ord, satte han sig, och anvisade mig en plats till höger, tätt bredvid sig i soffan. Jag

har ej ansett för mindre nödigt, att berätta ofvananförde omständigheter, ty det är karakteriserande, och bevisar, att Konungen bär aktning för lärdom, författare-namnkunnighet och bemödandet, att genom sina skrifter blifva nyttig, då han på sådant sätt mottog mig, som han endast kunde känna i egenskap af författare, en egenskap, hvilken hos många högt uppsatte icke blott gäller intet, utan fast mer väcker misstroende. För att hysa denna aktning, fordras visserligen — om den ej skall vara en blind, på inga skäl grundad aktning, — egen lärdom, eller åtminstone kunskap om litteraturen och dess vigt för folklifvet i allmänhet. Snart insåg jag äfven klart, att jag icke allenast befann mig i närvaro af en prisvärd Konung och segerkrönt fältherre, utan äfven af en skarpsynt lärd. Mina bemödanden för brottmålslagen och isynnerhet mitt: Entwurf eines Strafgesetzbuches (*"Förslag till en brottmålslagbok"*) voro af honom ej okände. Då just nu, såväl i Sverige, som i Norrige, rådplägningar om en förbättrad brottmålslag äga rum, så gåfvo båda dessa omständigheter Hans Majestät anledningen till ett samtal om de grundsatser, som hufvudsakligen böra iakttagas vid sammansättningen af brottmålslagar. Ingen bland de i detta hänseende framställda theorier voro Konungen okände; han utvecklade den ena efter den andra, med en logisk skarpsinnighet och i ett så förträffligt språk, att jag icke kan påminna mig hafva funnit dem så föredragna i något fransyskt verk; — (Konungen talade fransyska). Men i detsamma jag måste beundra monarkens lärdom och stora skarpsinnighet, kände jag mig intagen af den

menniskokärlek och mildhet, hvilka framlyste ur allt, hvad han sade. Emot grymma bestraffningar, yttrade han sig på det mest afgörande sätt, likaså emot dödsstraffet med få undantag, då han fann dem böra bibehållas, nemligen när brottet i det hela blottställer statens och således äfven folkets välfärd, det vill säga vid *högförräderi*. Då jag deremot gjorde den anmärkningen, att en dom, fälld af menniskor, till och med då den berodde på förbrytarens egen bekännelse, likväl alltid till basis egde ett bevis genom *Indicier* (detta uttryck taget i den vidsträcktaste och mest filosofiska betydelse), således kunde vara missledd, hvarföre det måste vara ganska önskvärdt att befria den oskyldigt erkände från straffets onda, *så vidt detta ännu vore möjligt*, men en död dock icke mera kunde uppväckas: så medgaf Konungen min mening om möjligheten af en sådan missledd dom, och anförde sjelf det rysliga exemplet om *Calas*, i det han tillade, att detta borde vara ett skäl mera, att endast *för ganska få* brott fastställa dödsstraffet, aldrig tillerkänna eller *bekräfta* det, utom efter erhållen fullständig visshet, så långt en dödligs blick öfverhufvud kunde ernå densamma. Att alldeles utesluta detta högsta straff, fann likväl Hans Majestät, för det allmänna bästa, icke rådligt. "Min grundsats är", sade Konungen slutligen, *"att nödgas straffa är alltid ett ondt.* Derföre söke man, så mycket som möjligt, att upplysa folket genom undervisning, och öppna källor till förtjenst, med ett ord, att i hvarje hänseende göra det lyckligt; ty råhet och fattigdom äro brottens båda förnämsta ursprungskällor, och

dem måste man söka hämma. Måste man en gång straffa, så söke man att genom strafflidandet förbättra sjelfva den bestraffade, och derigenom, att man undervisar honom i någon slags konst eller handtverk, förskaffar honom en källa till utkomst. Efter dessa grundsatser förfares vid härvarande straffinrättningar." Det gladde mig obeskrifligt, att kunna säga Konungen, att jag med beundran erkänt utöfningen af denna grundsats i correctionshuset för qvinnfolk i Stockholm, hvilket jag framdeles skall omtala.

Då jag under samtalets fortgång, tillät mig meddela mina åsigter öfver juridiska facultetens i Upsala ringa fullständighet, eller åtminstone de i Catalogen tillkännagifna juridiska föreläsningarnes otillräcklighet för en praktisk jurists grundliga bildning, må han vara domare eller advokat, så förklarade mig Hans Majestät godhetsfullt, hvarföre det i Sverige icke borde väcka någon förundran, att ej finna så talrika och fullständiga juristiska faculteter, som merendels i Tyskland. Här, yttrade Konungen, gäller hvarken den romerska eller kanoniska lagen, icke ens såsom subsidiär lagstiftning; processen är här icke så invecklad, som i de flesta andra europeiska stater; vid de feudala institutionernas upphäfvande, äro medborgarenas förhållanden till hvarandra enklare, och naturlagen, den allmänna folklagen, sjelfva statslagen läses af filosofiska facultetens professorer. Konungen tycktes högt uppskatta romerska lagens värde och erkände fullkomligt nyttan af dess grundliga studium; misstager jag mig icke, så gaf Hans Majestät mig äfven rätt uti den anmärkningen, att

flere juridiska föreläsningar borde hållas i Upsala, än som hittills skett; jag har till och med sednare erfarit, att mina anmärkningar kanske icke blifvit lemnade utan allt afseende.

Den klarhet, hvarmed Konungen öfverság alla de förhållanden, hvarom han yttrade sig, bevisade en alldeles utomordentlig skarpsynthet och en sakkännedom, som måste väcka förvåning, hvarvid allt rätt egentligen praktiskt, framställde sig för hans blick. Vidrörde han under samtalet något ämne, så syntes det, som hade det stått honom tätt för ögonen och detta var äfven fallet, när frågan var om *händelser*, hvilka redan förefallit för många år tillbaka, eller om förhållanden, hvilka man skulle hafva trott hafva blifvit honom alldeles främmande. Huru noga kände han icke t. ex. *Hartzbergets* fysiska och mercantiliska förhållanden, i det han jemförde dem med de svenska bergverkens, och öfverhufvud Hannovers hela beskaffenhet, till och med det dermed genom sitt läge och familjeförbindelser, så nära förenade Braunschweigs. Med välvilja nämde Konungen åtskilliga personer, hvarmed han stått i embetsförbindelser under sin förvaltning af hannoverska landet, deribland den nu aflidne *Patje* *), hvars minne tycktes vara monarken kärt. Hans Majestät hade äfven den godheten att tala med mig om Sveriges förhållanden, serdeles om den fysiska beskaffenheten af länderna under polkretsen, om hvilka man i Tyskland har ett så oriktigt begrepp.

Äf-

*) Jemför Meusels *gelehrtes Deutschland*, VI Del. sid. 36.

Äfven dit tränga verkningarne af en furstes faderliga välvilja, som tycktes mig anse hvarje dag förlorad, på hvilken han icke uträttat något godt. Redan *Schubert*, som framträngde ända till polkretsen, vid den tiden, då solen der icke går ner, säger om trakten ifrån *Haparanda* till *Öfra Torneå*: "Hela denna sträcka, mer än sju mils väg, är en bland de fruktbaraste, behagligaste och mest befolkade i hela Sverige; sädesfält omvexla med grönskande ängar, som prydas af den rikaste vegetation, ja af tjockt, alnshögt gräs; en stor by gränsar intill den andra. — — — Under de sednaste decennierne, har kulturen gjort otroliga framsteg. Ingen skönare minnesvård kunde regeringen uppresa åt sig. — — — Den herrliga grundsatsen, att utvidga riket i sitt inre, och således inom sjelfva riket skapa nya provinser, utmärker flere af Sveriges berömdaste konungar: *det är denna grundsats, som äfven Konung Carl XIV Johan i våra dagar gör gällande med så mycken ifver och kraft. Man måste se med egna ögon, för att öfvertyga sig, huru mäktigt Sverige nu växer i sitt inre.*" Det gör menniskovännen mycken glädje, att på detta sätt genom ögonvittnens intyg erhålla underrättelse om verkningarne af en monarks dagliga omsorg, åt hvilken naturen, då hon förlänade honom så stora talanger, tillika gaf ett hjerta, som villigt öfverlåter sig åt hvarje mensklig känsla, hvilken så ofta fattas herrskaren.

Konungen tycktes med deltagande afhöra hvad jag berättade om mina resor i Italien, om flere medlemmar af den store *Imperatorns* familj, dem

jag der besökt, och om hvilka jag kunde meddela åtskilliga enskiltheter ur deras dåvarande lif. Tvenne deribland, ädla qvinnor, hade döden sedan den tiden nått med sin obevekliga lia. *Lätitia*, den genom lycka och olycka så utmärkta modern, och *Catharina*, fordom Drottning af Westphalen, som vid ödets slag icke svigtade i trogen kärlek. *Carolina*, syster till Fransmännens Kejsare, en gång Drottning af det sköna Neapel, som jag likväl icke sett i Italien, hade nu också lemnat en verld, som icke mera kunde bjuda henne någon glädje.

Konungen hade äfven den godheten att efterfråga mina egna förhållanden: hvilka embeten jag beklädt, isynnerhet under konungariket Westphalens tillvarelse, hurudan min nuvarande embetsställning, hvad jag åstadkommit i litterärt afseende, hvilka länder jag sett och huru jag ämnade fortsätta min nuvarande resa. Ingenting, som kan väcka menniskans interesse för menniskan, syntes den store mannen för litet, och ur hvarje fråga framlyste så mycken hjertlig godhet och en så sann humanitet, att det äfven hos den likgiltigaste måste hafva väckt kärlek och vördnad.

Redan började det skymma, då sade Konungen: "dagen sjunker" (le jour tombe); vi äro icke mer i de dagar, då det knappt blir natt i dessa nejder, och ni har ännu en liten resa att göra. Lef väl." Bedrar jag mig icke alldeles, så sade Konungen ej dessa ord utan rörelse; han fattade min hand och tryckte den hjertligt under de godhetsfullaste önskningar för mitt framtida väl. Jag är ur stånd att beskrifva hvad jag kände, då en så verkligt stor man och mägtig Konung på detta

sätt tog afsked af mig. Jag kände, att han skådat i mitt inre, och sett, huru äfven jag lågade för menniskoväl och sökte befordra det i den lilla krets, som var privatmannen anvist, medan han, enligt försynens rådslut, med så mycken framgång är verksam för tvenne nationers lycka. Visserligen delar han väl också icke alldeles sällan dervid privatmannens öde, ja, erfar i ännu högre mått, att otacksamhet skördas, der man med visshet efter eget bättre medvetande räknat på tacksamhet.

Då jag lemnat Konungen, var jag ur stånd att inleda något samtal med de i *Salon de Service* befintlige hofvets embetsmän och officerare. Jag bjöd hastigt farväl, kastade mig i min vagn och for tillbaka till Stockholm, uppfylld af allt hvad jag sett och hört.

Jag kan blott beklaga min försummelse, att låta presentera mig för Kongl. familjens öfriga medlemmar, isynnerhet Kronprinsen *Oscar*. Innan jag haft den hos Konungen ombedda audiensen, underrättade man mig, att jag på en bestämd dag skulle erhålla en inbjudning till Kongl. taffeln på Drottningholm, der jag då haft den äran att blifva Hennes Majestät Drottningen, samt deras Kongl. Högheter Kronprinsen och Kronprinsessan föreställd. Men som jag hört bruket vara, att icke synas vid Kongl. taffeln utan uniform, och jag ej medfört min på denna resa, så meddelade jag min, genom denna omständighet föranledda betänklighet på vederbörande ort. Jag förmodar, att den icke

syntes olämplig, ty kallelsen till Kongl. taffeln uteblef och jag erhöll underrättelsen, att Hans Majestät ville förunna mig en privataudiens. Tiden till min afresa från Stockholm, var nu helt nära. Hans Kongl. Höghet Konprinsen, som varit frånvarande på en sjöexpedition, vistades på landet, och jag försummade att taga mått och steg, dem jag nu på det högsta ångrar att icke hafva tagit. Så förlorade jag tillfället, att se en Prins, som i hög grad förvärfvadt svenskarnes kärlek, genom sina allmänt erkända förträffliga egenskaper.

Om de omätliga tjenster, dem Konung *Carl XIV Johan* gjort svenska nationen, sedan den genom Ständernas enhälliga val, den 21 Augusti 1810, kallade honom till efterträdare på den thron, han besteg den 5 Febr. 1818, efter Konung Carl XIII:s, hans adoptivfaders död, underrättas man på ett fullkomligt authentiskt vis, af en samling, som förer titeln: "Recueil des lettres, proclamations et discours de *Charles Jean* *). Visserligen äro dessa document, utgångne från Konungen sjelf, ja ostridigt af honom sjelf författade, och i detta afseende kunde man väl säga, *att de aflägga vitt-*

---

*) Lika vigtig, som denna samling, är en annan, nyligen i Stockholm utgifven, under titel af: "Recueil des ordres de mouvement, proclamations et bulletins de S. A. R. le Prince Royal de Suède, Commandant en chef l'armée combinée du nord de l'Allemagne en **1813** & **14**. Utur nämnde tvenne arbeten bifogas vid slutet af resan, i chronologisk ordning, ett utdrag af de interessantaste episoder, benämdt: Tankar, maximer och tal af Carl XIV Johan.

nesbörd i egen sak; men de bero samtligen på bestämdt uppgifna notoriska facta, hänvisa på händelser, som äro kända af hela Sverige, ja till en del af hela verlden; de blefvo (med få undantag) på den tiden de afgåfvos, allmänt utspridda, och hafva aldrig blifvit motsagda i hänseende till de påståenden de innehålla. Då *Carl Johan* beträdde Sverige, var detta i ett högst bedröfligt tillstånd, det hade genom en ursinnig politik, förlorat det för sig så vigtiga Finland, dess försvarsmedel voro nästan tillintetgjorda, dess pappersmynt utan värde, dess financer i det bedröfligaste tillstånd, dess handel i lägervall, de förnämsta källorna till national-näringsfången hämmade, endast en kort tid behöfde sakernas ställning på detta sätt fortvara, och Sverige blef — såsom sedan ett århundrade, många af dess provinser — beroende af ett främmande land. Och i hvilket tillstånd af blomstring, säkerhet och yttre anseende, visar sig nu *svenska riket,* efter ännu icke trettio års förlopp! — Ty *Norrige* vill jag icke nämna, emedan jag icke sett det sjelf, och ganska litet känner dess förhållanden. Man förvånas, huru en enda, om också ostridigt stor och högt begåfvad man, kunnat åstadkomma sådana resultat inom en, i förhållanden till dessa, så kort tid. Och derjemte måste man väl besinna, att han inom sitt rike icke egde en *Fredrik den stores* envälde, utan var inskränkt genom constitutionella hinder af ganska inveckladt slag; att det icke var något Lombardie, något Belgien, något Rhenland, något Sachsen; som han hade att upphöja, — länder af detta slag, höja sig sjelfva, endast man lemnar dem

i lugn — utan ett skandinaviskt, till stor del ofruktbart, svagt befolkadt land, som sträcker sig inemot nordpolen. Och detta land befinner sig nu i ett så blomstrande tillstånd, som man under alla de omständigheter, hvaraf det trycktes, icke så snart kunnat vänta, öfverhufvud knappt anse för möjligt. Dess gränsor äro tryggade, äfven i det inre af landet, uppresa sig fästningsverk, dem krigskonsten ansett nödvändiga (den mäktiga centralfästningen *Carlsborg* vid Vettersjön); arméen är i det förträffligaste tillstånd, till största och vigtigaste delen organiserad på ett nationelt, alldeles egendomligt vis; med största lätthet kan den, i nödfall, nästan omätligen förstoras; flottan inger aktning i sin nuvarande beskaffenhet; den offentliga krediten är fullkomligt återställd; nationalskulden är utplånad och de offentliga afgifterna betydligt minskade *); pappersmyntet står i full-

*) Redan i det tal, hvarmed Konungen för nära **10** år sedan, nemligen den **19** Mars **1830**, slutade Riksdagen, kunde han säga:

För tjugu år tillbaka, räknade det gamla krigiska Sverige inga **2,400,000** innevånare: dess befolkning stiger nu till nära *tre millioner*. Ert Utskott har meddelat eder, att af den *femtiotre millionerna skuld*, som Sverige hade, *fyratiofyra millioner* nu äro betalta. Er "Bevillning" uppgick år **1812** till en summa af *två millioner sexhundrade och femtiotusen Riksdaler*. Denna summa har småningom minskats nära en *femtedel*. Likaså hafva de gamla, direkta afgifterna undergått en betydlig förminskning." Detta vore redan resultat, som man kan kalla märkvärdiga i sitt slag; men nu (i November **1839**) meddela offentliga underrättelser följande authentiska resultat:

"Vårt financiella tillstånd har väl på ingen tid varit så blomstrande, som just nu. Ifrån åren **1834** till **36**, d. v. s. under förra riksdagsperioden, hade allmänna skuld- och amortissements-kassan (Riksgälds-

komligt lika värde med metallmyntet, och mottages hällre i dagliga handeln, äfven som det vid hvarje tid kan utbytas på Banken emot det sistnämnde; åkerbruket har till den grad förkofrat sig, att Sverige, som förr icke kunde umbära årlig tillförsel, nu ofta sjelf utför betydliga sädestransporter; råämnenas bearbetning fortskrider, och gör landet allt mera oberoende af utlänningen; genom försäkrad afgång blomstra bergverken; genom ändamålsenligt afslutna traktater, hafva handel och sjöfart gjort stora framsteg, och skola göra ännu större, äfven om förhållanden, som utsträcka sin inflytelse både öfver Europa och Amerika, deri skulle föranleda någon svigtning; redan ser man svenska fartyg i verldstrakter, der de fordom aldrig voro synliga; en förbindelse i landets inre är tillvägabragt, och fullkomnas ännu beständigt, allt mera, som i hela verlden icke äger sin like, knappt någonting dylikt. Derjemte blomstra vetenskaper och konster; deras institut understödjas; de lärde hedras af sin konung, som söker en ära deri, att icke blott vara stor fältherre och regent, utan äfven en lärd man; minnesvårdar, hvilka skulle vara beundransvärda i sjelfva det konstrika Italien, uppresas här; men hvad som klarast bevisar en vis regerings vaksamhet öfver det hela, är, att i landets inre eröfras provinser, hvars folkmängd redan till en betydlig del

kontoret) skulder att betala från gamla tider till ett belopp af **2,560,000** Riksdaler B:co, och i detta ögonblick utgöra dess skulder icke mera än **160,000**, hvarvid den äger att disponera en kontant summa af *en million* Riksdaler, såsom öfverskott från de af Rikständen anvista medlen."

ersatt, hvad riket, sedan Carl XII förlorat i omfång. Hvad *Carl Johan*, sedan nära trettio år varit för svenska folket, erkänner det äfven. Otaliga gånger har jag i detta afseende, under mitt vistande i Sverige, hört de bestämdaste yttranden, — och så skördar Konungen i rikt mått den *lön* han önskat sig, enligt sitt valspråk: *"Folkets kärlek min belöning."* Men i Sverige äger en oinskränkt tryckfrihet rum. Denna begagnas mångfalldigt, att bland folket sprida politiska räsonemanger, alldeles stridande emot constitutionella författningen, sådan den nu äger bestånd, och hvilka, om de följdes, skulle medföra den sednares upplösning. Tryckfriheten har urartat till ett missbruk, som hotar att förstöra all medborgerlig säkerhet. I utföranden af detta slag, hafva författare redan gått så långt, att domstolarne nödgats inblanda sig deri, och härigenom hafva åter retelser uppstått, hvilka måste mötas med allvar — som här och der väckt missnöje — om regeringen ville uppfylla sin första pligt, att vaka öfver det helas inre säkerhet. Redan den 20 October 1834, förnyade Konungen fullkomlig amnesti åt alla dem, som blifvit dömde för politiska förbrytelser, sedan hans ankomst till Sverige, så att äfven de landsförviste kunde återvända. Att denna mildhetsact ändå haft ett fullständigt lugn till följd! Men detta har ej varit fallet. Det finnes författare, som oafbrutit anfalla de constitutionella inrättningarne, betecknande dem såsom medeldåldriga och förruttnade, hvaremot Konungen, trogen sina eder och kännande det vådliga i förhastade författningsförändringar, bemödar sig,

att i det väsendtliga upprätthålla svenska constitutionen. I detta hänseende uttrycker sig monarken i ett svar till Stockholms Borgerskaps femtio *äldste* den 6 September 1837 på följande sätt *).

"Främmande för allt som förefallit i Sverige innan min ankomst, blef jag hitkallad genom ett fritt och enhälligt val, och den första handling, nationen af mig fordrade, var en ed, *att lemna hvarje stånd i fullt åtnjutande af sina prärogativer.* I våra dagar fordra menniskorna förändring i gamla inrättningar. Naturen, som utvecklar barndomen, hänvisar den mognare åldern på de lärdomar det förflutna meddelar, för att sätta oss i stånd, att beherrska det närvarande. I hvarje klyftigare tidpunkt, som visade sig sedan vår politiska pånyttfödelse, skådade vi med lugn på det förflutna, och vårt beslut — hvad man än må säga om våra hjelpmedels svaghet — har bevisat de fiender vi äga till vårt lugn, hvad vi förmådde och hvad vi vågade. Hvad vi nu förmå, är *förbättring* **) af våra lagar och institutioner. Äreställenas bana är öppnad för hvar och en, som gör sig dem värdig genom verksamhet, sparsamhet, talanger och aktning för andras rätt. Vi alla utgingo från samma ursprung; men de första menniskor, som grundade samhällsföreningar, voro beväpnade; ty för att skapa, måste man vara stark. Våra lagar, vår författning, våra vanor utstaka de pligter, vi hafva att uppfylla. I stället, att låta leda oss af tiden, som så ofta likt stor-

*) Recueil des Lettres & Partie 2 p. 306.
**) Icke förstöring.

men, qvarlemnar endast sorgliga minnen, vilja vi söka, att beherrska de politiska stormarna, och följa de menniskors efterdöme, som genom klokhet och arbete leda strömmarnas vatten till torra trakter, för att göra dem fruktbara. Jag har lofvat att försvara edra rättigheter på samma sätt, som jag lofvat, att försvara alla stånds och medborgares rätt. Dessa få lika litet lemnas i sticket af en regering, som, sedan den åter höjde statens krafter, endast sträfvar derhän, att bibehålla en rättvis jemnvigt, då den befordrar förnöjsamhet i borgarens hjerta och modet i fosterlandsförsvararens själ. Jag skall pröfva edra önskningar. Jag finner min ära uti, att förena de åt min omsorg anförtrodda intressen" *).

---

*) Samma grundsatser hade Konungen redan uttalat vid slutet af riksdagen åren **1834** och **1835**. Recueil o. s. v. II. sid. **230**.

"Allt det som den (constitutionen) autoriserar, allt det som nödvändigheten fordrar, skall blifva infördt, men kan likväl endast ske vid att följa de föreskrifter, våra grundlagar stadga, och ej genom ögonblickets enthusiasm."

Jemför man de svar, dem Konungen den **27** Maj **1835**, gaf Sveriges fyra Ständer, Ridderskapets, Presterskapets, Borgerskapets och Böndernas deputationer, så inser man lätt, med hvilken bland Ständen han varit mer eller mindre nöjd, med hänseende till sättet, hvarpå deras öfverläggningar ägt rum. Recueil o. s. v. II. sid. **131**. Det kan icke nekas, att man äfven i Sverige är böjd för nya inrättningar, hvilka om de lika hastigt blefvo beviljade af högsta authoriteten, som enthusiastiskt fordrade, endast skulle framkalla olycka öfver det nu så lyckliga hela. Visserligen må Sveriges constitutionella författning äga sina ganska stora brister, men den är till sin väsendtlighet, icke en bedräglig theories verk, utan den har utvecklat sig ur hela folklifvet, och att för ofta vilja ändra och förbättra ett sådant verk, är alltid farligt.

Jag har icke ansett för öfverflödigt, att i öfversättning återgifva detta vackra svar på betänkliga förbättrings-förslag. Det utvisar tydligt och klart, Konungens visa politik, hans rättskänsla och hans kraft. En sådan Konung behöfde Sverige, om det åter skulle kunna lyfta sig till sin fordna glans.

Men om folket i lugn fortfarande skall njuta detta tillstånd och derigenom möjligheten vinnas, att göra det varaktigt och framskridande, så är oundgängligt nödvändigt, att allvarliga skrankor uppresas mot tryckpressen, isynnerhet den periodiska i Stockholm. Dess tygellöshet är nu i Sverige folkets värsta, ja enda fiende. Att det hela lider, betyder intet för författare af det slag, som de i Sveriges hufvudstad, tyvärr nästan dagligen uppträda. Deras penningfördel, deras begär att skada och väcka förlägenheter, går för dem framför allt annat. De förvilla folket, under det de föregifva, att ledas af dess röst; men det äro just de, som icke allenast uppreta dem, hvilka ingenting hafva att förlora, de egentliga proletärerne, för hvilka oroligheter aldrig kunna medföra skada, men möjligtvis någon fördel, utan också, genom dagligen upprepade elaka yttranden, på sin sida vinna eljest vältänkande medborgare, som kort-

---

Den som vill läsa en sträng kritik öfver denna författning, hänvisar jag till ett af den ryktbare *E. M. Arndt* nyligen utgifvet verk. ”*Svenska historien under Gustaf III och isynnerhet under Gustaf IV Adolph.*” (Sid. **23** och **38** i nyss utkomna svenska öfversättningen). Det bär det tyvärr alltför sanna valspråket i pannan: ”Bland menskliga ting är ändock det mesta att begråta.”

synt anse hvarje förändring för en förbättring. Då må regeringen göra hvad den vill, den har alltid orätt. Hvilken väg den väljer i politiken, den må vända sig åt öster eller vester, alltid har det varit den oriktiga. Till och med naturhändelserna har regeringen förskyllt, och en misslyckad skörd kommer på hennes räkning. Alltför lätt får förtalaren menniskorna på sin sida, det må vara i det privata eller offentliga lifvet, ty (för att tala med en bland de största menniskokännare) "lätt väcker författarens *gunstbegär*, motvilja; förtal och afund upptagas i villiga öron: ty smickret träffas af slafveriets afskyvärda förebråelse; elakheten kläder sig i frihetens falska sken*). Och detta säger icke en *Velejus Paterculus*, utan en *Cornelius Tacitus*, denne ädle romare, som i kärlek till friheten icke öfverträffas af någon.

Svenska regeringens stora uppgift måste således nu vara, icke att förtrycka *tryckfriheten*, utan att uppfinna constitutionella medel hvarigenom dess missbruk verksamt motas. Hvarje vältänkande hoppas, att ett sådant medel på nästa riksdag skall blifva föreslagit och af Ständerna beviljade; ty dem kan det icke undfalla, hur farligt det är för det hela, om de constitutionella formerna beständigt motarbetas. När detta, af de bättre så allmänt önskade resultat är vunnit, då först gifves för Sverige fullkomlig säkerhet, att det goda, som en stor och ädel Konung förvärf-

*) Tacit. hist. I. 1. "Ambitionem sciptoris facile adverseris: obstrectatio et livor pronis auribus accipiuntur: quippe adulationi foedum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest."

vat sitt folk, blir varaktigt, och ominskadt öfvergår till efterverlden.

Det lyckliga tillstånd, hvari Sverige nu befinner sig, berodde deraf, att det tillkämpade sig yttre säkerhet och oberoende, och dessa åter kunde ej vinnas på annat sätt, än genom Europas befriande från enväldet af den man, som uti imperatorisk storhet knappt haft sin like i verldshistorien. Hvad man sedan några århundraden plägar kalla *Universalmonarki*, förestod på Europas Continent åtminstone under den store Napoleons lefnad, om han underlåtit tåget till Moskau, och icke vid Niemen satt ett mål för sina segrar. Den största, bäst utrustade armée Europa sett på mer än tusen år, tillintetgjordes af *en vinter*. Likväl fattades ännu mycket, innan Napoleons makt var *tillintetgjord*, den var blott i högsta grad skakad; faran ännu ingalunda förbi. Nya segrar begynte redan ånyo att befästa den genom klokhet och vapen förvärfvade makten. Sedan *Carl Johan* genom Konungen och de i Örebro församlade rikets ständer, enhälligt blifvit vald till Sveriges Kronprins efter den, på samma sätt till Kronprins valde Prinsen Christian Augusts (Carl August) af Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg, förut timade död, hade han sökt, att lefva i fred och vänskap med den mäktige Kejsaren. Men det var omöjligt, så stora offer än derföre gjordes å svenska sidan. Han skulle alldeles hafva glömt, det han upphört att vara *Fransman*, och att Sverige nu blifvit hans fädernesland, för hvars väl han uteslutande egde att verka, om han icke modigt

och kraftfullt mött de franska fordringarnes kraf. Napoleon bjöd tillintetgörelsen af Sveriges sjöhandel, det vill säga, han fordrade af en nation, som aldrig, enligt beskaffenheten af sitt lands klimat och jordmån, med fullkomlig säkerhet kan räkna derpå, att hvarje år skörda tillräckligt spannemål för sitt behof, som, likasom bytesvis måste från andra länder hämta det förfinade lifvets nödvändighetsartiklar för sina egna produkter, — han bjöd en sådan nation, att blifva fattig, och återfalla i urhistoriska tiders barbari från sitt nuvarande civiliserade tillstånd; ty så långt tillbaka, som historien berättar om Skandinavien, drefvo dess folkslag sjöfart och handel. Härtill kommo äfven Napoleons alldeles direkta förolämpningar emot Sverige; dess Pommern besattes af fransoserna (den 26, 27 Januari 1812) *). Nu utkom det svenska decretet, hvarigenom Sveriges hamnar öppnades för alla nationer (29 Julii 1812). Det hittills varande tillståndet kunde ej längre uthärdas, hvarföre också redan tidigare (24 Mars, 8 April 1812) en hemlig förbunds-traktat med Ryssland afslöts i St. Petersburg. Ostridigt måste det varit påkostande för *Carl Johans* känsla, att uppträda mot det land, som han hade att tacka för sin ära och emot gamla vapenbröder; men heligare pligter fordrade det oundvikligen. Hela Sveriges tillvaro, såsom ett sjelfständigt rike, hvilket det redan knappt mera var, sedan det blifvit tvunget att antaga continentalsystemet, stod på spel. Napoleons stora katastroph i Ryssland

*) Jemför Carl Johans skrifvelse till Napoleon den 11 Februari 1812. Recueil des lettres & Vol. 1 p. 55.

hade egt rum på hösten och i början af vintern år 1812, men en formlig krigsförklaring af Sverige mot Frankrike utgafs likväl först då Kronprinsen af Sverige anländt till *Trachenberg* i Schlesien i *Alexanders* och *Fredrik Wilhelms* hufvudqvarter (den 9 till 12 Julii 1813). Här gjordes utkastet till det fälttågs plan, som befriade Tyskland från Napoleons tryckande ok. Det är bekant, att det var *Carl Johan*, som uppgjorde planen. Endast genom dess utförande, erhöll Sverige säkerhet och frihet. Det vore öfverflödigt, att här framställa, hvad Kronprinsen af Sverige verkade i spetsen för en mäktig förbundshär, sedan han landsteg på Rügen den 16 Maj 1813; huru segrarne vid Gross-Beeren och Dennewitz räddade Berlin, först vunno Bayern för förbundsmakterne, och så banade vägen till hjertat af Tyskland för den här han anförde. Historien skall öfverlemna detta åt efterverlden och bevisa, att, då dessa segrar först gjorde förbundsarméernas förening möjlig, det isynnerhet var *Carl Johan*, som Tyskland, som Europa har att tacka derföre, att Napoleons makt på Leipzigs slätter kunde erhålla ett dödligt sår. Ingen svensk, som något följer sin tids historia, skall neka, att nu först möjligheten var gifven till svenska rikets förvärfvande af framtida säkerhet och frihet. Likväl har *Carl Johan* också under och efter denna tid icke förnekat den skyldiga pietäten mot Frankrike, till och med emot Napoleon, och om den senare hört hans råd, skulle hans slutliga öde blifvit helt annorlunda. Det voro sådana tankar, som, då jag befann mig i närvaron af Sveriges verkligt store Ko-

nung, försatte mig uti en alldeles egen, högtidlig sinnesstämning; jag såg i honom ej blott det ädla Sveriges, utan äfven mitt eget tyska fosterlands och sjelfva Europas räddare. Män af detta slag, voro i alla tider sällsynta. Att stå inför en hjelte, som räddade sitt fädernesland, har redan i sig sjelf någonting upplyftande. Men här var det räddade fäderneslandet ett adoptivt, och i striden mellan pligter och känslor, hade de förra vunnit en i sanning stor och ädel seger öfver de sednare, säkert icke, utan att hos den kämpande qvarlemna smärtor och sår. Sverige är hjeltarnas land; det har frambragt furstar, som kunnat ställas i bredd med de prisade gamle: men ingen af dessa stora män har förvärfvat Sverige det i förening, som *Carl Johan: räddning från politisk död, högsta krigsära, fullkomligt yttre säkerhet, inre lycka* *). Danmark har förlorat Norrige till Sverige. Hvem erkänner icke storheten och bitterheten af denna förlust för Danmark! Hvem skulle den icke röra, betraktad ifrån denna synpunkt! Men omätlig är den vinst, som Sverige erhöll genom föreningen med grannriket, sedan Finnland var förlorat. *Säkerheten af ett nästan ölikt läge.* Också

---

*) Uti en sammankomst mellan Kronprinsen af Sverige och General *Moreau* i Stralsund år 1813, sade den förre: "Vi äro båda fransmän till börden; Frankrike bör vara er verld, och Sverige min. Med förkrossadt hjerta bär jag vapen emot fordna landsmän; men mitt nya fäderneslands sjelfständighet har blifvit för ringa aktad, för att icke tvinga mig att, med vapen i hand, fordra upprättelse." (Recueil des ordres de mouvement & de S. A. R. le Prince royale de Suède en 1813 et 1814. Stockholm 1838.)

så kan man icke misskänna, att Danmark, ännu innan Sverige fallit, hade blifvit en fransysk provins, om Frankrike fått behålla öfverväldet: det förra gränsade redan vid Hamburg och Lübeck till Frankrike. Och hvad det ville säga, att gränsa intill Frankrike, hafva Tyskland (Oldenburg), Holland, Italien och Spanien erfarit. Holland var endast en af den fransysk vordna Rhenströmmen sköljd strand, ett slags Delta, den cimbriska halfön skulle blott hafva varit ett anhang till det hanseatiska Departementet. Så tröstar sig Danmarks vän med den tanken, att också detta erhållit sin nuvarande säkerhet genom *Carl Johans* politik och segrar. England och Frankrike hafva skadat danska riket, icke Sverige. Pröfvar man Nordens nuvarande läge, genom den senare analysen, så erkänner man, att det var Napoleon, som af en förvänd politik ifrån nordost-sidan, gjorde Ryssland oåtkomligt medelst Finlands förvärfvande, och nu tvingade svenske Kronprinsen, att begagna tidens politiske förhållanden, d. v. s. Danmarks förbindelse med Frankrike, och således det förras fiendtliga ställning, äfven till Sverige, för att ersätta sitt nya fäderneslаnd den i öster förlorade herrliga provinsen, genom ökad säkerhet i vester. Det gör mig ondt, att Danmark förlorat Norrige, liksom det gör mig ondt, att Sachsen förlorat hälften af sitt område; men likasom eröfringen deraf var alldeles nödvändig för Preussen, så var också Norriges nödvändigt för Sverige, efter Finlands förlust. Båda rikenas, Sveriges och Norriges förening, har blifvit en *broderlig*, under en gemensam fader.

Att mitt vistande i Stockholm blifvit verkligen nyttigt och njutningsrikt, derföre har jag isynnerhet att tacka Kongl. preussiska Ministern vid svenka hofvet, *Baron v. Brockhausen*. Det var han, som genom Ministern för utrikes ärenderna, Baron *Stjerneld*, hvars förekommande och vänliga mottagande skall vara mig oförgätligt, förskaffade mig audiensen hos Konungen, som bildar en glanspunkt i min resa; i hans gästfria hus lärde jag känna ganska utmärkta män, hvaribland jag här endast vill nämna Baron *Berzelius*, hvars ryktbarhet utsträcker sig öfver hela den bildade jorden; Danska Ministern Grefve *Moltke*, som flere år varit Guvernör på Island, och som meddelade mig de interessantaste underrättelser öfver denna märkvärdiga ö (hvilken jag i yngre dagar gerna hade besökt); samt Kejserliga Ryska Legations-Secreteraren, Öfversten *Bodisco*, som gjort sig känd af den lärda verlden, genom en lefvernesbeskrifning öfver Kejsar *Alexander*, och hvilken bemötte mig med största välvilja och vänlighet. På ett underbart sätt förnya sig i Herr von *Bodiscos* drag den store Konungen Gustaf Adolphs yttre utseende, såsom detta är oss förvaradt i de af honom bibehållna oljemålningarne, hvaraf Baron *Brockhausen* eger en särdeles vacker.

Huru Sverige är gästfrihetens rätt egentliga hem, har jag på ett utmärkt vis erfarit i Stockholm. Så emottogs jag, likt en gammal bekant, af Generalen *Gustaf Abraham von Peyron*, t. f. President i Krigskollegium och General-Postdirektör *).

*) Han hade godheten lemna mig en uppgift på de förbättringar i postväsendet, som ifrån och med 1818

Med vänskapens rörelse, minnes jag de timmar, jag i hans hus upplefde i kretsen af förträffliga menniskor, och ännu beständigt sväfvar för mina ögon hans lilla sköna dotters englalika gestalt, värdig att förevigas af en *Byströms* mejsel; tyvärr hade döden nyligen beröfvat det herrliga barnet och dess fader, hennes mor. Också *Berzelius* har med välvilja emottagit mig i sitt kemiska laboratorium och vid afskedet skänkt mig sitt väl träffade porträtt. Denne vår tids störste kemiker, uttrycker sig på tyska språket, som en tysk lärd. Huru hastigt förflöto de sköna timmar, jag i det gladaste sällskap tillbragte hos Banquiren *Benedicks*, en bland Sveriges rikaste privatmän, på hans landtställe på Djurgården, icke samtalande med honom om penninge- och kursangelägenheter, som äro mig främmande, utan om metafysiska ämnen! Knappt kan jag påminna mig hafva hört någon med sådan klarhet tala om de abstractaste philosophemer, som Hr Benedicks. Jag skulle vilja likna hans philosofi, vid den store Spinozas, utom att han talar klarare, än denne skref, då han icke behöfver frukta några förföljelser för sina philosophiska meningar. Huru gerna hade jag lärt känna män som skalden *Tegnér* och historieskrifvaren *Geijer*, lärde, hvilkas namn Europa vördar. Mången, till hvilken jag hade recommendationsbref att aflemna, var på landet, och mig fattades tid att antaga erhållna bjudnin-

---

blifvit införda, hvilken uppgift i bihanget meddelas läsaren.

gar dit. Sådane försummelser äro isynnerhet smärtsamma, när det är omöjligt, att åter godtgöra dem, och när man genom andra hör, hvad man dervid förlorat, eller, hvad som är det värsta, måste förebrå sig försummelser af en slags tröghet. Detta är ett ondt på resor, då man ej är i stånd att använda den dertill behöfliga tiden, och som måste företagas under den beständiga tankan på dagen för återresan, att, isynnerhet af sällskapliga förhållanden, så mycket undgår oss. När dagen är förgången under oafbrutit *skådande* (ett verkligt afmattande göromål) så är man föga hågad, att om aftonen göra nya bekantskaper, bland hvilka man ändå inte gerna vill visa sig uttröttad och nedstämd, utan med lätt och upprymdt sinne.

Ingenting gläder mera menniskovännens hjerta, än när han ser, huru högsta makten äfven sträcker sin faderliga omsorg till de samhällets medlemmar, hvilka den råa mängdens blick af alla klasser endast plägar skåda med afsky. En *brottsling*, är alltid en *olycklig*, må han vara förd till brottet af en medfödd physisk och psychisk organisation, förledande efterdömen, dålig uppfostran eller tryckande brist och armod. Man må betrakta saken huru man vill, han har alltid att klaga öfver ödet, att han icke blifvit född med ett ädelt sinnelag, att han icke fått en god uppfostran, att hans bön "inled oss icke i frestelse", ej blifvit hörd, att han trycktes af elände och olyckor, medan andra blefvo antingen goda af naturen, eller, om de också varit elaka som han, genom en oförtjent lycka, försattes i en sådan yt-

tre belägenhet, att de ej hade någon retelse till gerningar, som hämnas genom statens strafflagar, ehuru de kanske, i moraliskt hänseende, begingo långt värre. Visserligen måste man antaga, att menniskans vilja är *fri*, om man öfverhufvud vill straffa, och detta antagande af viljans frihet, anses med rätta såsom grundvalen af hvarje borgerlig samhällsordning, hvarje moraliskt uppskattande af menskliga handlingar; men, huru många omständigheter med mer eller mindre nödtvång, inverka på denna antagna frihet, kan likväl ej undfalla någon, hvilken naturen begåfvade med också en blott ringa grad af skarpsinnighet, och som icke genom hårdhet och partiskhet, förblindat sig sjelf med det, som så tydligt faller i ögonen.

Är således brottslingen en *"olycklig"*, så är han, medan vi visserligen hata och afsky hans gerningar, dock värd vårt medlidande och vårt deltagande i hans öde. I det vi straffe honom, böre vi, är det ännu på något sätt möjligt, söka att för framtiden göra honom *lyckligare*, det vill säga *bättre*. Till och med den, som enligt storleken af sitt brott, måste plikta derföre under hela sin lifstid, som aldrig mera kan återfå friheten, emedan de obevekliga lagarne icke tillåta det, bör förbättras till sitt inre, så att han genom sjelfva straffet erhåller trösten, att dermed försona sitt brott, efter hvilken försoning äfven mördaren så ofta längtar, i det han sjelf anger den begångna gerningen. Att se en inrättning, der grundsatser, som dessa, blifva använda, upplyfter hjertat och lugnar sinnet.

Denna lycka, blef min lott, en bland de sista dagarne af mitt vistande i Stockholm, då Generalauditören *Netzel*, som har högsta direktionen öfver härvarande och i grannskapet inrättade fängelser, sjelf visade mig detaljerna af det stora *correctionshuset för förbryterskor* (på norrmalm, i närheten af St. Clara kyrka). Den vidsträckta byggnadens läge är bland de hälsosammaste, den saknar hvarken trädgårdar eller rymliga gårdar; de till ekonomiska ändamål bestämda localerna, äro af lämplig storlek och förträffligt inrättade, och i gångarna, salarne och sofrummen, råder en snygghet och friskhet i luften, som icke tillåter den ringaste elaka lukt, så att man snarare skulle tro sig vara i en väl inrättad försörjningsanstalt, än i ett tukthus. Vi inträdde först i *föreståndenskans* rum; ty här, der ändamålet var, att straffa och förbättra *qvinnor*, syntes lika litet en man, som i ett katholskt nunnekloster. Föreståndenskan, ett medelålders fruntimmer med värdigt utseende, lät redan deraf sluta till en högre bildning, att man i hennes rum såg ett litet handbibliothek, som hon tycktes flitigt begagna. I hela hennes väsende låg ett fromt allvar, tillika med ögonskenlig karaktersmildhet. Vänligt ledsagade hon oss öfverallt. Först besökte vi de rum och salar, som äro bestämda för silkesodlingen. I alla stadier af denna vidsträckta och den högsta sorgfällighet erfordrande handtering, sågo vi fruntimmer af hvarje ålder sysselsatta. Slutligen visade man oss betydliga massor af skönt, guldgult silke, som förarbetas i Stockholmska fabriker. Derefter inträdde vi uti en sal,

der ett ganska trefligt fruntimmersarbete var i gång: man flätade der halmhattar af vanligt slag, men också af de vackraste och elegantaste former. Sedan — men jag vill icke påstå, att jag alltid riktigt uppger den följda ordningen — sedan kommo vi in i ett rum, der yllna mattor väfdes, ifrån det simplaste slag, ända till sådane, som genom lifliga färgor och de nyaste mönster, skulle hafva tillfredsställt den elegantasta dams ögon. Härifrån gingo vi till de salar, der man förfärdigade vanliga arbeten i ylle. Här väfdes tyger af de mångfalldigaste slag och i andra spanns ullgarn. Också linneväfveri sköttes här, och äfven lin spanns, likväl endast af få, som saknade skicklighet till andra, konstfullare arbeten. Afsigten med dessa mångfalldiga sysselsättningar, lämpade efter fångarnas talang och böjelser, var beredande af tillfälle, att de efter förfluten strafftid på ett redligt sätt skulle kunna förtjena sitt uppehälle genom hvad de lärt. Med dessa jemföre man de arbeten, hvarmed i flera tyska länder, qvinnliga tukthushjon ännu sysselsättas. Der sitta långa rader bleka flickor och hustrur, spinnna — — — spinna — — — och spinna. Ja, skulle man kunna tro det, med detta arbete, hvarigenom ingenting läres och nu mera nästan ingenting förtjenas, sysselsättas, åtminstone om vintern, kraftfulla männer! Visserligen är det ändå alltid bättre, än när de måste stöta glasskärfvor och tegelstenar till kittpulfver, hvarvid de inandas döden. Och sedan förundrar man sig, att de fleste ur tukthuset utsluppne, genom nya stölder och bedrägerier innan kort återföras dit! — Hvad hade de lärt?

— De hade så godt som alldeles icke sysselsatte varit i förförelsens högskola.

Straff ålades äfven för förseelser, begångna inom correctionshuset af fångarne sjelfve; men de bestodo ej i piskslag, som verka så skadligt på den qvinliga constitutionen, isynnerhet på nerfsystemet, utan i ett ensamt fängelse. Flere af dem öppnades för oss. Det voro smala, genom ett litet, högt beläget fönster upplysta rum, hvari icke fanns hvarken stol eller bord, utan endast ett tjockt ylletäcke på golfvet. De straffade voro alldeles sysslolösa, och just detta gjorde deras straff betydligt. Så snart dörren var öppnad och vi inträdt i det lilla rummet, kom dess innevånarinna på svenskt vis, med en så elegant nigning oss till mötes, att ingen ballettdansös kunnat göra den bättre. Detta svenskorna medfödda behag, är, som jag redan förut anmärkt, beundransvärdt. Tillika hade fångarna en så rörande uppsyn, att Statsrådet *Turgeneff* (som ledsagat oss vid denna besigtning) och jag, icke kunde underlåta, att hos Herr Generalauditören inlägga ett godt ord för dem, hvilket också ett par gånger hade till följd, att de instängde utsläpptes till sitt arbete, hvarföre vi af de befriade erhöllo ännu en vördnadsfull nigning.

Karakteren af hela förvaltningen inom denna omfångsrika anstalt, hvari flere hundrade afbidade sin strafftid, var humanitet och allvarligt sträfvande att förbättra; ett ändamål, hvilket, som jag allmänt hörde i Stockholm, i ganska hög grad ernås. Att sjelf efterse, om hans konungslige fa-

ders välgörande afsigter här fullföljas, försummas icke af Kronprinsen *Oscar*, som tyckes vara öfvertygad, att en furstes ädlaste nöje är det godas befordran och pligternas uppfyllande.

Vid afskedet öfverlemnade oss föreståndarskan ett *album*, för att deri teckna våra namn och möjligen gjorda anmärkningar; ty man har här en så bestämd visshet om uppfylld pligt, att man gerna äfven gör främlingen till domare öfver det sedda. Både Statsrådet *Turgeneff* och jag, kunde ej annat än med rörelse i hennes album uttrycka vårt bifall, och lyckönskade af hjertat Generalauditör Netzel till vinnandet af en sådan framgång.

Till och med det konstrika gamla Grekland skulle beundra de sköna arbetena af *Elfvedals-porfyren*, som äro uppställde i dess nederlag i Stockholm. Ingenting öfverträffar skönheten af de efter antiken bildade formerna, och polituren fulländning på de mångfalldiga föremål, som här äro att beskåda. Denna anstalt försörjer vid Elfvedal, öfver hundrade familjer, och skulle icke kunna äga bestånd, utan Konungens fortfarande understöd. Der möttes mina ögon af herrliga, glänsande porfyrvaser och candelabrar, och gerna hade jag med en af de förra prydt min bibliothekssal. Men priserna syntes likväl något höga för mig, ty en någorlunda betydlig vas, kostade inemot tusen svenska Riksdaler, och de största bland dem, som förefunnos, ännu mycket mera. Jag underlät derföre, att här göra några inköp för mig och de mina, till minne af det sköna Sverige, och inskränkte mig dertill, att sednare köpa stålarbeten från

Eskilstuna, som äro af en så utmärkt skönhet, att de, enligt Engelsmännens egna yttranden, vida öfverträffa deras arbeten i denna väg. Bland dessa stålarbeten köpte jag med flere också en papperskníf, ett verkligt konststycke. På gyllne botten infattad med fina prydnader, ser man i damasceradt arbete, på den ena sidan Stockholms konungaborg, på den andra Norrbro. Skaftet har på ena sidan utsigten af Gustaf III:s bildstod, och hamnen, på den andra slottet Rosendal. Men dessa bilder äro så fina, att man endast kan igenkänna dess enskilta skönheter, då man undersöker dem genom en tube. Också detta slags arbeten äro dyra, ehuru visst inte obilligt i förhållande till den sorgfällighet, hvarmed de förfärdigas.

Resan från Stockholm till Götheborg.

Genom Götha-kanal.

Den tid jag kunde egna åt det förtjusande Stokholm, var förfluten, och ehuru ännu mycket återstod att se af dess vackra nejder måste jag skiljas derifrån. Det var den 17 Augusti, sedan jag varit jemt 14 dagar i Stockholm, klockan åtta om aftonen, då jag omedelbart gick från General *Peyrons* gästfria hus, der jag tillbragt den sista middagen i gladt och underhållande sällskap, ledsagad af en förträfflig man, hvars vänskap jag vunnit i Stockholm, Herr *Lorent*, possesionat i granskapet af Götheborg, och begaf mig till Mälarns

hamn vid Riddarholmen, för att på ångbåten *Daniel Thunberg*, som skulle föra mig till Götheborg, och dit jag redan låtit bära mina saker, taga den åt mig bestämda kajutan i ögonsigte och någorlunda iordningställa den för mig, ty följande morgonen kl. 4, skulle Thunberg anträda sin kanalresa. Den lilla kajutan, hvilken jag dessutom måste dela med ännu en reskamrat, var visserligen bra liten, den hårda, ojemna bädden, innefattande väl knappt två fots bredd och sex fots längd, och mycket större var icke heller det öfriga rummet (utom reskamratens alldeles lika läger); men det oaktadt syntes mig denna inrättning långt angenämare, än på sjö-ångfartygen, der man, utom sin koj, alldeles icke har någonting eget, och måste göra sin toilett i salongen, inför alla menniskors ögon. Om man på Götha-kanals ångbåtar, i stället för de enkla respenningarne (till Götheborg ungefär femton riksdaler preussiskt) vill betala de dubbla, skulle man till och med kunna erhålla en af de små kajutorna helt *allena*. Här skulle man bo temligen beqvämt, och ha föga öfrigt att önska för en sådan slags resa, om sängarna voro något bredare och madrasserna bättre. Sedan vi besett den local jag skulle innehafva fem dagar och fem nätter och gjort våra anmärkningar öfver hvad som borde ordnas, begaf jag mig ännu en gång till mitt logis, Hôtel du Commerce, tog afsked af min vänliga värd och hans folk, och förfogade mig sedan slutligen med Herr *Lorent*, till den vackra kaffehussalen under mälarbron. Här dröjde vi en liten stund, jag kastade ännu en afskedsblick på slottet, som i be-

lysningen af första qvarterets redan sjunkande måne, nästan syntes mera majestätiskt, än vid dagens klara glans; sedan, i det vi framskredo, på det präktiga rådhuset, riddarhuset, Gustaf Wasas allvarsamma bildstod, samt riddarholmskyrkan, och besteg sedan, alltid åtföljd af min vän, Herr *Lorent*, åter det tätt vid stranden liggande "Daniel Thunberg." Mitt ressällskap hade ännu icke infunnit sig, vi språkade således en stund i min trånga kajuta, och togo afsked af hvarandra. Också min trogna *Anderson* räckte jag handen, och bad honom förlåta, om jag stundom blifvit otålig öfver hans dansk-tyska, förgätande att jag skulle hafva skattat mig sjelf ganska lycklig, om jag kunnat tala hälften så bra svenska, som han talade tyska. Ensam satt jag nu i min trånga kajuta. Äfven denna lefnadserfarenhet hade, likasom så mycket annat i lifvet, gått förbi och inträdde nu på lefnadsdrömmarnes gebiet. Jag 'egde ringa hopp att någonsin återse Stockholm och dess vänliga innevånare. Jag lade mig på min smala, hårda bädd, försökte att sofva, men förgäfves.

Följande morgonen, klockan fyra, anlände mitt kajutsällskap, Storhertigliga Mecklenburgiska Domänrådet *Denicker* från Güstrow, en hedersman, som, i egenskap af officer, deltagit i befrielsekriget, hvilken, klokare än jag, beqvämt tillbragt den sista natten i sin boning. Han kom ifrån St. Petersburg, och ämnade, att öfver Götheborg och Köpenhamn återvända till Güstrow. Vår bekantskap var snart gjord, också hafva vi ända till Götheborg och äfven der i flere dagar varit hvarandra ett vänligt ressällskap.

Efter klockan fyra sattes skeppet i gång. Jag skyndade upp på däck, för att kasta ännu en afskedsblick på Stockholm, sedan flögo vi fram mellan den underbara Mälarens klippiga stränder, tills vi omkring kl. 7 vid *Södertelje* inträdde i kanalen, som förenar Mälaren med Östersjön genom en här djupt i landet inträngande smal, nästan strömlik vik. Man skulle tro sig flyga fram öfver Donau eller Rhenströmmen mellan klippstränderna, så smal och strömlik är denna vik. Nu inkommo vi mellan skärens med ekar, granar och björkar bevuxna klippor, och icke långt derefter i öppna sjön, så att vi rundt omkring oss ej sågo annat än himmel och vatten. Hafvet gick högt, så skönt vädret också var; jag fick en liten känning af illamående, och gick till sängs, för att derigenom undvika den ledsamma sjösjukan. Men efter några timmar var sjön åter lugn, omkring middagstiden steg jag upp igen och det var måhända i trakten af Nyköping som vi spisade middag i en liten restaurationskajuta, på godt svenskt vis, betjenade af unga, vänliga flickor, hvilka äfven på det sorgfälligaste passade oss upp i våra egna kajutor. Den förnämsta af dessa tjenarinnor var en något allvarsammare *"mamsell"* som, till tecken af sin värdighet, syntes prydd med en lysande guldklocka. Ingen bland den tjenande personalen förstod något annat språk, än svenska, och så begärde vi tyskar allt, genom några enskilta lärda ord och genom tecken. Men våra uppasserskors vänliga tjenstaktighet ersatte tillräckligt hvad som fattades dem i språkkunskap, och vi skulle hafva varit mycket bortskämda, om vi icke blifvit

fullkomligt tillfredsställda af deras uppmärksamhet. Vi erhöllo frukost, middag och aftonmåltid, jemte dryckesvaror, (svensk, ganska god porter eller mjölk inbegripne) för den obetydliga summan af 1 R:dr B:co om dagen. Vin, kaffé, thé o. s. v. betalas serskilt, och hvad man erhållit, uppskref mottagaren sjelf i en på kajutans vägg hängande bok, enligt hvilka anteckningar, räkningen utan vidare controller vid resans slut uppgjordes. Svensken tror alltför mycket på den resandes redlighet och noggrannhet, för att det ringaste frukta att genom detta oinskränkta förtroende lida något. O Italien! tänkte jag härvid, sköna Italien, der allting på förhand måste uppgöras, herrskade äfven hos dig den svenska redligheten och det svenska förtroendet!

Emot aftonen inlupo vi i den smala och långa hafsfjorden *Slätbaken*, lemnade *Stegeborgs* ruiner till höger och stannade, då det blef mörkt, vid *Mem*, att der tillbringa natten. Här begynner Götha kanal, genom en rad af insjöar, som förenar *Östersjön* med den stora *Wennern*, likasom denna genom *Trollhätte kanal* och *Götha Elf* står i förbindelse med Nordsjön. Ett verk, som på hela jorden icke har sin like *).

---

*) Med stor nytta och intresse begagnade jag: Karta öfver Skandinavien, utvisande de kanalarbeten, strömrensningar o. s. v. eller: Carte indiquant les travaux publics, executés en Suède depuit **1810** à **1837** (par C. A. Whitelock).

Detta förträffliga blad ger en öfverblick af de omätliga arbeten, som i Sverige blifvit utförda i ofvanberörde hänseende. Götha kanal kostade inom den tiden **10,385,800** Riksdaler Banco. Centralfästningen *Carlsborg* för en armée af **20,200** man, **1,141,207** R:dr B:co.

Första dagen af vår resa förherrligades af färden på den förtrollande Mälaren, genom skärens skogbevuxna klippor, på öppna sjön, som innevånaren uti det inre landet så gerna ser, och slutligen på *Slätbakens* strömlika vik. Andra dagen öfverträffade kanske ännu den första i hänförande interesse, ty då passerade vi kanaler, slussar och sjöar till den 297 svenska fot öfver hafvet belägna Wettern, således på några fot när till högsta punkten af vår resa. Denna gick i dag långsammare, ty, för att uppstiga emot Wettern, hade vi trettiofem slussar att genomgå, och uppehållet vid hvardera utgjorde åtminstone en fjerdedelstimma, en tid, som likväl äfven begagnades för att intaga den stora mängd furuved, hvarmed vår ångmachin eldades.

Kanalen har, då vattnet står lägst, ett djup af 10 fot; dess bredd på botten är 48 fot, på vattenytan 88 fot. Mellan Wettern och Boren äro fem slussar; mellan Boren och Roxen 16; mellan denne och *Asplången* 2; mellan den sednare och Baltiska hafvet 12. Hvarje sluss har 120 fots längd och 24 fots bredd.

Jag vill icke trötta med en beskrifning öfver hvarje serskild sluss och dess omgifning. Väntningstiden vid slussarne begagnades att göra små utflygter i grannskapet, der det städse fanns något att se, om det också blott var en bykyrka eller en bondstuga, der vi alltid i det snygga, på svenskt vis med hackat granris beströdda rummet, vänligt emottogos af det enkla landtfolket. Också hade vi redan lärt att begära ett glas mjölk af de täcka

flickorna, för hvilket de i sin svenska gästfrihet, nästan blygdes att emottaga några skillingar. Understundom voro vi nära att förvilla oss. Vi hade vågat oss för långt in i landet, hade råkat mellan en labyrinth af höga, de svenska fälten så missprydande gärdesgårdar, och förtviflade nästan, att i rättan tid hinna fram till vår Daniel Thunberg. Då blefvo vi onda på hvarandra och beskyllde hvarandra ömsesidigt — icke olikt barnen — att vara orsak till den befarade olyckan. Men vi sluppo alltid undan med förskräckelsen. Thunberg arbetade ännu uti en sluss, när vi ändtligen på afstånd blefvo varse den ledande ångkolonnen.

Hastigt gick det förbi *Söderköping*, en, efter svensk måttstock, icke obetydlig stad, till *Asplången*; derefter i *Roxen* och *Boren*; tills vi ändtligen, då det redan var mörkt, stannade tätt invid *Wettern* vid *Motala*, för att här tillbringa natten. Man må fara på kanalerna eller på insjöarne, vid hvars öfverfart ångbåten genom sin utomordentligt hastiga gång, återvinner hvad den förlorat i slussarne, — öfverallt har man intagande utsigter, såsom slott (ofta ruiner), herregårdar, kyrkor, landtliga boningar, ännu oftare pittoreska klippor, skogbevuxna höjder, gröna fält, blomstrande ängar och odlade sträckor, men också icke sällan fula gärdesgårdar, hvilka äro så litet pittoreska, som möjligt. Dessa utsigter erbjuda visserligen omvexling, men sjelfva omvexlingen är ändock enformig, nordisk, och icke att jemföra med Rhen- och Donauströmmens landskapliga be-

behag eller fjerran utsigter. Också uppnå icke Sveriges öfriga insjöar Mälarens skönhet. När man sett denna, intages man föga af dem. Vi besågo icke *Motalas* betydliga smedjor och gjuterier, isynnerhet ryktbara genom här förfärdigade ångmachiner. Det var natt, då vi anlände, och, trötte af våra många excursioner till lands, begåfvo vi oss till hvila i vår lilla trånga kajuta.

Följande morgon försof jag mig också. Då jag kom upp på däck, hade vi redan farit tvert öfver Wettern, sågo framför oss på en halfö den mägtiga, ointagliga centralfästningen *Carlsborg*, *Carl Johans* stora verk, som, enligt kännares försäkran, icke öfverträffas i verlden, inlupo i *Botten*, och stego sedan genom en sluss till *Wikensjön*, den högst belägna vattenytan under hela vår färd, der vi befunno oss 308 svenska fot och 2 tum öfver hafvet. Härifrån gick det utföre till Nordsjön, genom lika många slussar, som de, hvarigenom vi blifvit upplyftade. Också denna dagens färd var således för de många slussarnes skull, långsam. Det var redan sent på aftonen, då vi anlände till *Sjötorp* vid inloppet till stora *Wenern*, der vi tillbragte natten. Också denna dag hade vi upplefvat gladt och muntert. Vi förkortade tiden genom åtskilliga små utsigter, der uppehållet vid slussarne sådant tillät, genom betraktande af den omvexlande naturen, hvilken dock, som sagdt är, alltid bar den store otyska nordiska karakteren, genom samtal med våra reskamrater, hvaribland voro flere tyskar, ja, ehuru blott pantomimiskt, äfven med en vacker ung sven-

ska, Gustafva F***m, och hennes muntra, sköna gosse, för hvilken hon endast tycktes lefva. Jag hade till och med den lyckan att på fartyget råka en landsman, hvars bekantskap jag redan gjort på en restauration i Stockholm, Herr *Frankenheim*, en erfaren, kunnig Juvelerare från Braunschweig, som jag ofta såg både i Götheborg och Köpenhamn. Han besökte i affärer, för första gången den skandinaviska norden, och tycktes vara ganska nöjd med sin resa.

Fjerde dagen tillbragte vi nästan helt och hållet på den majestätiska *Wenern*, näst Ladoga och Onega, den största insjö i Europa. Den innefattar mer än hundrade geografiska qvadratmil, och upptar tjugufyra öar, hvaremot den blott har *ett* utlopp i Götha elf. Den ligger 147 fot öfver hafvet, hvilken omständighet förklarar Götha elfs vattenfall. Medan man far deröfver, skulle man kunna tro sig vara på verldshafvet, ty man kommer ofta i trakter, der det fordras ett skarpt öga, för att kunna upptäcka land. Här har man således en sjöresas hela enformighet, endast någon gång afbruten genom de stora och vackra öar, Wenern äger. Klockan var omkring 5 på e. m. då vi anlände till *Wenersborg*, beläget nära vid sjöns utlopp genom Götha elf. Efter en eldsvåda, som för några år sedan alldeles ödelade den lilla staden, utom dess af sten byggda kyrka, reser den sig ur askan mycket skönare, än den fordom varit. Jag gick i land, genomströfvade den lilla staden, hvars nya torg hade ett gladt, nästan residenslikt utseende, och sökte en *barberare*, men till min förundran måste jag höra, att, ehu-

ru Wenersborg är Landshöfdingesäte, äger en bokhandel, till och med en politisk tidning, saknar det likväl en sådan hedersman. Man sade mig, att det endast funnos barberare uti Sveriges större städer, och jag måste då, till min stora ledsnad, hafva tålamod till Götheborg. Deremot tycktes Wenersborg icke hafva någon brist på vackra och eleganta damer, hvartill jag sluter deraf, att visst ett helt dussin af dem inskeppade sig på vår Daniel Thunberg, för att begifva sig till Trollhättan. Vårt trånga fördäck tycktes hastigt förvandladt i en brunnssalong. Jag hade icke trott, att de parisiska moderna, som man i alla Europas större städer, ser uti nipperhandlares fönster, hunnit sprida sig ända till Wenerns strand. Vi tyskar, hvars toilett genom fyra dagars kanalresa, råkat i oordning, höllo oss på afstånd från de vackra svenskorna, hvilka dessutom endast tycktes förstå sitt modersmål.

Ifrån Wenersborg kommer man icke omedelbarligen i Götha elf, utan i en vik, *Wassbotten*, vid hvilken staden ligger på östra sidan, och först ifrån denna vik anländer man, genom kanalen *Carlsgrafven*, till den herrliga strömmen. Genom denna kanal kringgår man *Ronnumsfallet*. Det är ett verk af Carl XI; dock har man skäl till den förmodan, att naturen, genom en, ehuru icke segelbar vattenförbindelse, här redan arbetat undan för konsten. Vid *Wassbottens* ytterska ända låg fordom staden *Brete*, hvars innevånare lemnade densamma 1662 och byggde sig en nyare, bättre belägen boningsort, *Wenersborg*. I *Carlsgrafven*

går man vid *Brinkebergs kulle*, genom *Gustafs-slussarne*, hvilka äro de tvenne första stegen af den jättelika vattentrappan, i hvars grannskap betydliga, kronan tillhöriga fabriksbyggnader äro belägna; och omkring en tysk mil längre bort, begynner den verldsberömda, ur väldiga granitmassor utbrutna *Trollhätte-kanal*, genom hvilken man kringgår Götha elfs vattenfall.

Nu måste vi genom nio slussar, hvilka man kan föreställa sig såsom en gigantisk trappa för fartyg, gå nedföre mera än hundradetjugu fot. Hela höjden af *Carlsgrafvens* och *Trollhättans* fall utgör nemligen tillsammans 132¾ svenska fot. *Daniel Thunberg*, hvars namn vårt fartyg bar, var den, som utkastade de planer, efter hvilka (ifrån år 1777 till 1800) detta jätteverk utfördes. Flere timmar, ja hela återstoden af dagen behöfdes till detta nedstigande. Vår kapten, en erfaren svensk sjöofficer, ämnade tillbringa natten i den nedersta slussen. Vi hade således tillräcklig tid att göra en utflykt till de ryktbara katarakterna, och skyndade, så snart vi hunnit öfversta slussen, att lemna vårt trånga fartyg. Ciceroner fattas här lika litet, som vid *Tivoli* eller *Frescati*, och med dessa hade de, sällsamt nog, i hela sitt uppförande, mycken likhet. De voro raska gossar ur trakten, som, undervisade genom en lång erfarenhet, gingo rätt methodiskt till väga uti sitt yrke och derjemte — hade vi bara förstått svenska — icke tego ett ögonblick. Trakten är klippig, och kan liknas vid Harzbergets *Ilsethal;* likväl är den sednares vegetation rikare. En banad, slingrande väg leder genom klippor till strömdalen. Redan

DER TOPPÖ = FALL

(Göta = Canal)

Aus d. Kunstanst. d. Bibliogr. Inst. in Hildbh.

hör man ett stormande, brusande och dån, likasom af en ännu aflägsen åska; detta buller förvandlar sig i ett dunder, jag skulle nästan vilja säga vrålande, och straxt derefter, då man kommer något närmare, skådar man ner i en af höga klippor alldeles instängd dal. Uti skum upplöst, uppfyller Götha elf, vid sitt nedstörtande, hela djupet; den är hoprängd till en bredd af ungefär hundradefemtio fot, och midt uti af en klippa delad i tvenne armar. Denna katarakt bär efter klippan namnet *Toppö*, och är den betydligaste bland dem alla. Man inser lätt, att klippön just är den punkt, hvarifrån man lättast öfverskådar och beundrar det hela, och är derföre belåten att en bro leder dit. Denna bro, som är byggd på ett smakfull sätt och, om jag icke misstager mig, af jernstänger, bildar en besynnerlig kontrast mot de jättelika omgifningarne och den fasansfulla, af skummande vågor genomströmmade afgrund, hvaröfver den förer. Hänförd af denna anblick, stannade hela sällskapet, bestående af minst tjugu personer, män och fruntimmer, på bron, likasom de stått på klippan, då mannen som vid ingången till bron öppnat porten och mottagit de skillingar, der skulle betalas, förskräckt uppmanade oss att gå vidare, emedan den svaga, liksom sväfvande bron icke var beräknad att bära en sådan tyngd och vi lupo fara att störta ner i afgrunden. Straxt derpå stod hela sällskapet på klippön, och bron var tom. Men hvilken anblick från alla sidor! Af tiden svärtade och på andra ställen deremot blekta, med sparsamma granar bevuxna granitklippor, hvilka kanske hade ett par

hundrade fots höjd, — till höger och venster, sammanträngd mellan dessa en brusande ström som, upplösande sig i skum, störtade emot oss med åskans och stormens dån, — här delad och bruten mot den klippö, hvarpå vi stodo, — nu de båda strömmarne, hvaraf den mäktigare högra stormande segrar mot den evigt förgäfves kämpande venstra. Det sålunda bildade andra fallet kallas *Tjuffallet*, emedan röfvare och tjufvar fordom der bebodde en nu längesedan, af de kämpande floderna förstörd, håla. Ännu lugnas likväl ej den upprörda floden, ännu flere fall följa. För att se dessa likasom i en rad, ända upp till *Toppö-fallet*, begåfvo vi oss försigtigare tillbaka öfver bron, djupare in på en vid floddalen fristående klippa, der vi kunde se ned på den brusande strömmen och dess fall, men tillika bibehålla vår förra plats i sigte; denna lägre ståndpunkt ger ett förträffligt begrepp om det hela. Här öfverser man, mindre döfvad, än om man innehade en högre ståndpunkt, och icke förvånad af någon enskild katastrof, liksom hela sammanhanget af en revolution. Det förhåller sig i den physiska verlden, som i den moraliska. Här har dundret och larmet förvandlat sig i en fjerran brusande storm. Dock, jag upphör att skildra, hvad jag icke kan beskrifva. Målare sjelfve tillstå, att deras konst här öfverger dem *). Visserligen kunna de ej efterbilda

*) Les cataractes et le canal de Trollhätta en Suède par A. F. Skjöldebrand, à Stockholm 1804, 4:o. Ett skönt, af beskrifningar åtföljdt kopparsticksverk. Sid. 9 vid beskrifningen om *Toppö-fallet*, säger författaren, en ganska skicklig målare: "Huru ofta har jag icke, då jag betraktat dessa naturens sublima yttrin-

någon *rörelse*, och det är just denna, som här gör naturen så stor. I hvarje sekund förvandlas formen af det ur svalget uppstigande skumberget, hvarvid min fantasi återsåg gestalterna af Vesuvs bländande hvita rökmassor, som antaga ständigt nya skepnader, och hvilka förefalla den tätt vid kratern stående åskådaren, som uppstigande vattenforssar — en bild, jag tillstår det, som i sig sjelf tyckes innefatta motsägelser. Evigt nya bildningar, utan att vi begripa orsaken till dess förändrade gestalter.

Icke långt ifrån denna andra ståndpunkt, är en klipp-niche, hvari, utom flere andra betydande namn, äfven Gustaf IV:s, Carl XIII:s, Carl XIV:s och Oscars äro inhuggna i klippan. Så intages menniskan af betydelsefulla historiska minnen, att större delen af sällskapet dröjde längre vid dessa namn, än vid betraktandet af det stora, majestätiska skådespel, naturen erbjöd oss. Men hvad betydde också ej dessa namn!

Liksom *Tivolis* "præceps Anio", utom de naturliga fallen, nu äfven framställer ett, som menniskoarbete åstadkommit, så äfven här Götha elf, emot hvilken *Teverone* endast är en liten bäck. Redan år 1718 lät Carl XII, som fann behag i allt jättelikt, börja kanalbyggnaden genom sin Archimedes *Polhem*. Från den tiden återstå ruinerna af en sedan öfverflödig sluss, hvari vattnet nedstörtar från 60 fots höjd, och upplöst i mas-

gar, och då jag ville med penseln afbilda dem, erfarit och beklagat ringheten af min konst — och likväl har jag vågat efterbilda föremål, som hade bort afskräcka de största konstnärer."

sor af skum, bildar ett fall, som äfven bredvid de naturscener, man här skådar, väcker intresse. Men till högsta förundran uppmanas man af den Pausilippo-grotta, som Polhem bröt genom granitklipporna, för att här skaffa sin kanal en genomgång. Man står här på underverkens jord, såväl naturens, som konstens; till de sednare höra isynnerhet de ofta nämnde nio slussarna, hvars höjd motsvarar alla Trollhätte-fallens. Men då dessa slussar äro för smala, och icke nog djupa för större fartyg, som kunna genomfara den bredare och djupare Götha kanalen, så spränges nu i klipporna en ny rad af slussar efter större dimensioner, hvarvid hela regimenter svenska soldater sysselsättas under sina officerares uppsigt. Vi betraktade äfven dessa arbeten, till hvilkas fullbordan år ännu erfordras, och begåfvo oss, sedan det redan blifvit temligen mörkt, liksom svindlande af allt hvad vi inom trenne timmar sett, tillbaka till vår Daniel Thunberg, som under vår frånvaro lyckligt passerat den jättelika vattentrappans nio afsatser. Här tillbragte vi natten i en af Trollhätte-kanalens slussar.

Dagen derpå, klockan fyra om morgonen, fortsatte vi vår resa på Götha elf. Vid egendomen *Ström*, ungefär två mil från Trollhättan, afbrytes åter sjöfärden genom ett vattenfall, som har sitt namn af det närbelägna *Lilla Edet*. Strömmen nedstörtar skummande och brusande i hela sin bredd, öfver en under vattnet förborgad klippvägg, ungefär från 25 fots höjd. Endast närheten af Trollhätte-fallen gör, att man är mindre uppmärksam på fallet vid Lilla Edet, som likale-

des erbjuder ett imposant skådespel, och som, fastän olika till skaplynne, kan sättas i bredd med Rhenfallet vid Schafhausen. Också detta fall kringgås genom en kanal med två slussar, hvilka redan under Drottning Christinas minderårighet uppbyggdes på holländskt sätt af tegelsten med vattentät cement. Ännu foro vi några mil i en högst romantisk trakt, innan vi uppnådde spetsen af Götha-Elfs *Delta*, som här delar sig i tvenne armar, och bildar den stora och fruktbara ön *Hisingen*, hvars basis sköljes af hafvet. Icke långt från utloppet af strömmens vänstra arm, vid en utvidgning deraf, som liknar en vik, ligger på venstra eller sydöstra stranden *Götheborg*, dit vi anlände klockan elfva förmiddagen.

I *Götheborg* finnas värdshus, inrättade på tyskt sätt, d. v. s. der man icke allenast kan bo, utan äfven spisa. Jag begaf mig till ett bland dem, som hette: "Hôtel de Madame Todd" tillika med mitt kajutsällsksp, Domänrådet Denicker och min landsman Herr Frankenheim. Man hade uppgifvit detta värdshus som det bästa i Götheborg, och jag vill gerna medgifva, att det icke saknar hvad en främling billigtvis kan fordra. Jag bebodde ett stort, vackert rum, hade en soffa och en god madrass-säng. Äfven uppassningen, på svenskt vis af en vänlig flicka, var god. Deremot fanns intet af hvad Engelsmannen kallar "comfortabel", och som uti en större stad, der man med skäl väntar sådant, först gör lifvet behagligt. Icke ens en skrifpulpet fanns i rummet, och den enda dåliga byrån kunde knappt låsas. Mina reskamrater hade det intet bättre i sina rum. På hyrlakejen måste

jag vänta i flera timmar; han bodde på landet och måste först hemtas till staden. Men då visade sig också en ung, ståtlig man, som i sitt sätt att vara liknade en Gentleman, talade temligen bra tyska, hette Reis, var jude och son till en fordom välmående, nu afsigkommen fabrikant. Ehuru han lärt handeln, hade han nu, som han sade, af inre kallelse, till yrke valt att vara bildade främlingars kommissionär och tolk. Han kom också alltid in till mig med hatten i hand, och bibehöll vid sina tjenstförrättningar en viss förnämhet, som icke klädde honom illa och på intet vis urartade till försummelse af hans åtagna göromål. Men då han bodde på landet hos sin far, var jag nödsakad att åt honom hyra ett eget rum bredvid mitt, för att alltid hafva honom i närheten. Jag betalte honom dagligen två R:dr Banco, således ändå en tredjedel mindre, än min Stockholmska hyrlakej.

Med denne herr Reis gjorde jag första eftermiddagen af mitt vistande i Götheborg, och innan jag ännu aflemnat mina recommendationsbref, en promenad genom staden och dess närmaste omgifning.

Götheborg, beläget på en mils afstånd från hafvet, är en präktigt byggd stad, som bär stämpeln af välmåga, och har mer än tjugutusen innevånare. Ofta hemsökt af eldsvådor, ser den ut, såsom vore den ännu icke alldeles fullbordad. Alla husen äro massiva, regelmässiga, merändels af tre höga våningar, icke sällan prydda med pilastrar eller till och med kolonner. De förnämsta gatorna hafva en ansenlig bredd, genomkorsa hvarandra i räta vinklar och de största, hvaribland

stora hamngatan är den vackraste, hafva i midten breda kanaler, hvilka, liksom i Rotterdam, äro betäckta med fartyg. Götheborg har i allmänhet mycken likhet med denna vackra holländska stad, ehuru visserligen blott till sitt inre. På de betydligaste gatorna, äfvensom på torgen råder mycken liflighet. Bland de sednare äro *stora torget*, der Rådhuset, Residenset och Högvakten äro belägna, synnerligen vackert; äfven platsen utanför domkyrkan. Denna kyrka är ny, uppförd i modern italiensk stil och i korsform, med en imposant, af fyra doriska kolonner uppburen fronton, och ett, utaf tvenne afdelningar bestående, torn med kupikt tak. Gatorna nästintill äro temligen ödsliga, samt här och der ännu några tomma tomter, med hvars bebyggande man likväl var ifrigt sysselsatt.

Götheborg ligger redan på och vid Sveriges klippstrand. Derifrån den vackra stadens pittoreska närmaste omgifning. Kala granitmassor, hvars fot sköljes af Götha elf, och som merändels bära byggnader, erbjuda utsigter, hvilka ofta synas vilda och fantastiska, men deremot romantiska, då klippdalarna äro prydda med trädgrupper. Utan att Götheborgs läge har någon likhet med Stockholms, eller kan jemföras med dess skönhet, är det likväl högst intagande genom sin helt och hållet nordiska karakter; och från de lätt uppnådda bergshöjderna har man förtjusande utsigter öfver staden, landet och hamnen.

Götheborg har ett badhus af hvars like de största städer i Tyskland, möjligen med undantag af de egentliga badorterna, icke kan berömma sig

Det ligger på ett högst pittoreskt ställe nära hamnen, icke långt från landshöfdingens residens och är massivt byggd i form af en rotunda. Badrummen ligga omkring den runda stora salongen, som erhåller sitt ljus ofvanifrån. I det största är badkaret af hvit marmor jemte alla nödiga beqvämligheter, och bakom detta ett elegant kabinett, med en soffa och en kakelugn, der den redan insatta veden genast påtändes, om den badande begär det. Den, som icke önskar serskildt tillredda bad, väljer troligen ett af ljumt sjövatten. Jag tog ett sådant, och fann det klart som kristall. Detta vatten hemtas också dagligen ur öppna sjön genom en egen dertill bestämd ångbåt. Betjeningen sker äfven här på svenskt maner, af fruntimmer, hvilka, som jag hörde berättas, till och med åtaga sig att borsta och gnida dem, som åstunda det, till hvilkas antal jag ej hör. För att undvika missförstånd, måste jag likväl tillägga, det de tjenstaktiga qvinnor, hvilka ej underlåta någon önskvärd uppmärksamhet, alla äro långt hunna i de allvarsamma år, som utan oskicklighet kunna tillåta dem denna slags betjening.

Jag tillbragte en hel vecka i Götheborg, och ångrar icke att hafva egnat en så stor del af min tid åt den vackra, angenäma handelsstaden. Om jag ej redan förut varit öfvertygad, att det ej finnes en mera älskvärd, gästfri och mot främlingar förekommande nation i verlden, än den svenska, så hade jag här vunnit denna öfvertygelse, i sjelfva kretsen af Götheborgs och Bohus läns ständer. Landshöfdingen *Edenhjelm* hade till en lysande måltid hos sig församlat dessa ständer, riddare, andlige,

borgare och bönder, som just nu sammanträdt till en pröfningskomité, och äfven jag var inbjuden. Svårligen hade dessa svenske män någonsin hört mitt namn, eller det ringaste om mina litterära bemödanden, men jag var en främling, och detta var nog för dem att upptaga mig med en välvilja, som hade jag varit deras vän och landsman. Hvar och en som kunde tala tyska eller fransyska, sade mig några välkomstord. Men deras *vän* var jag verkligen, och när landshöfdingen uppmanade oss till en välgångsskål för Konung *Carl Johan, "skaparen af det ädla Svea rikets nuvarande lycka,"* för Kronprinsen *Oscar* och hela den Konungsliga familjen, så instämde jag, likt en gammal svensk i den toast, som min granne tolkade för mig, ty hvem ville icke tömma sitt glas för en sådan furstes och en sådan thronföljares välgång? "Hafva vi icke," sade han till mig, "en Konung, öfver hvilken vi kunna vara stolta? Han har lyckliggjort ett folk, som är sin lycka så värdigt och åter upplyftat det till det anseende hvartill det redan så länge var berättigadt ibland Europas folkslag. Men äfven ni tyskar, och edra furstar äro honom evig tacksamhet skyldige. Hvad Gustaf Adolph var för protestanterna, har vår Konung blifvit för hela Tyskland, ja, för hela Europa. Den förre befriade från samvetets slafveri, den senare från ett politiskt; den förre emaniperade från Rom, den senare från Paris. Det var ännu icke slut med ryska fälttåget; utan svenskarne och vår dåvarande Kronprins hade sannolikt Preussen och med detta hela Tyskland å nyo dukat under; ty redan började segern åter fästa sig vid den mäktige impera-

torns fanor, och äfven vårt land hade kanske, ja säkerligen, blifvit deladt och styckadt som Polen, och *Svea rikets ständer* skulle icke mera kunna samlas. Tro mig, utom vår Konungs segrar vid Grossbeeren och Dennewitz, suto vi icke här tillsammans. Carl Johan visade sig som en äkta svensk, till och med mot sina fordna landsmän och mot Napoleon, med hvilken han likväl genom dennes broder var besvågrad. Jag är viss, att denna seger öfver den menskliga svagheten varit konungen ganska påkostande. Äfven derföre måste vi tacka honom." — Så ungefär talte den värdige krigaren, som satt vid min sida.

Med svenska bönderna, sitt stånds deputerade, kunde jag visserligen ej samtala, men likväl glädja mig åt deras värdiga hållning. Landshöfdingen bemötte äfven dem på ett sätt, som visade, att han uppfattat deras politiska vigt; hans uppförande emot dem bar icke spår af detta *nedlåtande*, som på hvarje ädelt sinne gör ett så vidrigt intryck. Aldrig skall jag åter befinna mig i ett sådant samqväm af svenska ständer; men minnet af detta hos General *Edenhjelm*, skall ej någonsin slockná, och jag står i tacksam förbindelse hos honom, som förskaffat mig denna njutning.

De salar och rum, hvari vi voro samlade, kunde man nästan kalla praktfulla; utsigten härifrån öfver hamnen, dess lifliga rörelse och den bergiga omgifningen är i högsta grad pittoresk, och landshöfdinge-residenset skulle äfven i en stad, såsom Berlin eller Wien, kallas "ett palais."

Jag har också lärt känna Götheborgs aflägsnare omgifning, äfvensom sättet att lefva på sven-

ska landtegendomar. Herr *Lorent*, hvars vänskaps-fulla bemötande jag redan nämnt i berättelsen om Stockholm, äger ett landtgods i granskapet af Götheborg. Det heter *Lerja*, ligger ungefär en mil från staden i en högst romantisk trakt vid Götha elf, och bebos om sommaren af honom. Hit blef jag bjuden tillika med en köpman i Götheborg, till hvilken jag var recommenderad. Herr *Lorents* fru, dotter till aflidne professor *Castillon* i Berlin *), en högst bildad dam; hennes dotter, mor och syster vistades här för närvarande, och syntes föra ett genom litteratur och musik förädladt och förskönadt landtlif. Efter måltiden gjorde jag, med damerna och tvenne händelsevis närvarande unga konstnärer från södra Tyskland, en promenad genom parken och en del af den till godset hörande skogen. De bland mina läsare, som känna Harzberget, kan jag åter hänvisa till detsamma. De partier vi sågo, erinrade mig ständigt om skogssträckan mellan Harzburg och Jesenburg, längs efter bergskanten. Dock såg man här mest ekar, liksom der bokar företrädesvis trifvas. Under de glädtigaste samtal med de snillrika, älskvärda damerna och det öfriga sällskapet, som på äkta svenskt vis och likt en gammal gästvän mottagit mig, flög tiden hastigt sin kos och redan sjönk dagen, då vi sleto oss lösa från det angenäma sällskapet.

Bland mina i Götheborg gjorda bekantskaper måste jag ännu nämna pastorn vid tyska kyrkan, Prosten och Hofpredikanten *Dunckel*, som jag har

*) Hans litterära arbeten äro upptecknade i: *"Meusels gelehres Deutschland."* 1 Band. sid. 565.

att tacka för flera njutningsrika timmar. Prosten Dunckel är, som hans tryckta predikningar vittna, en utmärkt predikant, och gör sig äfven utom sin lilla församling nyttig genom en *"privatanstalt för unga kontoristers förberedande bildning"* som han sjelf förestår, och hvari han meddelar undervisning i de hufvudsakligaste ämnena. En betydlig fördel för hans elever synes mig bestå deri, att undervisningen sker på tyska, hvarigenom tyska litteraturen för alltid står dem öppen. Ofta, då jag i privata hus fann någon ung man, som talade tyska likt en infödd, och frågade honom, hvar han lärt det, fick jag till svar: "af herr prosten." — Hans fru, Dorothea, född *Altén*, känd som svensk författarinna, hade endast på ett kort besök en gång sett Tyskland, men talar och skrifver den renaste tyska, ja äfven vers på detta språk. Hon har förärat mig några egenhändigt skrifna, af henne gjorda metriska öfversättningar från den störste nu lefvande svenske skalden *Tegnér*, hvarigenom jag erhållit en ganska god tanke om hennes talang. Om sitt litterära lif har hon i ett bref meddelat mig följande:

"Den vänliga sånggudinnan var mig, så långt jag kan minnas tillbaka, alltid en trogen följeslagerska vid barndomens lekar, ungdomens glädje och den mognare ålderns pligter och sorger. Hon skänkte mig hvila efter arbetet, tröstade mig i mörka, och var mitt älskade sällskap under ensliga stunder. Aldrig har jag ansett eller fått anse skaldekonsten såsom mitt lifs ändamål, och svårligen skall manuskriptet af svenska och tyska dikter,

ter, dem jag efter hand samlat i sex band, någonsin skåda dagen. Större delen deraf äro alster af ögonblickets ingifvelse, och derföre endast meddelade några förtrognare vänner. Hvad jag vågat att från de tyska, af mig så vördade skalderna, öfverflytta på mitt modersmål, och, om också ej utan farhåga, öfverlemna åt offentligheten, i hopp att gifva mina med urspråket obekanta landsmän ett, ehuru kanske ofullständigt begrepp om dessa verk, är följande:

Bilden af *Houwald; Zriny* af *Körner;* de tvenne första sångerna af *Klopstocks Messias;* ett häfte af *Schillers sånger.* Af mina *egna försök* blefvo följande utgifne: *Agathokles,* sorgspel i fem akter; *Kärlekens hjeltemod,* dram i 3 akter; *De utvandrade,* dram i 3 akter. De tvenne förstnämnde äro belönade med ett accessit af härvarande Vettenskaps-Akademi. Dessutom: *Johannes Huss,* skaldestycke i tre sånger; ett häfte *mindre dikter; Maria,* en roman i bref; *Wilhelm,* ett mostycke dertill. Mitt sista hittills otryckta större arbete är: *Alwina,* skådespel i 4 akter, och af ett sorgespel: *de sista Tarquinierna"* har jag endast fulländat första akten.

Den patriotiska känslan hos en tysk måste glädande upplifvas, då han ser, huru tyska språket utbreder sig i norden af Europa, och hvilket mäktigt inflytande vår litteratur äger på de nordiska folken. Visserligen hör det äfven i Scandinavien till en god uppfostran bland de högre klasserna, att vara fullkomligt hemma i fransyska språ-

ket, och fremlingen kan i de bildade kretsarne med nytta betjena sig deraf; men mycket fattas att detta språk i norden utöfvar en sådan inflytelse, som det tyska språket. *Göthe*, *Schiller*, *Tieck*, öfverhufvud vår litteraturs heroer, gälla här nästan lika mycket som i sjelfva Tyskland. Hela hyllor af dessa verk ser man i Sverige, och att de verkligen läsas, derom öfvertygar oss samtalet med hvarje bildad svensk, och serdeles de yngre damernas arbetsbord. Man läser en fransysk roman, för att öfva sig i språket, eller angenämt förströ sig, men ett tyskt verk, för att liksom assimilera det med sitt eget andliga väsende. Tysken återfinner i Scandinavien hela sitt sätt att tänka och vara, äfven sin ansigtsbildning. Aldrig får han här höra sådana omdömen öfver oss och vår litteratur, som uti Frankrike. Svensken, norrmannen och dansken äro lika mycket *germaner*, som holsteinaren, ostfriesen och holländaren. Det kan visserligen icke undfalla den uppmärksamme betraktaren, hvaruti de i allmänhet eller uti enskildheter skilja sig från de tyska *germanerne;* men äfven dessa äro ju icke hvarandra fullkomligt lika. Huru olika är ej, med i grunden samma karakter, sachsaren och bäyraren, eller westphalern och Schwabern? Skandinavernas språk är, till sitt innersta väsende och byggnad, *germaniskt;* och *Ulfilas* öfversättningar visa samma frändskap med de tyska, som med de nordiska språkarterna. Också återfinna vi i norden vårt sätt att tänka och känna och detta i ännu mera obesmittad renhet på landet, än hos oss sjelfva, der den förderfliga inflytelsen af stora städer, de-

ras brokiga skaror af affärsmän, och serdeles ungdomens förpligtelse till krigstjenst, samt dess dermed förknippade vistelse i större städers kaserner utöfva en så kraftig, men sannerligen icke välgörande verkan på landtmannen. Han inhemtar den högre kulturens laster, utan att tillegna sig dess företräden. Han mottager giftet, men förstår icke att begagna motgiftet. Härtill komma ännu den mängd *ammor*, hvarmed våra byar förse städerna och hvilka sedan ur de såkallade förnämas hus medföra afsmak för arbete samt de lättsinniga seder, som icke sällan der råda. En propaganda, mera afskyvärd, än en politisk kan vara. Sveriges militär-författning består hufvudsakligen i den *Indelta* arméen och är af det slag, att den icke rycker den unga landtmannen från sitt stånd, utan äfven låter honom som soldat förblifva *bonde*, likasom hans officerare förblifva landtmän, ja icke sällan först blifva det genom sitt stånd. Derigenom förändrar den icke nationalsederna, såsom i Tyskland, hvilket äfven, som jag tyvärr hörde, — lär vara fallet i Danmark, der conscriptionen dessutom står i ett numerärt missförhållande till befolkningen. Äfven regeringssättet i norden är tyskt. *Carl Johan*, så väl som *Fredrik VI* herrska *faderligt*. Detta är icke möjligt i ett land, der ministrarne, enligt constitutionen (visserligen för många enskilta ephemeriskt nog) äro de egentliga herrskarne, om också ansvarige. Undersåtarnes bästa ligger dessa båda Konungar verkligen om hjertat. Om än Sveriges, Norriges och Danmarks författningar sins emellan äro lika skiljaktige,

som de äro det från de åtskilliga constitutionella eller såkallade absoluta constitutionerna, ser man ändock i det hela samma regeringsgrundsatser i Sverige, Norrige och Danmark, som t. ex. i Preussen, Baden, Würtemberg; och säkerligen finnes mellan dessa länder och det dem så närbelägna Frankrike, fäderneslandet för den, folkets sanna frihet förstörande bureaukratien, en långt större olikhet i regeringssätt, än mellan Baden och Sverige. Allt detta synes uppmana oss tyskar att betrakta Skandinaverne, Danskarne inbegripne, såsom våra bröder, äfvensom de med oss, i politiskt hänseende, hafva samma intresse, nemligen: *att i alla tider kraftigt motarbeta hvarje icke-germaniskt välde såsom förstörande för nationaliteten.*

Dagen före min afresa gjorde jag ännu med Prosten *Dunckel*, liksom till afsked från dessa nordiska nejder, en vidsträckt promenad uti stadens omgifningar; den har ifrån de nästgränsande berghöjderna ett ganska pittoreskt utseende. Flere sidor omgifvas af vackra alléer, förstäderna utvisa genom sina nätta, fastän till en del af trä byggda, hus, ett visst välmående; de offentliga anläggningarne intyga förvaltningens sorgfällighet. Bland dessa anläggningar intogs jag isynnerhet af en stor, i slutet af den ena förstaden belägen kyrkogård, som, ehuru dess grafvårdar icke kunna jemföras med *Campo santos* vid Bologna, icke ger dem efter i ett värdigt utseende, alldeles motsatsen till mången kyrkogård i Neder-Sachsen, der man icke, utan en viss philosophisk resignation, kan tänka sig begrafven.

Vi hemkommo från vår långa spatserfärd först emot skymningen, och jag tillstår, att aftonkylan i dag, den 27 Augusti, föreföll mig rätt octoberlik. Väl befann jag mig också nära 58:de graden nordlig latitud *), och solen gick redan ned klockan 7 14 minuter; så hastigt aftager dagen i dessa nordiska trakter.

Följande morgon förflöt under afskedsbesök. Tiden var inne för skiljsmässan från goda, gästfria menniskor, en skiljsmässa, som så mycket förbittrar resor, serdeles under de sednare lefnadsåren, då vi ej mera äga något hopp om återseendet.

Klockan tre på eftermiddagen fördes jag med ett betydligt ressällskap af en liten ångbåt från Götheborgs hamn, till det praktfulla ångfartyget "*Prinds Carl*", som låg en mil derifrån, nära utloppet af Götha-elf, och på hvilket resan genom det stormiga Kattegat till Köpenhamn skulle anträdas klockan fem. Mellan sextio och sjuttio personer, herrar och damer, gingo om bord med mig.

Resan från Götheborg till Köpenhamn genom Kattegat.

Återresa till Wolfenbüttel.

Att *Kattegat* är ett oroligt haf, har jag erfarit. Uti det klaraste väder, men en obehaglig, kall och temligen häftig blåst från sydost, lemnade vi

---

*) Götheborgs polhöjd är 57°, 42′ 4″.

mynningen af Götha elf. Knappt hade vi varit en timma på öppna sjön, förr än den gick så högt, att vårt präktiga ångfartyg dansade på hafvets vågor, liksom ett pappersskepp på det brusande vattnet i en dam. Detta vore väl för invånaren af ett inre landskap någonting nytt och ganska underhållande, om ej vid den häftiga gungningen hos de fleste menniskor den plågsamma sjösjukan plägade inställa sig, som så ofta förbittrar sjöresor. Ehuru jag genast lade mig i kläderna i min temligen rymliga koj, fick jag ett svårt anfall af denna sjuka. Mina flesta reskamrater delade samma öde, och ”*salongen*” var på detta sätt redan i skymningen förvandlad till ett lazarett. Allmän tystnad herrskade bland sällskapet; en hvar sysselsatte sig med sitt lidande. Efter midnatten blef blåsten häftigare, de hängande sängarne i salongen svängde sig som barngungor, fältstolarne flögo från det ena hörnet till det andra, medan en vid golfvet fästad liten lykta sparsamt upplyste taflan. Ofta trängde till salongen från damernas kajuta, vid ovanligt häftiga stötar, någon ung skönhets krampaktiga skri, då hon förmodligen trodde, att det nu var förbi med det glada lifvet. Med ett ord, saken var obehaglig. Det kunde vara omkring kl. 2, då jag i ett slags förtviflan steg upp och vacklade i mörkret uppför trappan, för att hemta frisk luft på däck. Här var det likväl ganska hemskt, och, om icke en godsint matros kommit mig till hjelp och ledt mig ner, så tror jag att stormen och de öfversköljande vågorna hade kastat mig i Kattegats upprörda, svarta, i detta ögonblick rätt rysliga djup. Men jag kom

lyckligt tillbaka i kojen, och föll nu i sömn, hvarutur jag icke uppvaknade, förrän vi, inemot kl. 7, vid lugn sjö, befunno oss i mynningen af sundet. Alla nattens lidanden voro genast glömda. Det pittoreska *Kronoborg* och *Helsingör* till höger, *Helsingborg* till venster, *Öresund* framför oss, lifvadt af alla slags fartyg, framställde taflor, som man skulle kunna kalla de enda på jorden; ty det gifves intet sund, som är en så lifligt begagnad handelsväg som Öresund, hvars tullinkomst för Danmarks krona är lika med en betydande provins. Hvad var icke här att se! Nu löstes äfven, genom en rik frukost, de förlamade tungornas band ånyo, man gjorde bekantskaper, tilltalade äfven någon vacker, okänd dam, och innan vi visste ordet af, glänste mot våra blickar det herrliga Köpenhamn. En hyrlakej värfvade mig redan på fartyget för sitt värdshus, och besörjde mina sakers utskeppning.

Endast några ögonblick uppehållen vid tullkammarn, satte jag mig med min nya kammartjenare i en fiaker, och ungefär efter en fjerdedels timma satt jag redan i ett vackert rum på Hôtel Royal, midt emot det präktiga Christiansborg och den vid dess venstra flygel tillbyggda, genom enkel skönhet utmärkta, slottskyrkan.

Köpenhamn är en ganska vacker och i hög grad intressant stad. Hvad man i andra länder måste söka kringspridt i flere städer, och i de fleste, särdeles i Tyskland, alldeles icke finner i en sådan sammanställning, träffar man förenadt i Danmarks hufvudstad. I detta afseende kan den endast jemföras med *London*, der allt likvist är an-

lagdt uti vida större skala. Köpenhamn är en betydlig sjö- och handelsstad; i dess hamn ligger en väl utstyrd krigsflotta, om den just icke är så rik på stora skepp; varf, magasin och arsenaler underhållas med mycken omsorg; det är ett rikes förnämsta fästning, residenset för en monark, säte för alla de högsta regeringscollegierna, national-institut och ett ryktbart universitet; det äger utmärkta konst- och vetenskapliga samlingar; det prydes af palats och offentligen uppställda konstverk; dess byggnader, gator och torg äro sköna; dess befolkning är talrik *) och i allmänhet välmående. Köpenhamn, hvilket ligger på en slätt, har inga utsigter som påminna om Neapel, ingen anblick sådan som i Stockholm ifrån Gustaf Adolphs torg öfver den majestätiska Mälarbron upp till Slottet; uti stadens närhet finnes icke någon för allmänheten tillgänglig park eller förlustelseort, som i det ringaste kan jemföras med Stockholms djurgård. Men den danska hufvudstaden är lifligare, än den svenska, dess gator äro bättre stenlagda, köpmansbodarne mera residensmässigt utsmyckade. Universitetet ger den vackra staden äfven ett litterärt lif; här finnes på ett ställe hvad Upsala och Stockholm tillsammans äga. Likväl tillstår jag uppriktigt, att Stockholm förekommer mig mera poetiskt än Köpenhamn, der den nordtyska prosan redan herrskar i betydlig grad; norra Tysklands inföding känner sig här alldeles hemmastadd.

*) Köpenhamn ägde år **1834 119,292** menniskor. Staden torde således, i afseende på folkmängden, kunna jemföras med Hamburg.

Jag har berömt svenskarnes gästfrihet och förekommande sätt emot fremlingar! Jag skulle vara högst otacksam, om jag ville säga, att jag icke träffat samma egenskaper i Köpenhamn. Hofvet, statens embetsmän, fremmande ministrar, lärde och embetsmän hafva mottagit mig med en välvilja och vänskaplighet, som icke lemnade det ringaste öfrigt att önska. Att jag så hastigt gjorde så utmärkta bekantskaper, derföre har jag isynnerhet att tacka en bland de förträffligaste män, som mött mig på hela min långa lefnadsbana, Baron *von Langenau*, K. K. Österrikisk kammarherre och Chargé d'Affaires vid härvarande hof. Det var också han, som förskaffade mig audienser hos Hans Majestät Konungen och hos thronföljaren Prins Christian Fredrik, presenterade mig för de kongliga prinsarne, införde mig i flere härvarande diplomaters krets, och på detta sätt gjorde mig bekant med lifvet i de högre cirklarne. Jag har i detta fall sett mera i Köpenhamn, än i Stockholm.

Köpenhamn är, i sin nuvarande gestalt, en nästan alldeles ny stad. De ofantliga eldsvådor, som hemsökte det under förra århundradet, och Engelsmännens barbariska framfart i det närvarande hafva lemnat nästan intet öfrigt af den gamla staden. Huru litet återstår ej i sitt ursprungliga tillstånd äfven af det, som Turachs *"danske Vitruvius"* framställer. Derutaf kommer, att Köpenhamn har ett alldeles modernt utseende, ungefär såsom Berlin. Man finner ingen egentligen göthisk byggnad, ty hvarken *Rosenborg* eller *börsen* äro det, hvilka man likväl i Köpenhamn plägar uppgifva såsom

sådana. Längre fram skola vi återkomma dertill. De flesta gator äro alldeles raka, somliga äfven ansenligt breda, väl stenlagda, och försedda med trottoirer. Staden har flera sköna torg. *Kongens Nytorg* kallas af stadens beskrifvare *"ett af de skönaste i Europa"*, för hvilket jag likväl ej kan anse det, oaktadt sin betydliga storlek och sina många praktfulla byggnader, emedan det är af alldeles oregelmässig form. Det är visserligen imposant, men kan, i anseende till denna brist, hvarken jemföras med Peterstorget i Rom, Marcustorget i Venedig, Ludvig XV:s i Paris, Gensdarmestorget i Berlin, eller ens med torgplatsen i Linz. Midt på Kongens Nytorg står Christian V:s bildstod till häst, ett medelmåttigt konstverk, gjutet i bly, som från åren 1681 till 1688 förfärdigades af *Abraham Cæsar L'Amoureuse.* Stadens skönaste torg är *Fredrikstorget,* hvilket, nästan cirkelformigt omgifvet af fyra palats, har en fullkomligt regelmässig form. Dessa palats bebos af Konungen, Drottningen, Thronföljaren Prins Christian Fredrik, och utaf Prinsessan Wilhelmina, konungens dotter; med ett gemensamt namn benämnas de *Amalienborg.* På flere af stadens torg hålla hyrvagnar. Också häruti ger Köpenhamn ej efter för större europeiska städer.

En djup, betydligt bred arm af sundet strömmar mellan ön *Amager* (*Amack*) och *Seeland.* Vid denna vik, som bildar den skönaste och säkraste hamn, ligger, såsom bekant är, Köpenhamn, den egentliga staden på ön Seeland; den del deraf, som bär namnet *Christianshamn,* på yttersta udden af Amager. Båda delarna äro förenade med hvaran-

dra genom tvenne träbroar, *Langebro* och *Knippelbro.* En bro, som liknar den, hvilken i Stockholm förer öfver Mälarns utlopp, finnes icke i Köpenhamn. Den vackraste är *slotts-* eller *marmorbron* öfver grafven som omsluter *Christiansborg.* *Christianshamn* är lika regelmässigt byggd, som den egentliga staden, har vackra kyrkor och privata byggnader, men är på långt när icke så lifligt, som Köpenhamn, der lifligheten på gatorna icke är mindre än i Hamburg. På några gator, t. ex. på *Öster-gaden* sluter sig den ena eleganta köpmansboden intill den andra, hvilka, isynnerhet vid middagstiden besökas af lika eleganta damer, och framställa bilden af en beständig marknad. Lifligheten på salutorgen är, särdeles om förmiddagen, alldeles utomordentlig. Att stå i en af de öfra våningarna, på t. ex. Christiansborg, och se ned på en sådan torgplats, erbjuder ett så brokigt hvimmel, som jag, utom i Neapel, knappt påminner mig hafva sett. Men hvilken skillnad! Der endast män, här hundradetals välklädda flickor, hvilka, äfven de, göra en sorgfällig toilett, innan de begifva sig på torget.

Mindre behagligt ser det ut på fisktorgen, och isynnerhet på det mellan börsen och den midtemot belägna kajen. Här har jag äfven funnit tiggare och några gånger nästan alldeles med *Ψώρα* (för att tala med Hahneman) betäckta barn, som i högsta grad väckte mitt medlidande. Jag tillstår min förundran, huru, i en stad som Köpenhamn, medicinal-kollegierna kunde fördraga, att detta slags olycklige offentligen gingo omkring och fortplantade sitt rysliga onda. Då jag en gång åt en sådan

liten flicka, som endast skylde sig med några kattunstrasor, gaf ett par skillingar i den framräckta lilla handen, och nu först märkte den betänkliga *Psoran*, skyndade jag så fort som möjligt till det nära belägna badhuset, att taga ett starkt svafvelbad och derigenom förekomma de möjliga följderna af mitt medlidande. Jag har sedan nästan dagligen sett detta olyckliga barn. Min hyrlakej och tolk berättade mig, att det blifvit såsom *oläkligt* utsläppt från sjukhuset tillika med syskon och föräldrar: ett yttrande, som jag, enligt mitt begrepp om Köpenhamns hospitalsinrättning, naturligtvis måste anse för osannt. Men må dessa mig undfallna rader här blifva stående; må hända göra de polisen och vederbörande läkare uppmärksamma på en alltid betänklig omständighet — fritt kringvandrande af sådane personer, som äro behäftade med smittsamma sjukdomar — ty att detta af mig sjelf iakttagne fall ägt rum, är alltför sannt.

Dansken är född sjöman, och kan häri jemföra sig med hvarje nation, till och med den engelska. Derföre är också flottan Danskarnes stolthet, och säkert skulle det såra mängden af folket att se den flotta ännu mera inskränkt, som genom verldskunnig olycka och afskyvärdt barbari redan lidit så mycket. Det är visserligen en annan fråga, om icke det hela dervid skulle vinna, ty endast derigenom att krigsmakten till lands och vatten ännu mera inskränkes, kunna Danmarks finanser ännu hastigare förbättras, än det redan nu sker genom en viss statshushållning. Danmark står, enligt Europas nuvarande politiska läge, under

garantien af europeiskt beskydd; det har, redan enligt sitt geographiska läge, nu intet anfall att frukta från någon sida, och skulle, till och med om ett krig, t. ex. genom de orientaliska angelägenheterna, utbruste mellan de förnämsta europeiska makterna, kunna iakttaga den fullkomligaste neutralitet. Endast genom ett anfall af Frankrike mot tyska gränsen kan det förpligtas att låta sin contingent stöta till tyska förbundshären. Detta är, så vidt man nu kan förutse, det enda tänkbara fall, hvarigenom Danmark skulle kunna tvingas till deltagande uti ett krig och likväl blott i ett krig till lands. Danmark kan betydligt stiga i makt derigenom att det betalar sina skulder, och sålunda vinna långt mera, än det förlorat genom Norriges förlust. Man måste derföre anse den ganska betydliga kostnad, som användes i och för flottan, åtminstone till hälften såsom ett offer åt nationallynnet och prakten.

Härmed vare nu huru som helst; att hafva varit i Köpenhamn, utan att ha sett Danmarks flotta, dess skeppsvarf, dertill hörande magasiner, verkstäder, sjöarsenaler o. s. v., vore den största försummelse, en resande kunde begå. Endast konungens serskilda tillåtelse förskaffar *främlingen* rättighet att inträda å flottans holmar, der allt, som tillhörer sjöstaten, är förenadt.

I ett nyligen utkommet intressant och undervisande arbete öfver *"Seeland und die Seeländer**) säges att utlänningen möter de största svårigheter,

*) Af *Christian Dehn*, storhertiglig Mecklenburg-Schverinsk page-informator. Schwerin **1839**, hos Sandmeyer. Sid. **69**.

om han utan omvägar vill se flottan och dess holmar; — hvarföre författaren, som var en ärlig Mecklenburgare, förvandlade sig till en Holsteinare från Itzehoe, och nu, i den förmodan, att alla hans landsmän, som önska se danska flottan på nära håll, hädanefter göra sig till Holsteinare, — kan jag försäkra, det jag, för mitt ändamåls vinnande, på raka vägen, utan förnekande af mitt fädernesland, icke funnit de ringaste svårigheter, och detta utan allt slags beskydd. Det tillgick på följande vis. Jag skickade flottans högsta befälhafvare, Amiralen Baron *von Holstén* mitt visitkort, och lät fråga, vid hvilken tid jag kunde få göra hans exellens min uppvaktning. Amiralen bestämde denna tid, och jag bad honom då att af Konungen förskaffa mig och en medresenär, bibliothekarien *Schröder* från Upsala, tillåtelse att bese holmarna. Amiralen, en högst älskvärd, vänlig gubbe lofvade mig det genast, och redan dagen derpå erhöll jag för min vän och mig den önskade tillåtelsen, med tillägg, att en officer vid flottan fått uppdrag att nästa förmiddag från kl. 9 om morgonen visa oss alla flottans och holmarnas märkvärdigheter. Jag begagnade mig häraf; men Herr Schröder var hindrad af en vid samma tid hållen bokauction, der han för Upsala Bibliothek ämnade göra åtskilliga inköp. Ifrån "Toldboden", i hvars närhet jag landsteg vid min ankomst från Götheborg, begaf jag mig med min hyrlakej öfver en lång träbro, (hvarifrån man har en förtjusande utsigt, till venster sundet och dess lifliga sjöfart, till höger hamnen med en deruti liggande afdelning af krigsflottan) till *Nyholm*, vid hvars ingång

vid sextus-batteriet, jag anmälte mig i vakten. Nu kom en ung officer och förklarade, det han af Amiralen erhållit uppdrag att visa mig holmarne, samt frågade tillika ganska artigt efter mitt resesällskap, professor Schröder, hvars ursäkt jag måste göra. Denne unge man var Premierlöjtnanten vid flottan, Herr *Schmidt*, som redan flere gånger på danska skepp besökt Ost- och Vestindien, och lika mycket intog mig genom sitt angenäma, förekommande sätt, som genom ett utmärkt förstånd och omfattande kunskaper. Först besågo vi flottan; — likväl undanbad jag mig skeppens inre besigtning då jag i Venedig, Neapel, Genua, och icke längesedan i Amsterdam sett krigsfartygens inrättning, och deraf trodde mig känna så mycket man behöfver, utan att vara sjöman. Danska flottan består för närvarande af *sex* linieskepp, nemligen 5 om 84 kanoner, hvaraf det ena ännu icke lupit af stapeln, och ett om 66 kanoner; 7 fregatter, en deribland om 48 kanoner, ännu på stapeln; 5 korvetter; 5 briggar; 3 skonerter; 71 bomb- och kanonslupar. Man ser häraf, att danska sjömakten ännu är ganska betydlig. Isynnerhet är den det derigenom, att den inom en, i förhållande till sin storlek, kort tid, kan sättas i segelfärdigt tillstånd. De båda, ännu under byggnad befintliga, fartygen erinrade mig lifligt om ett linieskepps och en fregatts storlek. Der stodo de, som ofantliga träbyggnader, på fasta landet, och visade genom sina massor, huru de kunna kosta så många hundratusende riksdaler. Vi besågo nu först *Nyholm*, der de stora krigsskeppen byggas. Här finnes allt hvad som erfordras för utrustande af hvarje

enkelt skepp utaf flottan. Här isynnerhet erinrade mig det hela om Arsenalen i Venedig. Byggnaderna syntes mig, så mycket jag minnes, imposantare och praktfullare på senare stället, men förråderna större och det hela betydligare och mera fullständigt i Köpenhamn. Österrike är också ingen sjömakt. Från *Nyholm* förer en bro till *Fredriksholmen* (ännu alltid på Amagersidan af hamnen), der takelagehusen med sina omätliga, väl ordnade förråder, äro belägna. Ännu sydligare, likaledes genom broar förenade med de båda förut nämnda holmarna, ligga *Arsenals-* och *Christiansholmarna,* der man ser flottans rika och herrliga arsenal. Dockan, äfven en af Danmarks dyrbaraste och märkvärdigaste byggnader, ligger äfven på denna sida, midtemot gamla holmen. Sedan ett krigsskepp, som skall repareras, inlupit i Dockan, och slussarne blifvit stängda, utpumpas vattnet derutur genom ett af fyra hästar drifvet qvarnverk, hvartill likväl tjugu timmar erfordras. Jag skulle tro, att ändamålet lättare och fortare vunnes medelst en ångmachin. Härifrån foro vi öfver hamnen till *Gammel-Holm*, som ligger på stadens seeländska sida. En skillnad, som i administrativt hänseende visserligen icke är utan olägenheter. En broförbindelse är icke möjlig, emedan hamnen är alltför bred och lifligt besökt. Här finnas alla verkstäder, hvari råämnena till krigsskeppens utrustning förarbetas, t. ex. verkstäder för smeder, segelsömmare, bildhuggare och repslagare. Här är också ett varf, der fregatter byggas, och mindre skepp kunna repareras. Vidare finnas här alla

sjöstatens contoir, likaledes Chefens för holmarne boning och Amiralitets-kollegiet. Då vi anländt hit, sade mig min vänliga ledsagare, att vi fulländat vår kurs, och vi togo afsked af hvarandra. Nu befann jag mig åter, efter en god half mils färd, i närheten af Christiansborg, och således äfven nära intill min, midtemot liggande, boning. *Holmarne*, (med detta allmänna namn betecknar man i Köpenhamn de af mig nyss besökta localerna) bildar ett högst imposant helt, först genom sjelfva krigsskeppen, vidare genom de stora förråderna af kanoner, mindre vapen och alla slags utrustningsmaterialier; men tillika genom den utmärkta ordning, hvarmed vapen och förråder äro uppställda och förvarade. Allt detta må finnas i större skala i Englands, Frankrikes, äfven Rysslands sjö-arsenaler, men säkert icke fullständigare, sorgfälligare underhållet och bättre ordnadt. Då man sett så storartade institut, som Köpenhamns holmar, finner man lätt, att det, för en stat, hvars medborgare i alla tider utmärkt sig såsom sjömän, måste vara svårt, ja påkostande att inskränka sin sjömakt, isynnerhet då officerare vid danska flottan säkert icke utan rysning skulle kunna höra ordet *"reduction."* Men betraktar jag saken från den högre synpunkten af hela statens sanna nytta, så kan jag icke ändra min mening, att, om Danmark årligen sparade kanske 2 millioner riksdaler på sjö- och landt-krigsstaten, det onekligen i reel makt skulle vinna mer, än genom den förträffligaste krigsflotta, hvilken, såsom jag betraktar saken, och såsom den Europeiska politiken för närvaran-

de är beskaffad, endast kan väcka de stora sjömakternas missnöje, men icke gagna landet. Ingenting är nyttigare för en stat, än ett väl ordnadt finanssystem. Detta erkände den store Fredrik af Preussen, och dessförutan hade han icke varit i stånd att underhålla och alltid recrytera sina arméer.

Helt annorlunda förhåller det sig med *Sverige*. Det skyddas isynnerhet af sitt olika läge, men detta betyder ingenting i saknad af skepp; och Sverige har en granne, som, sedan mer än hundrade år, på alla sina grannars bekostnad, så vidt mig är bekant, endast med undantag af China — nästan hvarje årtionde förstorat sitt ofantliga rike. Det är icke troligt, att denna grannens politik snart skall förändras. Det enda, man häremot skulle kunna invända, är, att Ryssland nu, efter hela Finnlands införlifvande, har en förträfflig gräns i Nordvest, och att Sveriges vänskap är detsamma oundgängligen nödvändig för befrämjandet af dess afsigter i söder och sydost, hvilka afsigter helt naturligt alstras af dess läge och öfriga förhållanden, och väl äfven befordra den christna och europeiska civilisationen. Derföre är det osannolikt, att detta rike bryter med Sverige, så länge det ännu i söder och sydost kan utvidga sig. Men hvem skådar med visshet in i framtiden? Deremot har Danmark icke det minsta att befara af någon granne; och till handelns beskydd äro korvetterna lämpligare, än linieskepp och fregatter.

I hvarje fall må dessa rader, hvilka förestafvats af lifligt deltagande för det ädla Danmarks väl, vinna ursäkt, isynnerhet om de skulle innehålla någon sund och begrundansvärd tanke.

Den tredje September, klockan tio om morgonen, hade jag den äran, att af Hans Maj:t Konungen af Danmark mottagas i en privat-audiens, hvilken tid dertill var mig bestämd af Ministern för Utrikes ärenderna, Baron *von Krabbe-Carisius*, genom Baron *von Langenau*, K. K. Österrikisk Charge d'Affaires. Såsom anmärkt är, bebor Konungen icke det praktfulla Christiansborg, utan ett af de fyra palats, som bilda Amalienborg på Fredriks-platsen. I *Salon de service* fann jag, utom flere mig okände personer, äfven den namnkunnige *Thorwaldsen*, hvars bekantskap jag förfelade i Rom, men här redan förut haft tillfälle att göra. Han bär titel af Kongligt Konferensråd, och var prydd med en mängd lysande ordenstecken, till ett tydligt bevis, att den store konstnären i vår tid icke lemnas obelönad. Jag hade icke väntat länge, då en af Konungens adjutanter förde mig till dörren af Hans Maj:ts Kabinett, och tillsade mig att inträda. En egentlig presentation ägde således icke rum, ty ingen gick in med mig och nämde mitt namn för Konungen. Jag fann Hans Maj:t i uniform, prydd med elefantorden stående vid ett rundt, med ett grönt täcke höljdt bord. Konungen tilltalade mig genast på tyska i de godhetsfullaste uttryck, och endast få minuter voro förflutna, då redan ett samtal var i gång mellan Hans Majestät och mig om kriminal-vetenskapens nuvarande tillstånd, isynnerhet om strafflagarne i Tyskland och andre europeiska länder, ett ämne hvari monarken var fullkomligt hemmastadd. Äfven mina åsigter i kriminalvetenskapen tycktes icke

hafva blifvit konungen obekanta, och då jag yttrade: att de fleste förbrytare inför det högsta Väsendet, som i sin allvishet känner de ofta oundvikliga omständigheter, som gjorde dem till brottslingar, må hända voro långt mindre skyldige, än det syntes inför menskliga domstolar, hvilka blott skåda den straffbara handlingen till sitt yttre, så sade Konungen, som jag tyckte, icke ogillande mitt påstående: "Derföre är det, till brottens möjligaste förekommande, alldeles nödvändigt att folket uti goda läroanstalter undervises och ledes till dygd och religion." — Hans Majestät gjorde sig äfven underrättad om sättet huru de straffade behandlas i norra Tysklands fånginrättningar, och derjemte om många ty värr! alltför väl kända offentliga tilldragelser, dess orsaker och följder. Den välvillige monarken ledde samtalet äfven på mina privata- och tjenstförhållanden, sedan på mina resor och de iakttagelser jag under dem haft tillfälle att göra. Härvid kunde jag icke afhålla mig att meddela konungen, huru det nästan hela mitt lif igenom varit min innerligaste önskan att besöka ön *Island*, som i så många hänseenden är en af jordens märkvärdigaste länder, och att det ännu alltid smärtade mig att genom embetsförhållanden hafva blifvit hindrad i utförandet af denna plan. Detta meddelande gaf Hans Maj:t anledning till åtskilliga yttranden öfver Islands klimatiska och sociala förhållanden. Jag talade äfven med Konungen om den oförgätlige Hertig *Carl Wilhelm Ferdinands af Braunschweig* sista lefnadsdagar, om hans ädla, välgörande syster, prinsessan *Augusta Dorothea*, Abbedissa af Gandersheim, med

tacksamt loford för det skydd, som båda funnit inom danska staterna år 1806, hvarjemte jag berättade, huru jag stått vid Hertigens dödssäng i Ottensen, med hvilken gästfrihet hans tröstlösa gemål och prinsessan Augusta blifvit mottagne af hennes Kongl. Höghet *Hertiginnan af Holstein-Augustenburg*, Konungens syster, och slutligen, under hvilka förhållanden prinsessan, år 1810, värderad och högaktad af Konungen af Vestphalen och hans gemål, aflidit i Gandersheim. — Den vördnadsvärde monarkens deltagande för allt detta, och den rörelse, min berättelse förorsakade honom, läste jag lätt i hans milda, godhetsfulla drag.

Konungen har ett ganska vördnadsvärdt utseende. Om man icke kände honom, skulle man taga honom, med sina stora, hvita mustacher, för en kavalleri-general, som bevistat många fälttåg. Han syntes nu njuta en fullkomlig helsa.

Måtte denna förträfflige furste, som upplefvat så många olyckshändelser, ännu längre tröstas af sitt folks tacksamhet!

Några dagar efter min audiens hos konungen, hade jag den äran att erhålla en sådan äfven hos Hans Kongl. Höghet, thronföljaren *Prins Christian Fredrik af Danmark*, i Dess palats på Amalienborg. — Prinsen, som, utom statens angelägenheter, åt hvilka han egnar sig med största nit och framgång, också på det allvarligaste sysselsätter sig med vetenskaperna, samt derjemte är en stor beskyddare och kännare af skön konst, samtalade med mig isynnerhet om Italien, och dess nuvarande förhållanden i vetenskap och konst. Äfven

han hade för flere år sedan med sin gemål besökt detta land, särdeles med afseende på konsten, och derifrån medfört antika och moderna konstverk, framför allt en utmärkt samling hetruskiska vaser. — Hans rum voro prydda med taflor, såväl af äldre italienska, som nyare danska mästare. Hans Kongl. Höghet gjorde mig godhetsfullt uppmärksam på flere bland de utmärktaste målningarne, och inbjöd mig vänligt att äfven se hans öfriga samlingar, som stodo under Justitierådet Thomsens uppsigt. Detta skedde några dagar derefter med ledning af nämnde Justitieråd, en utmärkt kännare och enthusiatisk vän af konsterna och deras historia. Dessa herrliga samlingar af taflor och antiker, förnämligast af alldeles förträffligt bibehållna och genom sina månlingar högst instructiva hetruskiska vaser, äfvensom af mineralier, hvaribland de nordiska särdeles utmärka sig, bevittna prinsens ifver att samla och hans egenskaper som kännare (då han sjelf plägar utvälja) i forntidens vettenskaper, de bildande konsterna, samt i mineralogien.

Prinsen hade den godheten att inbjuda mig till sin villa *Sorgenfri*, som ligger åt nordvest, på vägen till Fredriksborg, ungefär två mil från Köpenhamn. Enligt hans befallning, infann jag mig der ganska tidigt, och hade den äran att ledsaga prinsen på en morgonpromenad genom parkens skönaste anläggningar. Den ena undersköna utsigten efter den andra erbjöd sig här, och jag tror knapt, att det finnes någon park i Tyskland eller England, som man, hvad beträffar de pittore-

ska partierna, hvilka här sällan sakna vatten, skulle kunna gifva företrädet.

Före taffeln, der ett stort och lysande sällskap var församladt, blef jag presenterad för prinsens gemål, en född prinsessa af Holstein-Sonderburg-Augustenburg och konungens systerdotter, som påminte sig mig från sina barndomsår på Augustenburg. Den tiden var hon ett tioårigt barn. Trettiotre år hade sedan förflutit: men hvem skulle kunnat tro det, som ännu såg henne i ungdomens glans? Alltför afgörande händelser erinrade likväl derom, att det var kort före slaget vid Jena som Augustenburg på ön Alsen var en gästfri tillflygtsort för enkehertiginnan af Braunschweig och prinsessan Augusta. Jag blef likaledes presenterad för Kronprinsessan *Carolina* och prinsessan *Juliana Sophia*, och af båda mottagen med den välvilja, som är inhemsk vid danska hofvet.

Denna i så många hänseenden för mig oförgätliga dag slutades vid prinsens hof med en concert. Men då ingenting är mig kärare, än att tidigt på aftonen öfverlemna mig åt min vanliga ensamhet, tog jag afsked af samtliga kongl. högheterna, så snart det började mörkna, recommenderade mig hos Etatsrådet *Adler*, prinsens kabinetts-sekreterare, hvars vänskapliga välvilja jag har att tacka för så mycket, och inträffade åter tidigt i mitt *"Hôtel Royal"*, försänkt i tankar öfver allt, hvad jag hela denna dag erfarit.

Universitetet i Köpenhamn är bland de äldsta i Europa, ty det stiftades redan af *Christian den förste*, och invigdes år 1479. I hänseende till de

medel, som äro bestämda för dess underhåll, öfverträffar det sannolikt hvarje tyskt universitet. Det är ostridigt redan någonting utmärkande, att det ger hundradetrettio studenter fria boningsrum. Enligt sommarsemesterns lections-catalog har det i theologiska faculteten fem offentliga och en privatlärare; i den juridiska fyra offentliga; i medicinska fem offentliga och två privatlärare och i filosofiska tjuguen offentliga och en privatlärare. Dessa utmärka sig onekligen alla genom lärdom, om de också icke alla äga en stor, utländsk litterär ryktbarhet, såsom det i högsta grad är fallet med *Johan Christian Örstedt*, hvilken af hela den vettenskapligt bildade verlden såsom fysikus lika högt skattas och vördas, som Sveriges namnkunnige *Berzelius* såsom chemist. Båda äro lysande stjernor af första rangen på nordens litterära himmel. Ty värr har jag icke personligen lärt känna Etatsrådet *Örstedt;* vi hafva flere gånger förfelat hvarandra vid ömsesidiga ämnade besök. Visserligen har äfven *juridiska* faculteten utmärkta professorer; men de af dem för sommarsemestern år 1839 i lections-katalogen tillkännagifne föreläsningarne omfatta på långt när icke äfven de nödvändigaste juridiska doctrinerna. Professor *Bornemann* ville kungöra sina föreläsningar "e valvis publicis"; ett dåligt tecken. Professor *Kolderup-Rosenvinge* ville läsa den positiva folkrätten, *sluta* kyrkolagen och hålla repetitorier i lagfarenhetens encyclopedi; Professor *Larsen* ville leda de practiska öfningarne, *sluta* den fosterländska sakrätten och föredraga civilprocessen, dessutom hålla ännu ett

examinatorium; professor *Scheel* ville läsa sjölagen och kriminalen.

Om man härmed jemför en lections-katalog i Göttingen, Jena, Heidelberg, Halle, Leipzig eller Berlin, måste man tillstå, att Köpenhamns blifvande jurister mycket öfverlemnas åt sig sjelfva. Ej ett spår af den för hvarje jurist oumbärliga romerska lagen! Jag skulle vilja veta, hvarmed en jurist, som i Maj 1839 anträder sina universitets-studier, skall börja sin kurs? Med ett *examinatorium* uti encyclopædia juris, som han ännu icke hört, eller med: "jus patrium quod ad res pertinet," då han ej känner person-rätten? Mig tyckes, att här finnas brister, som nödvändigt fordra ett snart afhjelpande.

Universitetsbyggnaden är uppförd uti en alldeles egen stil, som man i Köpenhamn kallade egyptisk, och som har någon slägtskap med den byzantinskt-arabiskt-indiska stilen af ett nordtyskt kaffehus på en mycket besökt jernväg; men till sitt inre är den praktfull och ändamålsenlig. Med uppfinningen och användandet af nya *byggnads-arter* synes mig vara lika vådligt, som med uppfinningen och användandet af nya *kolonnordningar*. Först faller det nya verket i ögonen, särdeles på dem, som icke äro kännare, sedan blir det löjligt, slutligen motbjudande — antingen *grekisk*, eller *göthisk* architectur! — Till och med den *arabiska*, onekligen högst romantiska, *Alhambrastilen*, är, i ett allvarsamt verk — (på en kaffe-kiosk går allting an) — mer än vådligt. Att bygga ett annat Alhambra, om det ej vore en slafvisk copia, skulle vara lika omöjligt för en af våra tiders byggmä-

stare, som det till och med för en Göthe vore omöjligt att dikta ännu ett "Tusen och en natt."

Då jag här talar om besynnerliga *byggnadssätt*, så må det vara mig tillåtet att genast nämna *börsen*, en verkligen praktfull byggnad och en af de få, som ännu återstå i Köpenhamn från sjuttonde århundradet, ty den byggdes år 1624 af Christian den fjerde. Den som äger *Thurahs* ryktbara praktverk *"den danske vitruvius"* till hands, honom uppmanar jag att icke neka sig nöjet att uppmärksamt betrakta taflorna LIV och LV i första bandet, på hvilka börsen är aftagen. Då man i Tyskland och likaså i Danmark i sextonde och sjuttonde århundradet erhöll underrättelse om de byggnader, som på denna tid uppfördes i Italien, hvaribland Roms Petri-kyrka står främst, trodde man sig nu äfven böra öfvergifva den *forntyska byggnadsarten*, och beslöt att använda de grekiska kolonn-ordningarna. Men på hvilket sätt! Man bibehöll i det *hela* den göthiska formen, och använde de antika kolonnerna, merändels i miniature; men i stället för de hittills till prydnader brukliga forntyska blomstersirater, valde man eleganta rosetter och karakteristiska små torn (aiguilles). I denna moderniserade göthiska stil är *"Vår-fru-kyrkan i Wolfenbüttel"* uppbyggd af Hertigarne *Henrik Julius* och *Fredrik Ulrik* i sjuttonde århundradets början, och just denna herrliga byggnad är den skönaste och största jag känner i denna onekligt klandervärda stil. Förvånade stodo (så berätta krönikorna) de kejserliga soldaterna, som

under trettioåra kriget lågo i Wolfenbüttel, och betraktade den då ännu icke alldeles fulländade byggnaden, hvilken likväl mera än nu prunkade i sin nyhet. Ser man denna helt och hållet af quaderstenar uppförda kyrka på något afstånd, så tager man den för en äkta göthisk byggnad — med undantag af den först för hundrade år sedan smaklöst nog i form af ett jättelikt Κλυστήριον tillbyggda tornspetsen. Man ser de ofantliga fönstren hvälfda i spetsbågsform, äkta göthiska vederlag och i liksidiga trianglar. Äfven de fina siraterne härå synas göthiska. Men kommer man närmare, så finner man, att siraterne upplösa sig uti idel grekiska diminutiv-kolonner, och man ser, att det äro små doriska, joniska och korintiska pelare, som man på afstånd hållit för göthiska zickzack- och rosettprydnader. Här är alltså öfvergången till den *modernt-italienska stilen*, likasom denna har bildat öfvergången till återställandet af den *klassiskt-grekiska*. Fordom ägde någonting analogiskt rum; efter den *byzantiniska rundbågsstilen* följde en dylik *öfvergång* till den forntyska, hvarpå exemplen, särdeles i Köln, äro mångfaldiga; sedan bibehöll denna stil öfverhanden genom århundraden, i mer eller mindre utsmyckade byggnadsverk. Ändtligen bibehölls göthiska formen i det hela, och man utsirade, som jag redan nämnt, med antika kolonner, tills småningom den stil uppkom, hvaraf katholska hofkyrkan i Dresden är det märkvärdigaste mönstret i Tyskland, och slutligen återvände man dit, der byggnadskonsten skapade verk, sådane som vi beundra dem på Neptunstemplet i Pästum, ehuru, i brist på medel, den

nyaste tiden ännu blott varit i stånd att frambringa dylikt af obetydlig beskaffenhet.

Köpenhamns börs står alldeles i samma förhållande till Braunschweig, den präktigaste, äktgöthiska, till verldsliga ändamål, bestämda byggnad i Norra Tyskland, som vår Wolfenbüttelska *Vår-frukyrka* till Magdeburgs Domkyrka. Börsen har, enligt den i danska Vetruvius vid dess bild bifogade måttstocken, en längd af hundrade åttatio alnar, i öfra våningen tretionio fönster, i den undra skiftesvis hvalfdörrar och fönster till samma antal, och nio präktiga loft. Tornet, som reser sig bakom den medlersta största, har den besynnerligaste form man kan tänka sig, ty det bildas af fyra krokodilaktiga djur, som ligga på bukarne med upplyftade svansar och slutar med trenne på en fanstång öfver hvarandra anbragta kronor. Det hela erinrar om Leipziger rådhuset, men är oändligt vackrare, särdeles på de båda gafvelsidorna, till hvars ingång präktiga trappor föra oss, och är en verklig prydnad för trakten vid Christiansborg, midtemot en med fartyg betäckt kanal. Inuti börsen ser man vidsträckta korridorer, hvilka begagnas till köpmansbodar, liksom messgallerierna i Braunschweig, Kassel och Frankfurt am Main. Här finner man nu bok- och konsthandlare bredvid snickare och nipperhandlerskor med sina utbredda, olikartade varor. Man må likväl icke inbilla sig att här återse prakten och elegansen af galerierna i *Palais royal* i Paris; det hela visar sig snarare i en ganska småaktig skala. Men utanföre, på nedra botten, är det ännu långt värre; här äro handelsbodarne öfverlemnade åt victualie-

handlare, och anblicken af det hela för ingen del angenäm. Visserligen torde den med fiskmångelskor fullsatta kajen här afhålla den vackra verlden från sina inköp. Den skall alltid föredraga den med de skönaste köpmansbodar prunkande *Östergaden* framför ett fisktorg. Jag tycker likväl, att den vackra och i sitt slag enda byggnaden kunde begagnas på ett med dess skönhet och storlek mera öfverensstämmande sätt.

Christian den sjette började år 1731 byggnaden af Christiansborg, och 1740 var detta slott så vida fulländadt, att det kunde bebos. Det var kanske det praktfullaste och genom dyrbarheter af alla slag mest utsmyckade konungaslott i Europa. En eldsvåda lade det innom tvenne timmar i aska natten mellan den 26 och 27 Februari 1794, sedan det endast hade stått 52 år. Nära tio år hade dagligen mellan 2000 och 4000 menniskor arbetat derpå. *Thurahs* danska Vitruvius lemnar de nogaste teckningar och grundritningar af den praktfulla byggnaden, som mer än tusen menniskor bebodde. Branden skonade till större delen de yttre, alldeles kolossala murarne, och nu är det utvändigt helt och hållet, inuti till sina betydligaste delar återställdt efter en plan af Conferensrådet *Hansen*, som Köpenhamn har att tacka för så månget imposant architectoniskt verk, återställdt i en renare architectur, än den ursprungliga. Slottet har en större och två mindre gårdar, utom den stora gården vid hufvudingången mellan stallbyggnaderna, som om sommarn begagnas till ridbana. Hufvudbyggnaden, hvars front har en längd af hun-

drade sextio fot, består — inberäknadt källarhvalfven och de halfva mellanvåningarne — af sex etager. Flyglarne äro tvenne våningar mindre och sammanhänga på högra sidan med åtskilliga offentliga byggnader samt bibliotheket, på venstra sidan med slottskyrkan, som likaledes, uppbyggd af *Hansen*, utvändigt är ett mästerstycke af enkel, grekisk architectur. Sjelfva slottet är på sina trenne risaliter smyckadt med korintiska pilastrar. Förnämsta våningen är helt och hållet återställd till det inre och prydd på ett verkligen konungsligt sätt. Här ser man också såsom fries i en af de största salarna *Thorwaldsens* namnkunniga *Alexanders triumftåg*, beställdt af Napoleon. Ingenting bebos, allting står fullkomligt obegagnadt, utom vid några högtidliga tillfällen. Jag såg alla dessa herrligheter i sällskap med ryska fursten *Gousouboff*, en af reskamraterna från Götheborg till Köpenhamn, och tvenne Engelsmän, som med mig bodde på samma värdshus, hvaraf den ena, en ganska vacker ung man, var döfstum och samtalade med sin reskamrat om de sedda föremålen på det ifrigaste och snabbaste genom fingerspråk. Högst rörande fann jag vänskapen mellan de båda unga männen, hvilka så fullkomligt tycktes kunna göra sig begripliga för hvarandra. Huru förskräckligt vore det icke för den olycklige, om han genom någon händelse skulle förlora den vän, som endast lefde för honom! — Bland de fullkomligt återställda salarna är äfven högsta domstolens praktfulla samlingsrum, hvari Konungen presiderar vid dess årliga högtidliga öppnande. Presidenten uti denna högsta tribunal, hvars domsrätt sträcker sig

öfver hela konungariket, till och med öfver Island och kolonierna, bär den enkla titeln af *Justitiarius.*

Endast grofarbetet är återställdt uti Christiansborgs öfra våning. Väggarne i dessa långa rader af rum och salar äro icke engång alla beklädda; likväl skyles denna brist någorlunda af härstädes uppställda taflor ur det kungliga målningsgalleriet. Hela denna samling består, enligt förteckningen *), af 1071 numror och är isynnerhet rik på taflor af den flamanska, holländska och tyska skolan, men icke det ringaste att jemföra med samlingarne i Dresden, München, Wien och Florenz. Åt *Leda med svanen,* som föregifves vara af *Michel Angelo Bounarotti,* kan man endast le. Om den sköna Leda skulle uppresa sig ur sin böjda ställning, torde man lätt inse, att hon, i förhållande till hufvudets storlek och bröstets bredd mellan armarna, åtminstone råkat blifva hälften för lång. Dessutom är det, som man vet, högst osannolikt, att någon målning i *olja* förefinnes af *Michel Angelo.* Han sjelf ansåg oljemålning för ett *"qvinnoarbete"* (opera di donna), och tyckes endast hafva målat al fresco. Uti Italien är man åtminstone icke säker att äga något i olja af honom. Sjelfva *parcerna* i Galleriet *Palazzo Pitti* uti Florenz äro misstänkta. Men, om också bland de här uppställda målningarna många äro medelmåttiga och bära falska namn, så finnas äfven, isynnerhet af nämnda

---

*) Förteckning öfver målningarne i kungliga målningsgalleriet i Köpenhamn. Af Christian Ludvig *le Maire.* Tredje tillökta upplagan. Förlag af C. A. Reitzel **1839.**

skolor, ett stort antal förträfflliga taflor, värda den största uppmärksamhet.

Museum för nordiska fornlemningar finnes äfven på Christiansborg uppställdt i sju salar på nedra botten, i nordvestra delen mot ridbanan. Genom Justitierådet *Thomsens*, dess directörs sorgfällighet, äro alla föremålen ordnade på det mest undervisande sätt. De begynna från den nordiska ålderns första tider och nedstiga till den christna riddaretidens. Beundransvärdt är Justitierådet Thomsens outtröttliga bemödande att upplysa åskådaren och bibringa honom ett varaktigt intryck, isynnerhet derigenom att han fäster uppmärksamheten på kulturens framsteg, visar huru man från råa stenmassor och lerkäril öfvergick till brons och jern. Likväl råder jag en hvar, som vill betrakta denna stora och herrliga samling, att förbereda sig dertill genom *"Ledtråd till nordiska fornforskningen, utgifven af kungliga sällskapet för Nordisk fornforskning* *), och att efter detta verk söka ånyo påminna sig hvad han sett, samt de dervid erhållna upplysningarne. Detta arbete är af stort värde, och jag skulle vilja uppmana *alla mina läsare* att studera detsamma, för att förskaffa sig ett begrepp om våra äldsta förfäders lefnadssätt; ty det var *germanisk* sedvana, som också herrskade i det högre Norden. *Det i Berlin i slottet Monbijou uppställda Museum af fosterländska fornlemningar*, som kapi-

---

*) Köpenhamn, i sällskapets sekreteriat; Hamburg, Perthes, Besser och Mauke. 1837.

kapiten *Leopold af Ledebur*, detta Museums direktör beskrifvit *) har samma ändamål, och fyller bristerna i det Köpenhamnska fullständigt, liksom tvertom. Högst undervisande för den som betraktar båda, ja för en hvar af fornforskning intresserad, är den förträffliga *"Handboken för germanisk fornforskning"* af kunglige sachsiske bibliothekarien D:r *Gustaf Klemm* **). Men, såsom jag redan anmärkt, går köpenhamnska samlingen långt ned till de tider, dem man i meningen af ofvananförda verk icke mera räknar till de germaniska.

Kungliga Bibliotheket är uppställdt i medlersta våningen af en ansenlig, med Christiansborgs södra flygel sammanhängande byggnad och dagligen öppet för allmänheten. Localen är praktfull och ändamålsenlig, men vid första anblicken så imponerande, som den grandiosa förnämsta salen af k. k. bibliotheket i Wien. Om det verkligen, enligt uppgift, räknar 400,000 band, så är det den största boksamling i Europa. Såsom en egen derifrån afsöndrad del bör man betrakta det *nordiska bibliotheket*, hvilket innehåller allt hvad som tillhör Scandinaviens litteratur. Med den vänligaste beredvillighet visade en af herrar Custoder fursten *Gousouhoff* och mig dess inrättning samt förnämsta märkvärdigheter; chinesiska och praktfullt, med miniaturer illustrerade, handskrifter från medeláldern, dem man ej sällan träffar i offentliga bibliothek. Likväl tror jag icke, att Köpenhamns kung-

*) Berlin, tryckt i kongl. vettenskaps-akademiens boktryckeri.
**) Dresden, Walthers bokhandel, 1836.

liga bibliothek i detta hänseende kan mäta sig med vårt wolfenbüttelska, äfvensom detta ostridigt har företrädet i betydande handskrifter af gamla classiker och tryck-incunabler; men det förra äger en årlig fond af femtusende riksdaler, som ganska ändamålsenligt användes.

Universitetsbiblioteket är på ett föga imponerande sätt uppställdt i takvåningen af Trinitatis- eller såkallade runda kyrkan, och innefattar 100,000 band. Jag har endast sett det helt flyktigt, äfvensom *Classenska bibliotheket*, uppställdt i ett verkligt palats på Amaliegatan, och hvilket skall vara särdeles rikt uti mathematiska, naturhistoriska, ekonomiska och i allmänhet polytechniska fach.

Slottet *Rosenborg*, byggdt år 1604, ligger i en temligen stor trädgård inom staden. Dess byggnadsstil, hvartill man lätt kan sluta af tiden då det byggdes, är den, man ännu finner på många slott i Tyskland. En engelsman, *Inigo Jones*, skall hafva varit Rosenborgs byggmästare. Jag råder hvarje bildad, Köpenhamn besökande främling att bese detta slott, hvilket, emot erläggandet af tre riksdaler, visas honom af dervarande *"fullmägtiga,"* som bor i slottet. Detta är ännu helt och hållet möbleradt i sextonde århundradets smak, och innehåller tusentals dyrbarheter och rariteter, dels af samma slag, som de i gröna hvalfvet, i Dresden, men isynnerhet sådane, som, hörande till

*) Bilder deraf finnes i danska Vitruvius Del. 1. Tab. XXV f. f. 2 märkvärdigheter i Kongl. slottet Rosenborg i Köpenhamn. Af Fr. Hornberg. Köpenhamn, 1828.

möbler och husgeråd. härigenom förflyttas åskådaren in i sextonde och sjuttonde århundradets konstperiod. Jag tillstår gerna, att åsynen af sådana slags arbeten, hvarvid man icke nog kan beundra ebenholz-, guld-, silfver- och bronsarbetarnes outtröttliga tålamod, skicklighet, konstsinne, ofta äfven fantasi, interessa mig långt mera, än vår tids nyktra prakt och elegans, hvilket förefaller mig obeskrifligt tråkigt. Till och med den såkallade *Rokoko-smaken* från Ludvig den femtondes tid är mindre tröttande och kall, än nutidens inre palatsprydnader, dess gyllne lister och Lyons damasttapeter; hvarföre jag nog kan förklara, att den åter upptages. I slottet Rosenborg finnes en betydlig, vetenskapligt ordnad *myntsamling*, som i trenne dertill inrättade rum är mycket väl och ändamålsenligt uppställd. Justitierådet *Thomsen* är direktör för detta kabinett. Första *serien* består af *danska statens* samtliga mynt och medaljer, hvaribland det gifves guldmynt af 100 till 140 dukaters vigt och ganska många konstverk. Den *andra* innefattar *antika mynt.* Denna samling är den betydligaste i hela norden, har temligen oafbrutna suiter och består af ungefär *tjugufemtusen* mynt. Man har en tysk förteckning deröfver, Äfven serierne af främmande, serdeles *svenska mynt,* äro ansenliga.

I *porcellain-kabinettet* har man tillfälle att glädjas öfver den stora fullkomlighet, Köpenhamns fabrik uppnått, (hvars härvarande nederlag jag råder hvarje konstälskande främling att besöka). Här utmärker sig framförallt af denna fabrik en bord-

service för hundra couvert, på hvilken hela *Flora danica*, är aftagen efter det, under denna titel kända, dyrbara kopparsticksverket.

Regalie-gemakket på Rosenborg förvarar *kröningsinsignierna*, som likväl ej visas utan öfverhofmarskalkens serskildta tillåtelse, och bestå af kronan, spiran, svärdet och smörjelsekärlet, och äro infattade med dyrbara och skiftande ädelstenar. Rosenborg förvarar äfven målningar, bland hvilka är ensamt i sitt slag: "Porträttet af en predikant, måladt på trä af konung Fredrik III, hvilket på baksidan bär den anmärkningen: Fr. 3 har målat detta Conterfej, då han varit erkebiskop i stiftet Bremen; denne pastor har varit predikant i Jork inom stiftet." — Nu skulle pastorerne kunna vänta länge, innan en konung målade konterfejet af någon individ ur deras ärvördiga krets. Likväl vill jag icke påstå, att tiden i detta afseende gått tillbaka.

Thorwaldsen är född i Köpenhamn den 9 November 1780 *); men hans far var en *Isländare*.

---

*) Då jag i dag, den 9 November 1839 skrifver detta, är det således hans 69:de födelsedag. Måtte den ryktbare store konstnären ännu länge lefva i oförsvagad kraft! Enligt företalet till ett kopparsticksverk, som för titeln: "Thorwaldsens verk i urval och konturer, tillika med en kort förklaring och ett utkast till författarens biografi, (Stuttgart, Fredr. Brodhagens bokhandel 1839, 3:dje upplagan)," vore *Thorwaldsen* icke född i Köpenhamn, utan på en resa från Island till Köpenhamn. Enligt de genealogiska tabellerna i "Antiquitates Americanæ, sive scriptores septemtrionales rerum antecolumbianarum in America (Hafniæ 1837)" hör *Thorwaldsen* till de på Island, i Norrige och Danmark ännu lefvande namnkunnige män, som härstam-

Underbara tidsförhållandens skifte: Ifrån en ö, som, långt afsöndrad från det öfriga Europa, vidrör den norra polkretsen, härstammar en konstnär, som Rom ställde i spetsen för sin de fria konsternas akademi! Hvem hade väl för tvåtusen år sedan kunnat förutsäga Grekerna, att en tid skulle komma, då de af en afkomling från *"ultima Thule"* kunde lära att gifva marmorn lif. Den vördnadsfulla hyllning, som i Danmark, och framförallt i Köpenhamn, egnas den store *Thorwaldsen*, är, jag skulle vilja säga, omätlig. Ingen hjelte, hvilken återvände såsom segrare och sitt fäderneslands befriare, har någonsin blifvit emottagen med större och mera allmän enthusiasm. Jag har besökt honom tvenne gånger, och blifvit bemött med en vänlighet och välvilja, som, jemte hans vördnadsvärda yttre, verkligen rörde mig. Thorwaldsen är säkert en högst ädel menniska, det röjer sig uti hela hans väsende och uti hans elevers stora kärlek och tillgifvenhet för honom.

Han har i Köpenhamn sin boning på Konungens Nytorg i slottet *Charlottenburg*, hvilket är upplåtet åt konstakademien. I en här befintlig bildthuggare-atelier voro några af hans från Italien anlända verk uppställda, t. ex. en kolossal Mars med en Amor, och en underskön Venus med äpplet i handen. Också igenkände jag en bröstbild af nuvarande Konungen af Bajern. På gården var man sysselsatt att utpacka Thorwaldsens med en

ma från Americas första upptäckare, ja från den, till och med uti America födde *Snorri Thorfinnson*. Jemför Heidelbergska Litteraturens årsböcker. **1839**: N:o **9**.

kunglig korvett från Italien hemtade och nyss anlända konstverk, hvilka skola införlifvas med det museum, som kommer att bära hans namn *). Jag njöt då nöjet att se, huru glädjen strålade ur den vördnadsvärda gamles blickar, när ett konstverk efter det andra oskadadt uppstod ur den kolossala kista, hvari det varit inpackadt.

Köpenhamn har ganska vackra kyrkor; isynnerhet gifva deras till en del höga torn på afstånd ett pittoreskt utseende åt staden. Man må icke bland dem söka stora göthiska byggnader, som i Braunschweig, Magdeburg, Halberstadt, Verden, eller Köln. Eld och förödelse hafva så ofta rasat i staden, att mycket icke kunnat blifva öfrigt af det gamla.

Den betydligaste af alla är *Fruekirken*, rikets metropolitankyrka. Äfven denna förstördes år 1807 af engelsmännens bombardement, och är i sin nuvarande form ett verk af öfverbyggnads-direktören, Conferensrådet *Hansen*. Säkerligen har han af de qvarstående murarne gjort allt, hvad som möjligen kunnat göras. Kolossala doriska pelare bilda portalen, och i frontonen står en ganska vacker grupp af Thorwaldsen. *Johannes döparen predikande i öknen.* Det rum den skulle fylla, fordrade, att figurernas höjd måste aftagas; men denna nödvändighet har här föranledt en högst pittoresk sam-

---

*) Jemför "Thorwaldsens lefnad och arbeten af Thiele." Två band; Leipzig, **1832—34** fol. med **180** kopparstick och "Thorwaldsens verk i urval och konturer. Tillika med en kort förklaring och författarens lefnad." Tredje upplagan. Stuttgart; **1839**. Folio.

manställning. I midten står Johannes på ett klippstycke, åhörarne stå lägre, sitta, knäfalla eller ligga. Det hela är (hvilket man måste beklaga, endast formadt af bränd lera, men denna har en sådan färg, att dess verkan mot den dunklare bakgrunden är utmärkt skön. Kyrkans inre, med sitt medlersta majestätiska hvalf, ger en imposant anblick. I tvenne rader äro här Thorwaldsens berömda Apostlar uppställda, herrliga kolossala gestalter, som erinrade mig om Apostelstatuerna i *Basilica St. Giovanni in Laterano*, hvilka äro uppställda på samma sätt. Utom tvenne af gips, äro de öfriga af cararisk marmor. På altaret står, likaledes bildad af denna ädla materie, Frälsarens bildstod, hvars utsträckta armar tyckas uttrycka det herrliga: *"kommer till mig J alle*, som arbeten och ären betungade, jag vill vederqvicka eder." I midten af choret ser man en knäböjande engel, som håller dopfunten. De statuer och Basreliefs, dem man ännu väntar, äro, enligt *Thaarup* *), följande. — För att uppställas mellan hufvudingångens kolonner: de fyra propheterna, som förkunna Messiæ ankomst. Sedan skall, så långt pelarraden sträcker sig, Frälsarens intåg i Jerusalem föreställas i Basrelief; straxt vid ingången komma inom kyrkan *Luthers* och *Melanchtons* statuer att uppställas. Öfver chorets båda dörrar anbringas Basreliefs, hvaraf den ena kommer att föreställa nattvardens instiftelse, den andra döpelsen. Slutligen skall en stor Basrelief, föreställande Frälsarens gång

---

*) Köpenhamn och dess omgifning af Fredr. Thaarup; sid. 24.

till Golgatha, intaga halfcirkeln af den mur, som under halfva kupolen bildar kyrkans bakgrund och omsluter altaret. På detta sätt prydd, blir denna kathedral en bland hela Nordens märkvärdigaste byggnader.

Nära Frue-kyrkan ligger tyska *St. Petri-kyrkan* beryktad genom de utmärkta tyska predikanter, som tillhört den. Hvilken litteratör känner icke namnen: *Resewitz*, *Münter* och *Marezoll.* Till tyska kyrkans församling räknas alla tyska protestanter, som bo i Köpenhamn.

Trinitatis-kyrkan är isynnerhet namnkunnig för den byggnadsart hvari dess runda torn är uppfördt, och uppföre hvars trapplösa spiraltrappa man skulle kunna rida, hvilket äfven Peter den store ofta lär hafva gjort. På tornets platta tak, hvarifrån man har en förtjusande utsigt öfver Köpenhamn, sundet och hela trakten, är Observatorium beläget.

Jag kan icke instämma i de stora loford, man plägar tilldela *Vor Frelsers Kyrke* på Christianshamn. Den är byggd 1682—1694, från hvilken byggnadsperiod man kan sluta till dess stil. Likväl är den en ståtlig i sitt slag till och med praktfull byggnad. Tornspetsen upprestes först år 1749 och har den märkvärdigheten, att man på en sådan slingrad spiraltrappa, fullkomligt tryggad genom en ballustrad kan stiga upp ända till den ofantliga tornknappen. Tornet har en höjd af 144 alnar och kostar 30,000 Riksdaler. Den berömda orgelspelaren *Abbé Vogler* har förklarat denna kyrkas orgelverk för det bästa han funnit under sina resor.

Köpenhamn har nio större och sju mindre evangeliskt-lutherska kyrkor. De få här vistande katholiker, endast bestående af tyskar, hafva ett kapell, som står under kejsarens af Österrike beskydd. I Danmark, Norrige och Sverige befinna sig de katholska andlige, hvilka äro ganska få, i sådane förhållanden, att det icke kan blifva fråga om romerska fordringar af det slag, som i preussiska staterna, hvartill hela katholska provinser höra. Liksom för hopen i Italien *"Christiano"* är identiskt med *"katholik"*, så är för densamma i Norden *"Christen"* och *"Lutheran"* synonyma, och svårligen skall man kunna öfvertyga sig, att en katholik kan blifva salig. I sanning en besynnerlig föreställning, att göra den eviga framtiden beroende af *"Tron"* som icke står i vår makt.

Äfven Köpenhamn har sin *Djurgård* (Dyrehaven), en ganska vacker skogspark i nejden af *Sorgenfri*, mellan denna intagande villa och hafvet. Jag har besökt Djurgården med Baron *von Langenau*, som bor nära *Charlottenburg*, ett litet kungligt lustslott. Fredligen beta här, på intet vis störda genom de annalkande menniskorna och vagnarna, hela skaror af hjortar, kronhjortar och rådjur, isynnerhet i närheten af det vid djurgårdens norra ända på en upphöjning belägna lilla kungliga jagtslottet *Eremitagen*. Hela denna trakt, särdeles ett vid hafvet liggande värdshus, som med rätta bär namnet *"Belle-vue"*, besökes mycket af Köpenhamns innevånare. Här är deras *Prater*, och säkert öfverträffar det hela, denna berömda förlustelseort i skönhet.

Köpenhamnsboerne sakna ej heller nära staden glada samlingsplatser. Huru underskön är icke utsigten öfver staden, trakten och det med fartyg betäckta sundet från den kulle, der slottet *Fredriksberg* ligger! *Under*bart förskönas en utsigt genom hafvet. Parken, som hör till den praktfulla i modern, italiensk stil uppförda slottet, är ganska stor, och har herrliga partier. Det hela skulle jag vilja nämna Köpenhamns Schönbrunn, liksom Djurgården dess *Prater*. Den, som icke sett Nordens hufvudstäder, gör sig intet begrepp om dem och skönheterna i deras omgifning. Ordet *"Norden"* låter så allvarligt, och ordet *"Södern"* så gladt!

Den äkta nordiska gästfriheten och välviljan emot främlingar råder i Köpenhamn, icke mindre än i Stockholm. Jag har sjelf i hög grad vunnit denna erfarenhet. De båda statsministrarne Grefve *Otto Moltke* och *von Krabbe-Carisius*, Amiralen Baron *Holstén*, den ryktbare *Thorwaldsen*, Etatsrådet *Adler*, Justitierådet *Thomsen*, och, bland de främmande Ministrarne, Kejserliga ryska Ambassadören Baron *von Nicolay*, Kungliga preussiske Baron *Scholz von Ascheroden* — båda berömda namn i tyska litteraturen — Grefve *Bissmark*, Kunglig preussisk Legationssekretär, och flere andra upptogo mig med en välvilja, såsom hade jag redan hela år varit deras husvän. Kejserlig österrikiska Chargé d'Affairen, Kammarherren Baron *von Langenau* har jag redan förut nämnt såsom den, hvars vänskap jag isynnerhet hade att tacka derföre, att vistandet blef mig nyttigt och angenämt. Det hade emedlertid varit långt nyttigare, om jag följt de

mångfaldiga uppmaningarna att nogare lära känna omgifningarne och det vackra Seelands allmänhet. Men jag hade, för i år, alldeles nog af resor, längtade hem och efter de mina. Så uppgaf jag att besöka *Roeskilde* och *Fredriksborg*, likasom *Malmö*, *Lund* och *Landskrona*, hvilken utflygt jag så säkert ämnat företaga från Köpenhamn; — men jag var alldeles mätt på att *se*, och hade endast *en* tanke: att komma snart hem. Hvem längtar ej vid måltidens slut att stiga upp? Så gick det mig: *Jag ville för närvarande icke se mera*, och sparade derföre Seeland och Skåne, äfvensom Norrige till en annan tid, om jag någonsin mera skulle fatta vandringsstafven.

Ännu ett par betraktelser, innan jag lemnar Norden. Man säger om *svenskarna*, och väl icke så helt och hållet utan skäl, att de, jemte många herrliga egenskaper dem man icke nog kan berömma, lida af en *fåfänga*, hvars falska jagande efter en tom skada, (såsom en ryktbar författare "Arndt" *) säger), visserligen i sjelfva sin öfverdrift ännu har någonting älskvärdt (åtminstone någonting gladt). Mest, säger han, uppenbarar sig denna lek i svenska adelns namn. "Jag uppmanar en hvar," fortfar Arndt, "att i Europa uppvisa någonting dylikt. Allt hvad metaller, stjernor, blommor och djur hafva klangfullt, lysande skönt, ädelt, hjeltemodigt, allt hvad som i menskliga ting och handlingar finnes ridderligt och ärofullt **), har svenska riddarhuset plundrat." Så gifves t. ex. *på det*

---

*) Schwedische Geschichten, Pag. **36**.
**) Till och med firmamentets stjernor.

enda ordet: lager; en Lagerqvist, Lagergren, Lagerlöf, Lagerkranz, Lagerbjelke, Lagerberg, Lagerstråle, Lagerhjelm, Lagersvärd, Lagerlöf." Detta är visserligen besynnerligt, men härleder sig äfven till stor del af en viss *ästetisk* känsla *) för hvilken det skulle vara motbjudande att, som det så ofta händer i vårt Tyskland, bära ett slägtnamn, hvilket en elak skadeglädje tillagdt dess första innehafvare såsom ett öknamn och hvilket en hvar, som äger den ringaste känsla för välljud och ordskönhet, söker att så fort möjligt blifva qvitt, om han olyckligtvis erhållit det vid sin födelse **). Ett sådant namn kan till och med blifva skadligt för den, som bär det. Man föreställe sig en vacker flicka med ett fult motbjudande familjenamn. *Exempla sunt odiosa.* Jag kan lätt begripa, att en älskare afskräckas deraf. Och när namnet till och med häntyder på missbildningar! — Bort dermed! — Hvar och en väljer väl hellre en flicka, som heter Minna *Liljekranz*, än Minna Gås — eller Oxkött; och detta namn är ändå intet emot så många andra, hvilka antyda motbjudande yrken, eller till och med fysiska krämpor, och hvaraf man lika lätt skulle kunna sluta till ett slags illvilja, icke alldeles främmande för tysken, man skulle tillskrifva en viss nationalfåfänga de i Sverige bruk-

*) När *Gustaf* IV *Adolph* adlade hertigliga braunschweigiska Majoren *Fleischer*, tillade han honom namnet "*Nordenfels.*" En ästetisk känsla låg troligen till grund härföre. Och hvem ville icke hellre heta *Nordenfels* än *Fleischer?*

*) Nyligen ansåg en tysk författare för nödigt att på titelbladet till sina "*Dikter*" förklara, att han icke var det, som hans (ichthyologiska) slägtnamn uttryckte.

liga klingande namn. Saken förtjenar att betänkas: den är icke utan sanning! Ingenting vore lättare, än att upprepa en vida längre rad a tyska familjers skymfnamn, än Svenska Adelns af Arndt meddelade hjelte- och gudanamn. Dock vill jag icke alldeles förneka den svenska fåfängan, och tror mig i allmänhet hafva funnit fåfängan mera inhemsk i Norden än i Södern. Jag har flere gånger varit till middagen *på landet*, i trakten af Köpenhamn, der nästan alla närvarande voro prydda, icke med anspråkslösa band i knapphålet, utan med breda ordensband och strålande stjernor, så att den, som icke bar dylika decorationer hörde till de få undantagen. Aldrig skulle man vid landtliga, om än så lysande fester få se någonting sådant i närheten af Paris, Mailand, Florens och Neapel, och sannolikt icke heller vid Berlin, Weimar, Dresden eller Wien. Också såg jag i fönstret af en konsthandlarebod i Köpenhamn, bredvid bilderna af Göttingens prisade *sju*, en temligen medelmåttig lithographie, föreställande ett på en restauration spisande sällskap, hvars medlemmar alla icke hade försummat att anvisa sina respective decorationer hedersplatsen öfver servietten, såsom ett tydligt bevis, att man till och med på stället finner denna decorationsvurm löjlig. Det är visserligen önskvärdt att vara hedrad af en furste, och hvem skulle det icke glädja, att se sina förtjenster erkända? Men att beständigt föra denna utmärkelse till torgs, vid hvarje tillfälle likasom säga sällskapskretsen: *"se huru förtjenstfull jag är!"* finner man med rätta löjligt, och löjligast, om endast *gunst*, hvilken tillfaller så mången ovärdig, och icke *förtjenst*, (som

visserligen sällan lemnas utan afseende) förvärfvat utmärkelsen.

Vore än vår längtan efter hemmet aldrig så stor, så intagas vi likväl af en vemodig känsla, när vi lemna en ort, der vi blifvit mottagna med välvilja, och som vi knappt äga hopp att återse. Då friherrarne *von Langenau* och *Scholz-Ascheroden* i sista timman af min dervaro besökte mig, för att ännu en gång trycka min hand, blef jag helt varm om hjertat, och började känna ånger, att jag icke längre ville dröja i en stad och i ett land, der ännu så mycket för mig återstod att se och lära. Men anstalterna till afresan voro gjorda! — Den 9 September, ungefär kl. 3 på eftermiddagen, kastade jag mig i en fiaker, var snart vid tullkammaren i hamnen, och några ögonblick derefter om bord på det präktiga ångfartyget "*Konung Fredrik* VI," hvilket skulle föra mig till Travemünde. Redan hvimlade det på däck af ankommande och afskedstagande, och icke långt derefter förkunnade ett kanonskott, att afresan genast skulle försiggå. Snart forsvunno det präktiga Köpenhamns torn; endast tornet af *Vår Frälsares Kyrka* var ännu, likt en skeppsmast, synligt vid horizonten. Nu försvann äfven detta, och vid det herrligaste sommarväder foro vi genom det mot Norr till en bred hafsvik utvidgade sundet, som här nästan redan förlorat detta namn. Hafvet var spegelglatt, endast en stilla vestanvind flägtade, och det sköna fartyget halkade framåt, liksom genom ett trolleri. Sällskap fattades icke heller på vårt däck, uppfylldt af herrar och damer, såg det alldeles ut,

som i en stor brunnssalong, för att ännu en gång begagna mig af denna liknelse.

Eftermiddagen förflöt under uppgörande af bekantskaper, och natten sänkte sig, innan vi upphunnit *Möen;* de vackra kritbergen på denna romantiska ö gingo för oss således förlorade. Följande morgonen voro vi tidigt på däck. Huru obeskrifligt skön var icke himmelen i öster, då Aurora med rosenfingrar för Titan öppnade de gyllne portarne! — En soluppgång på hafvet är ännu oändligt herrligare, än den skönaste man ser från gamla *Brocken*. Himlen är purprad, silfverstrålar betäcka den gröna yta öfver hvilken en bana af elden från skeppet leder till den uppgående solen. Nu upptäckte vi Mecklenburgska kusten. Der låg det gamla Germanien, slätt och kalt, icke utvisande, hvad det dolde i sitt inre. Så foro vi ungefär ännu en timma, sedan blefvo vi varse fyrbåken i Travemünde och — sjöresan var slutad. Klockan var omkring 9 på morgonen. Redan stod en *Omnibus* tillreds, och inom tvenne timmar var jag i Lübeck och i "*Stadt Hamburg*" på samma rum, der jag upplefvat några oförgätliga timmar hos Grefvinnorna *Plater* och fröken *Erichson*. Härifrån mottog jag deras sista lyckönskan till min nordiska resa. Denna önskan har verkligen bragt mig lycka, och icke utan tacksamhet tänkte jag på de älskvärda *trenne*.

Men ett gynnande öde ville ej, att jag alldeles prosaiskt skulle sluta min sköna resa i de gamla skaldernas land. Jag hade gjort min lilla färd från Travemünde och hit i sällskap med en ung vacker dam, uti hvars själfulla ögon jag såg, att

hon var *skaldinna*, i hennes lyckliga uppsyn, att hon var *fästmö*, och snart hörde jag af henne sjelf (ty poetiska och lyckliga naturer äro meddelsamma) att hon var född i Stralsund, och att hon åtföljd af sin mor, som i detta ögonblick låg sjuk i Travemünde, ämnade resa till Sverige, för att snart fira bröllopp i Stockholm, och att hon nu på några timmar besökte det henne obekanta Lübeck, för att derstädes iordningställa sina pass-angelägenheter. "Det är obehagligt för ett fruntimmer", sade hon till mig, "att på en främmande ort hafva dylika förrättningar." Då jag hörde att *Upsala* skulle blifva hennes tillkommande bostad, bad jag henne öfverföra några helsningar dit; — i Lübeck förde jag henne till mitt Hôtel, och gaf min hyrlakej, som inställde sig inom några minuter, befallning att genast följa henne till Svenske Consulatet, och ställa hennes pass-angelägenheter i ordning. Då hon efter några timmar åter lemnade Lübeck, såg jag henne ännu ett ögonblick. Af detta vackra och snillrika fruntimmer erhöll jag, blott få dagar innan jag skrifver dessa rader, ett vänligt bref, åtföljdt af åtskilliga prof på hennes poetiska talang, vid hvilka hennes unga make bifogat några egna dikter. Ingen kan hjertligare än jag önska det i Norden lyckligt förenade tyska paret en lång följd af lyckliga år! — Mitt ressällskap var demoiselle *Clarissa Louise Nerest*, numera maka åt botaniske trädgårdsmästaren *D. Müller* i Upsala.

Klockan fyra på eftermiddagen tog jag extra post, och var om aftonen kl. 8 i *Ratzeburg*, en

liten

liten treflig stad, som kan skryta utaf att, likt Venedig och Mexico, ligga i Laguner. Detta läge är väl dess enda märkvärdighet; äfven omgifningarne, ehuru här och der *pittoreska* åt sjösidan, äro ingalunda utmärkt vackra. Marken, fastän sandig, är god sädesjord, liksom i Mecklenburg; ej heller saknar den skog, men vägarna äro förfärliga. Dagen derpå for jag emot middagen öfver *Elben* och var emot aftonen i *Lüneburg*, der jag i "*Hoppet*" erhöll en ganska tarflig boning. Redan började det blifva lifligt i Lüneburg, ty inom några dagar skulle den ej längesedan inrättade marknaden för andra gången försökas. Jag tillstår, att den begynnande marknadslifligheten var högst medelmåttig. Intet stoj af bärare, ingen stockning af åkdon, inga ankommande postiljoners smattrande i hornen. Allt var i så tillbörlig ordning och stillhet, som på en wolfenbüttelsk årsmarknad. Jag gjorde bekantskap med den berömde geografen Doctor *Volger* och hans älskvärda familj, hörde sedan tillfälligtvis på torget förklaringen öfver det nyss anlända förbundsdagsbeslutet i den hannoverska constitutions-angelägenheten; och härmed åtnöjde jag mig för denna gång, ehuru det gamla, ädla Lüneburg ingalunda saknar märkvärdigheter, som kunna intressera medeltidens vänner. Näst Braunschweig är Lüneburg onekligt den märkvärdigaste staden i Guelfernas land.

Ännu *en* dag, hvarunder jag passerade Lüneburger-heden, och jag var i min gamla födelsestad *Braunschweig*, der jag allena besökte mina föräldrars graf vid St. Martinikyrkan, och sedan, efter

femton minuter, flygande framåt på jernvägen, anlände till Wolfenbüttel, lycklig att vid den bästa helsa återfinna de mina, efter hvilka jag denna gång längtat mera, än någonsin. Med ångfartyg hade jag på 52 dagar och sex timmar tillryggalagt en resa af mera än fyrahundrade tyska mil, som jag ännu för tio år tillbaka icke kunnat fullborda under fyra månader, inberäknad den tid jag vistats i de af mig besökta städerna.

BILAGOR.

Om Konung CARL JOHANS af Sverige och Norrige *verksamhet åren 1813 och 1814 i hänseende till Sverige och Tyskland.*

FÖRORD.

Den här följande öfversigt af Kronprinsens, nuvarande Konungens af Sverige politiska och militära verksamhet är öfversatt från inledningen till följande arbete: Receuil des ordres de mouvement, proclamations et bulletins de S. A. le Prince royal de Suède, commendant en chef l'armée combinée du nord de l'Allemagne en 1813 et 1814. Stockholm 1838. Med fyra lithografiska planer.

Så mycket jag vet, har den icke kommit i bokhandeln och är i alla fall ganska sällsynt i Tyskland. Detta, äfvensom att denna framställning kan anses såsom åtminstone till hälften officiel, har bestämt mig att härmed rikta min lilla bok. Denna sköna och enkla teckning må äfven, om sådant skulle behöfvas, i Tyskarnes minne återkalla, huru stor del svenska Kronprinsen ägde i deras befrielse från Kejsar Napoleons öfvervälde.

Det var valets heliga rätt, ursprunget till hvarje legitimitet, som förde *Fursten af Ponte-Corvo* till foten af den thron, han nu intar. Kallad af svenska folkets fria röst, och dess konungs adopterade son, var det *Sveriges*, icke *Frankrikes* intresse, (hvars medborgare han upphört att vara), som för framtiden borde leda hans steg. Sverige allena ägde rätt till hans arm och hans insigter; till och med de mäktiga band, hvilka förena oss med fosterbygden, och hvilka äro ännu förbindligare, då denna fosterbygd

är vår äras vagga, måste uppoffras för det nya fäderneslandet. Så fordrade valets och adoptionens dubbelt heliga pligt. Han har uppfyllt den. Historien, skall en gång afgifva detta utslag, och folkets erkänsla har förekommit henne.

Europas politiska horizont var höljd i tunga moln vid den tid, då Kronprinsen anlände till sitt nya fäderneslånd. *Napoleon* beredde sig till fälttåget mot Ryssland, och sedan han begått det omätliga felet att inbjuda detta rike till en af dess vigtigaste eröfringar, Finlands, begick han det vida större att neka Sverige hoppet att med hans bistånd erhålla den enda ersättning, det någonsin kunna begära för sin förlust, nemligen Norrige; denna del af den scandinaviska halfön, hvars befolkning, lika till ursprung, seder och religion och med ett från svenskan föga afvikande språk, endast genom ett politiskt misstag synes skildt från Sverige. Detta rike, hvars geographiska läge visserligen tryggade detsamma mot Napoleons omedelbara anfall, hade likväl allt att frukta, om framgången krönte hans bemödanden: ty, i brist af söderns öfverflöd, har det så mycket större behof af sin sjöfart, som det denförutan skulle umbära det nödvändigaste. Sverige förklarade sig derföre oberoende af Continentalsystemet, gaf vigten af sina handelsintressen företrädet, och öppnade sina hamnar för alla nationers fartyg. Detta sjelfständiga handlingssätt misshagade Napoleon, som, van att se hela Europas kontinent böja sig för sina nycker, ville pålägga det nästan insulariska Sverige samma ok. Han fann landet likväl alltför otillgängligt, att kunna uppnås, och dess regering alltför kraftfull, att låta skrämma sig. Fransmännens Kejsare måste således inskränka sig dertill, att låta Sveriges sjöhandel oroas genom korsarer, hvilka genomkorsade baltiska hafvet ända från sundet till Preussens gränsor, och som, understödde af en närgränsande, samma system hyllande statsfartyg, förolämpade Sveriges flagga, och borttogo dess skepp, som aldrig blefvo återlemnade.

Napoleon krönte dessa förolämpningar med att occupera Pommern, utan att kunna uppgifva den ringaste förevändning för ett så fiendtligt steg. Detta bestämde Kron-

prinsen att förklara sig emot honom, och blef en bland de förnämsta orsakerna till hans fall.

Första följden af det beslut, Sverige fattat, var den, genom dess bemedling, mellan England och Ryssland afslutna freden, samt freden mellan detta rike och ottomanniska porten, som så mycket hindrade franska Kejsaren i sina operationer under **1812** års fälttåg.

Andra följden var Kronprinsens sammankomst med Kejsar Alexander i Åbo, där politiska förbindelser dem emellan ingingos, hvars resultater sedermera på det kraftigaste omintetgjorde Napoleons plan, att på Kremlins ruiner diktera fredstraktaten. Sålunda uppträdde Sverige i den stora strid, hvilken afgjorde Europas öde.

Vid den tiden följde Österrike och Preussen ett härifrån ganska afvikande system. Förgäfves sökte de förmå Sverige att förena sina krigare med deras, hvilka då stridde under Napoleons örnar, och derigenom alltmera befästade kontinentens ok. På detta sätt hade således Sverige redan gjort det europeiska oberoendets sak stora tjenster, såväl genom det politiska inflytande, det utöfvade, som genom sina militäriska rörelser vid baltiska hafvet, hvilka tvingade fienden att bakom sig qvarlemna en observationscorps, hvaraf dess styrka på slagfältet förminskades.

Utom dessa demonstrationer, fördes, på Kronprinsens af Sverige råd, en corps af **25,000** Ryssar, — dem Kejsar Alexander hade ställt under hans omedelbara befäl för att handla emot Danmark, — ifrån Finland till Lifland. Denna corps undsatte Riga, och bidrog på det verksammaste till resultaterna af **1812** års fälttåg *).

Sveriges tjenster blefvo ännu utmärktare, då det år **1813** sände en armé öfver till Tyskland, och härmed på samma jord försvarade dess folks politiska frihet, där det

*) Det oaktadt, var det alltid motbjudande för Kronprinsen att föra krig emot Napoleon. Han hoppades beveka honom till ärofulla fredsvilkor. I sina bref hade han härom sagt honom sin tanke. Det behöfdes endast ett fritt och uppriktigt återlemnande af Pommern och hans försäkran att icke vilja angripa Ryssland, för att förmå Kronprinsen till inställande af hvarje fiendtlighet. Men alla bemödanden voro förgäfves. Napoleons onda Genius ryckte honom framåt till förderfvet.

under den store Gustaf Adolphs fanor fordom stridde för dess religiösa. Den fiende, som skulle bekämpas, var, oaktadt sina förluster, ännu ganska mäktig. Napoleon, oinskränkt herrskare i franska riket, herre öfver dess omätliga hjelpkällor, understödd af mäktiga förbindelser, och stark genom hundrade segrar, hvars minne icke slocknat genom han sednare olyckor, syntes ännu så fruktansvärd för makterna af första rangen, att de icke vågat en förklaring, innan Sverige i detta afseende föregått dem. Först efter underhandlingarne i Trachenberg, och sedan Österrike fullkomligt försäkrat sig om Sveriges politik, bröt det med Frankrike, vände sina vapen deremot, och förenade sin armé i Böhmen.

Det var likaledes i Trachenberg, som planen till det fälttåg, hvarigenom Tyskland befriades, blef fastställd. Det var Kronprinsen af Sverige, som uppgjorde den. Härigenom ökade han sitt anspråk, så väl på Kontinentens, som på Sveriges tacksamhet, hvilket i framgången af detta märkvärdiga fälttåg måste se det säkraste medlet att erhålla Norrige.

Detta stora politiska ändamål kunde endast vinnas genom ett krig mot Napoleon och dess bundsförvandt, Danmark, hvilket, oaktadt alla detsamma tillbjudna ersättningar, aldrig ville afstå Norrige, eller skilja sig från det antagna systemet. Mäktiga bevekelsegrunder förpligtade således Kronprinsen till den fruktansvärda striden: han borde afvärja anfall, utverka Scandinaviens förening samt återställa Europas oberoende.

Genom den traktat, Sverige afslutat med Ryssland och England, förband det sig att uppställa en armé af **30,000** man i fält; hvaremot dessa makter försäkrade Sverige om föreningen med Norrige.

Kronprinsen öfvertog befälet öfver denna armé, hvilken, genom ryska och preussiska corpser förstärkt till **100,000** man, var bestämd att agera mot Napoleons armé i Norra Tyskland, och att tillbakatränga fienden till vestra Rhenstranden.

Det var vid denna tid ingalunda afsigten att föra kriget vidare; också låg det i Sveriges intresse, att Frankrike

bibehöll sina naturliga gränsor *), att det förblef oantastadt och mäktigt, men icke Europas gissel, för att tillfredsställe sin herrskares gränslösa äregirighet.

Dessa voro grunderna till den politik, som då ledde Sverige. Troget sina förbindelser, lät det sin uppställda armé inrycka i Pommern, och Kronprinsen mottog befälet deröfver. Han landsteg den **16** Maj **1813** på Rügen. Hans belägenhet var kritisk; jag vill söka att framställa den.

Till stödjepunkt hade svenska arméen endast *en* plats, nemligen Stralsund, hvars fästningsverk voro alldeles raserade af fienden, och som derföre icke förmådde skydda ens mot ett enda anfall. I händelse af en olycka var svenska arméen här således i fara att kastas tillbaka i hafvet. Till höger var den blottställd för tvenne större fästningar (*Hamburg* och *Magdeburg*), hvarifrån fienden kunde rycka ut med en ganska betydlig styrka, och vid framträngandet afskära dess operationsplan. Arméens venstra sida fann i *Cüstrin* och *Stettin* vid *Oder* samma hinder. Längre fram voro Weichselplatserna likaledes besatta af fienden, hvilken, då den disponerade dessa floder, gjorde hvarje operation åt denna sidan svår, om icke nästan omöjlig. Svenska arméens mot Tysklands center vända front hade en fruktansvärd fiendtlig makt midtemot sig, en makt, som genom tvenne segrar, vid *Bautzen* och *Lützen*, åter fattat initiativet och drifvit sina motståndare tillbaka ända in i Schlesien, under det den, stödjande platserna vid öfra Elben, *Königstein*, *Dresden*, *Torgau* och *Wittenberg*, bibehöll en operationslinia närmare sina hjelpkällor, än de allierade, hvars tillförsel ur det inre af Ryssland, måste passera af kriget alldeles förödda länder.

På detta sätt var Kronprinsen likasom innesluten af Elbens och Oderns fästningar, af hafvet och Napoleons härar. Det vådliga i hans belägenhet ökades ännu mera genom Danmarks hotelser, hvilket, då det förenade sin

---

*) Att *Rhenströmmen* är Frankrikes naturliga gräns emot Tyskland, måste hvarje tysk bestrida. *Språken* bilda folkslagens naturliga gränsor. *Der folket talar tyska*, är Tyskland, och således hade billigtvis *Elsass* o. s. v. bordt gifvas tillbaka åt Tyskland.

krigsmakt med Marskalken Davousts, gjorde anstalt att öfverfalla prinsen, medan norrska arméen hotade svenska gränsprovinserna. Under sådane auspicier började Kronprinsen sitt fälttåg **1813**. Ankomsten af de preussiska och ryska corpser, som skulle ställas under hans befäl, dröjde äfven, tills ändtligen den i Gräbersdorf afslutna vapenhvilan tillät deras förening med svenska arméen. Detta skedde mot slutet af Juli, och först ifrån denna tid började Kronprinsens armé att betyda något. Men som äfven fienden icke försummat att förstärka sig, så återställdes snart jemnvigten mellan de krigförande makterna, och det vådliga i Kronprinsens ställning blef icke minskadt.

En namnkunnig fältherre, Moreau, kände detta så lifligt, att han trodde sig böra använda hela sin vältalighet, för att förmå Kronprinsen att afstå från utförandet af den i Trachenberg öfverenskomma planen för fälttåget, emedan han ansåg den tyska Nordarméen för långt gången, om den framryckte på en så svag operationslinia, som Kronprinsens. Föröfrigt var han af den tanken, att det skulle blifva Kronprinsen omöjligt att rädda Berlin, som befann sig för mycket i fiendens radier (*rayons*). Till och med de preussiska Generalerna sökte att göra denna åsigt gällande, emedan de höllo före, att Berlin, hvilket längesedan öfverlemnat sig åt segraren, icke förtjente några särdeles uppoffringar.

Men det förlorade Berlin var ingenting mindre, än förnämsta nederlaget för Preussens materiella hjelpmedel, brännpunkten för dess uppretade folk, den center, hvarifrån första uppmaningen till konungarikets försvar måste utgå. Kronprinsen var alltför skarpsynt, att icke inse den oundvikliga nödvärdigheten af dess räddning. Sålunda beslöt han, oaktadt alla de faror, som omgåfvo honom, att rycka framåt, att vinna rum, och beröfva fienden rörelsens initiativ, samt de fördelar detta medför. Framgången krönte denna plan. Segrarna vid Gross-Beeren och Dennewitz räddade Berlin, bestämde Baiern, som hittills hade tvekat (emedan det såg Böhmiska arméen slagen vid Dresden) att göra gemensam sak med de förenade, och banade således Kronprinsen väg till hjertat af Tyskland,

På detta sätt blef de allierades förening möjlig, tyska folkens ok krossadt på Leipzigs slätter, och Napoleon tvingad att lemna en jord, som så länge suckat under förtrycket af hans vapen.

Samtal emellan Hans Kongl. Höghet Kronprinsen CARL JOHAN af Sverige *och General* MOREAU *i Stralsund 1813.*

Kronprinsen af Sverige anförtrodde, vid sin sista sammankomst i Stralsund med Genenal *Moreau*, åt denne de minsta detaljer af sina militäriska planer för det förestående fälttåget, utan att likväl för honom dölja de politiska afseenden, som tvingade honom, att våga en så farlig operationslinia.

Moreau, som alltför väl insåg det betänkliga deri, vinnlade sig synnerligen att afråda prinsen från dessa planer, och undanhöll honom ingalunda de faror, för hvilka han blottställde sig, om han gick uppåt ända till höjden af Berlin, mellan Baltiska hafvet, Elben och Odern, vid hvilka fienden innehade de befästade platserna Hamburg, Magdeburg, Wittenberg, Torgau, Cüstrin och Stettin.

"Ni går ett försåt till mötes," sade han, "för att undsätta en stad, som ligger för nära fiendens hufvudstyrka. Detta vore att blottställa en armé för den otvetydigaste fara. *Napoleon* skulle hafva den fördelen att hastigt kunna öfverfalla antingen er, eller hvarje annan armé, som framryckte, för att inskränka den krets, hvars center och radier han innehar."

Kronprinsen svarade härpå. Visst blir min ställning svår; jag vet det: men hvem intager den, om jag icke gör det? För mig är den naturlig. Jag har föreskrifvit mig densamma i Trachenberg. Mot er, min bästa General, skall jag vara öppenhjertig, ty er gamla vänskap är mig en borgen, att ni icke missbrukar mitt förtroende. Denna farliga position, som så mycket strider mot ert strategiska geni, är för Sverige och för mig lika *politiskt*, som *militäriskt* nödvändig.

"Politisk, emedan jag derigenom inverkar på norra Tyskland, hvars enda skiljedomare jag i detta ögonblick är. Ty jag uppeldar Mecklenburgarne, Preussen och Hansestäderna, och härigenom kan jag trygga mig mot Coalitionernas öde. Låtom oss antaga, att någon stor olycka inträffade, då skulle ni få se, huru man skulle söka att rädda sig, huru man skulle skynda att enskildt sluta fred, huru hastigt förbund skulle upplösas, huru bundsförvandterna skulle uppoffras! Men denna position är äfven *militärisk*, emedan jag med mindre än **18,000** man, hvars befälhafvare är General *Walmoden*, tillbakahåller så väl Marskalken *Davousts* armé som *danska hären*, hvilka stödja sig mot Hamburg och Lübeck, och beständigt hota mig till höger. Jag är i stånd att krossa de massor, som varda kommande från Magdeburg, Wittenberg och Torgau, för att sedan framtränga till Berlin. På båda mina sidor och framför min front skall jag vara *"eclairerad"* genom ett talrikt lätt kavalleri. Jag skall, så till sägandes, alltid hafva **60,000** man i fickan, för att kasta mig på första förtroppen af de kolonner, som komma från Elbens fasta platser. Men skulle Kejsar *Napoleon* concentrera sin operationslinie på venstra Elbstranden och manövrera mot Böhmen genom öfra Pfalz, då inser jag, att jag måste inskränka mig till blockaden af Magdeburg, Wittenberg, Torgau, Stettin och Cüstrin, emedan jag då till höger skulle hafva en fruktansvärd armé, emot hvilken jag på sin höjd har att ställa **18,000** man, som dessutom, med undantag af **3000** Svenskar, bestå af nyvärfvadt manskap. De vid Lützen och Bautzen vunna fördelarne skola blifva olycksbringande för Napoleon. Han räknar på min armées affall *(defection)* på ett uppror i massa af polackarne och på österrikarnes ljumhet. Men äfven planen till mitt fälttåg blir en följd deraf. Napoleon kommer för öfrigt att uttrötta sina soldater genom onödiga marcher. På allt detta räknar jag lika mycket, kanske ännu mera, än på det hela af våra allmänna rörelser.

— "Dessa bevekelsegrunder ligga utom min sfer. Er position kan blifva ordnad efter politiska förhållanden;

men skall den finna nåd inför strategien? — — — Det är en annan fråga.

— "Det må vara General! — Men som svensk prins åligger det mig att bibehålla linien från Stralsund; ty den lemnar mig vägen öppen till Danmark, jag må segra eller blifva slagen. Der är det, som Norrige måste sökas. Der är det också, som jag i värsta fallet skall finna min sista bundsförvandt, *England*. Jag har alldeles icke lust att sluta min bana i Polens morasser, eller såsom Carl XII i *Bender*; ty jag döljer icke för er: att förlora min armé och afskära mig återvägen till Sverige, är detsamma, som att tillintetgöra detta lands framtid."

— "Jag är alltför litet bekant med de facta och inre driffjädrar, som sätta de förbundna kabinetterna i rörelse, att jag skulle kunna yttra mig öfver så grannlaga ämnen."

"Men jag har i detta afseende den bedröfliga erfarenheten. Det är just den, som ger mig mod att upplysa er om mina planer. Bedöm derföre min belägenhet, sådan den ligger er för ögonen, och ni skall då lätt erkänna den mäktiga inflytelse, denna ställning måste äga på mitt förfarande. Napoleon, som så ofta för det hela satt det hela på spel, kunde våga ett förtvifladt slag vid Jena, emedan han bakom sig kunde bjuda öfver stödjande krafter, emedan han beherrskade ett mäktigt rike. Min belägenhet är ej af det slag, att jag skulle våga att sätta min armé på spel emot en så stor fältherre, som han är, och mot hans erfarna generaler. Vore jag endast de allierades general, så skulle jag icke draga i betänkande att hylla er åsigt; men jag är svensk prins, och har i denna egenskap pligter att uppfylla. Jag ser endast Sveriges snö, sjöar och berg, medan ni riktar edra blickar mot Seinens stränder."

Moreau upphörde att tala, men gjorde ett tecken, som antydde tvifvel om sakens utgång. En forskande blick af *Kronprinsen* lät honom svara. "Jag är skyldig er den fullständiga sanningen: efter min mening måste ni blifva slagen."

— "Jag hoppas att detta fall icke inträffar, om jag så inrättar mina rörelser, att jag aldrig antar den olika striden."

— "Skall ni alltid vara i stånd att utföra detta? Och hvilket värde kan då Berlin slutligen äga för er? Huru vill ni försvara en öppen stad, som hvarken är befästad genom natur eller konst?"

— "Men Berlin är preussiska monarkiens hjerta. Den, som är herre af Berlin, skall alltid äga en stor moralisk och physisk öfvervigt. Dessa förhållanden måste man begagna. Föröfrigt är det de tyska hjelpmedlens center."

"Men denna hufvudstad ligger invid fiendens förposter. Det blir svårt för er, att bibehålla den, om Bonaparte hastigt framtränger mot er vänstra, så illa stödda sida."

— "Ja, han kan beröfva mig Berlin; men jag skall ej lemna honom det för godt köp, och i detta fall så ställa mig, att jag alltid har en dags march i försprång för honom, att han icke förmår upphinna mig, äfven om jag måste draga mig tillbaka till halfön Darz, till Stralsund, till Rügen eller till mina skepp. Hvad denna punkt angår, kan ni vara lugn. Jag skall ej blottställa mig för de oväntade klubbslag, som så ofta lyckats *Napoleon*. Jag skall trötta honom genom små manövrer. Jag skall föra krig med honom på ett methodiskt och förståndigt vis. På sidorna om honom skall jag organisera ett slags beväpnad insurrection, som viker undan, när han vill slå till, och åter vinner rum, när han aflägsnar sig, som uppehåller sig genom sina hjelpkällor, medan han, skild från sina, skall förlora sina soldater i mindre träffningar. Vår numerära styrka är ungefär densamma. Man måste söka att bibehålla, hvad man har. Dessutom, besinna en gång huru tiden förändrat sig. Denne utomordentlige man, som vid början af sin lysande bana var folkens afgud, är nu föremålet för deras hat. De förtryckta nationerna äska oberoende. Man förblifver den starkare, då man skonar sina soldater. Vi skola vara ihärdiga, och *Napoleon*, i trots af sina stora talanger, sin makt och sin ära, skall sluta med att *duka under*."

Moreau, utan att bestrida detta, fann likväl icke dessa grunder så kraftiga, att de kunde förändra hans mening. Han ville, att *Kronprinsen* skulle inskränka sig till att bloc-

kera fästningarne, att han framför Magdeburg och Wittenberg skulle förhålla sig defensivt, och att han från denna sidan icke måtte göra något allvarligt anfall. Han ville concentrera allt i den stora böhmiska arméen, till hvars högste anförare han var bestämd.

Kronprinsen hade önskat att *Moreau* hellre qvarblef hos honom, än att han gick till stora arméen. "Vi äro båda," sade han till honom, "infödda fransoser. Frankrike måste vara er verld, Sverige min. Endast med motvilja för jag krig mot mina fordna landsmän; men mitt nya fosterlands national-ära är för djupt förolämpad, för att icke tvinga mig att med vapen i hand utkräfva upprättelse."

Moreau vidhöll sin föresats att begifva sig till stora arméens hufvudqvarter — och man känner det öfriga.

Öfversigt af de väsendtliga förbättringar, Postväsendet i Konungariket Sverige vunnit sedan år 1818.

(*Efter ett skriftligt meddelande*).

Nya Post-Kontor äro anlagda:

Söder från Stockholm: uti Motala, Döderhultsvik, Ljungby, Åby, Båstad, Trelleborg och Ödeshög;

Vester från Stockholm: uti Wassbacken, Carlsborg, Sollebrunn, Svenljunga, Gagnef, Mora, Nya Kopparberget och Åtorp;

Norr från Stockholm: uti Nordmaling, Sollefteå, Ånäset och Neder-Calix. Summa 20.

Posternas miltal i Sverige var år 1817 174,748 mil, 1818 deremot 267,598 mil. Häraf uppkommer en förökning i postvägarne af 82,650 mil.

Följande må vara tillräckligt att visa, hvad communicationerna vunnit genom dessa förbättringar.

Före år 1828 kunde man på ett från Stockholm till Torneå, eller derifrån till Stockholm afgånget bref (vägen utgör 122 mil), först erhålla svar efter 19, 20, ja stundom först efter 21 dagar; från denna tid efter 15.

För att komma från Malmö till Torneå (180 mil) och tillbaka, behöfde den ordinära posten 35 till 36 dygn; nu tillryggalägges denna väg inom 25. Ännu mera, om man mellan dessa båda städer begagnar sig af den mellan Stockholm och Malmö inrättade snällposten, vinner man 3 à 4 dagar.

Brefvexlingen mellan Sundsvall och Hamburg — 160 mil — behöfde, fram och tillbaka, en hel månad, nu endast trenne veckor.

Den mellan Linköping och Upsala, fram och tillbaka, 10 à 14 dagar, nu $6\frac{1}{2}$ à $9\frac{1}{2}$ dag.

Från Fahlun till Linköping behöfdes 14 dagar, nu endast 7.

Genom snällposterna, som äro inrättade mellan Stockholm och Carlskrona, samt mellan Stockholm och Christianstad, kunna korrespondenter på dessa städer, under 7 månader af året, erhålla svar inom $5\frac{1}{2}$, och under de öfriga 5 månaderna inom $6\frac{1}{2}$ dag.

Snällposterna fram och åter gå mellan Stockholm och Helsingborg, äfvensom mellan Stockholm och Malmö, på $6\frac{1}{2}$ dag, i stället att den vanliga posten härtill erfordrar $9\frac{1}{2}$ dag.

Genom *Norrska Snällposten* kan man afsända bref från Stockholm till Christinehamn och Carlstad, och erhålla svar på $3\frac{1}{2}$ dag.

De bref ifrån Hamburg, som gå öfver Greifswald och Ystad, komma på $5\frac{1}{2}$ dag till Stockholm, och de från Paris på $11\frac{1}{2}$ dag. Enligt ett nytt project, skola de senare anlända på 9 dygn och 15 timmar, och ifrån Hamburg på 5:te dagen.

Om vintern äro brefven från Hamburg till Stockholm öfver Danmark 7 dagar på vägen.

Brefven från Berlin öfver Ystad till Stockholm äro vanligtvis 4 dagar och 19 timmar på vägen, men derifrån öfver Hamburg och Danmark 9 dagar.

Norr om Sverige gå nu regelmässiga poster, hvilka fordom helt och hållet saknades, mellan Östersund och Norrige, samt mellan Luleå och Jockmocks district i Lappland, likaledes mellan Haparanda, Pajala och Maa vid Norrska gränsen.

Genom snällposterna, som äro inrättade mellan Stockholm och Carlskrona, samt mellan Stockholm och Christianstad, kunna korrespondenter på dessa städer, under 7 månader af året, erhålla svar inom 5¼, och under de öfriga 5 månaderna inom 6¼ dag.

Snällposterne fram och åter gå mellan Stockholm och Helsingborg, äfvensom mellan Stockholm och Malmö, på 6¼ dag, i stället att den vanliga posten härtill erfordrar 9¼ dag.

Genom *Norrska Snällposten* kan man afsända bref från Stockholm till Christinehamn och Carlstad, och erhålla svar på 3¼ dag.

De bref ifrån Hamburg, som gå öfver Greifswald och Ystad, komma på 5¼ dag till Stockholm, och de från Paris på 11¼ dag. Enligt ett nytt projekt, skola de senare anlända på 9 dygn och 15 timmar, och ifrån Hamburg på 5:te dagen.

Om vintern äro brefven från Hamburg till Stockholm öfver Danmark 7 dagar på vägen.

Brefven från Berlin öfver Ystad till Stockholm äro vanligtvis 4 dagar och 19 timmar på vägen, men derifrån öfver Hamburg och Danmark 9 dagar.

Norr om Sverige gå nu regelmässiga poster, hvilka fordom helt och hållet saknades, mellan Östersund och Norrige, samt mellan Luleå och Jockmocks distrikt i Lappland, likaledes mellan Haparanda, Pajala och Muonio vid Norrska gränsen.

UTDRAG

UR

KONUNG
CARL XIV JOHANS

Bref, Proklamationer och Tal,

sammanställda och ordnade under
vissa rubriker.

* *Citationerna hänvisa till ett vid slutet af denna samling bifogadt register.*

Karakteristik öfver Sverige.

Ett folk, lika tappert som ädelt [3]) . . ., och hvilket, genom sin ädla ståndaktighet, är värdigt att ställas vid sidan af de ryktbaraste nationer, om hvars lif historien bevarar så lysande drag. (1818) [39]) . . . de fria männens land. Jag gläder mig att finna Svenska folket värdigt denna sköna titel. (1819) [46]).

Sjelfkarakteristik.

En soldat, hvars förtjenst är fosterlandskärlek [4]) . . . Uppfödd i läger, för jag med mig till eder ett öppet och redligt sinne, en oinskränkt tillgifvenhet för konungen, min höge fader, och ett brinnande begär att uppoffra mig för mitt nya fädernesland. Med sådana tänkesätt hoppas jag kunna uträtta något godt [7]) . . . Fastän svensk genom hederns, pligtens och religionens lagar, tillhör jag ännu, i mina önskningar, detta sköna Frankrike, som sett mig födas, och för hvilket jag, sedan min barndom, troget kämpat. Af den tillgifvenhet som möter mig vid hvarje steg i Sverige, upplifvas dessa ärofulla minnen, hvilka varit förnämsta anledningen till min upphöjelse; och jag döljer ej heller för mig, att Sverige genom den utmärkelse, hvarmed det hedrat mig, velat egna en gärd af tacksamhet åt det franska folket. (1812) [15]). . . . För mig sjelf eftersträfvar jag hvarken lycka eller ära; svenskarnes ära och lycka äro mitt enda mål, och skola alltid blifva drifljädren för mina handlingar; denna sjelfförsakelse vill jag lemna min son i arf (1812) [16]) . . . Kallad till eder genom nationens enhälliga val, anlände jag i den fasta före-

sats att åt svenska namnet återgifva den ryktbarhet, som under sekler gjort det till föremål för Europas beundran. Jag kände, så att säga, ett nytt lif uppflamma, och jag svor att egna det till försvar åt ett land, som upptagit mig i sitt sköte. Jag fann ett ädelt och laglydigt folk; hundrade års olyckor hade vissnat dess förhoppningar och förlamat dess verksamhet, utan att likväl qväfva hvarken dess mod eller dess ursprungliga kraft. Då jag manade detta folk till strid, skedde det utan afsigt att vinna någon personlig ära. Nöjd med den, jag varit lycklig att förvärfva, blef min enda ärelystnad att för framtiden bereda fredens lugn åt det folk, som otvunget kallat mig till thronen. Jag var skyldig detta folk allt; det borde äfven blifva allt för mig. (1815) [27]).

Embetsmännen.

Det är endast genom att upplysa medborgarne om deras skyldigheter, som embetsmän göra sig förtjenta af fäderneslandet. (1810) [6]).

Statshvälfningarnes Ändamål.

Att varna Furstar [7]).

Den stora Konsten.

Att regera [7]).

Carl XIII.

Den bäste af Konungar [5]) . . . som genom sina dygder hade förvärfvat sig nationens förtroende och kärlek långt förr, än han besteg thronen [7]) . . . Gifve Gud, att min sons ännu unga sinne måtte bilda sig efter Eders Maj:ts, och att de stora föredömen, hvarmed Eders Maj:t förelyser sina efterträdare, deri djupt må inpräglas! [7]) . . . Vi äga ej mera denna sällhet; döden har beröfvat oss *honom*, som slösade så stora omsorger, så mycken ömhet på oss. (1818) [36]). . . . Bortryckt från ett folk, som han tvenne gånger räddat, dog han i den vises lugn,

i det rena medvetandets frid, och, ledsagad af en tröstande religion och ett erkänsamt folks tårar, gick han att i en bättre verld emottaga den evinnerliga belöningen. Må hans ande skyddande vaka öfver det folks framtid, hvilket genom hans omsorger var lyckligt, och som vid sin konungs graf med erkänslans hela värma kan säga: "utan honom skulle vi icke ega dessa lagar, dem vi sjelfva stiftat, eller den fria jord, som betäcker våra fäders aska, eller denna förhoppning om en framtid, som hans dygder och hans uppoffringar beredt oss." (1818) [36]. . . . Fäderneslandet har förlorat den, som under 40 års tid hedrat och försvarat detsamma, som satte sin enda ära i de välgerningar, hvaraf hans godhet flödade, i det beskydd, hvarmed han uppmuntrade vetenskap och konst, och i de allmänna undervisningsanstalter, han grundade. (1818) [37]. . . . Må detta minne bland oss bibehålla och, från slägte till slägte, föreviga den lyckliga endrägt, det manliga mod och de ädla dygder, som förenade grundlägga nationers styrka, ära och sällhet! (1821) [60].

Det ursprungliga Adelskapet.

Belöningen för de stora tjenster man gjort sitt fädernesland [7]).

Adelns Pligter.

Att vid hvarje tillfälle vara färdig att uppoffra sitt lif, är den ringaste bland dessa; det är endast genom efterdöme af en fullkomlig oegennytta, af en oinskränkt undergifvenhet för konung och lagar; med ett ord, det är endast genom ett lif utan förebråelse, som man rätt bevarar ädelheten af sin börd [7]).

Bönderna.

Deras armar lifnära, eller värna staten [7]). . . . Deras fredliga yrken hedra menniskan, emedan de återföra henne till det ursprungliga tillståndets oskuld. (1815) [28]). . . . Ett samhälles styrka beror på antalet af dess åkerbrukare. (1823) [65]).

Den sunda Statsläran.

Den sunda politiken, den enda som den gudomliga lagen gillar, bör hvila på rättvisa och sanning [7]).

Freden.

Jag har sett kriget på nära håll, jag känner alla dess ohyggliga följder; det ges ingen eröfring, som kan skänka fosterlandet tröst för dess söners blod, spildt på främmande jord. Jag har sett Fransmännens store Kejsare, så ofta krönt af segrens lagar, omgifven af sina oöfvervinneliga härar sucka efter fredens oliv. Ja, freden är det endå och ärorika mål för en vis och upplyst regering; det är icke en stats vidd, som utgör dess styrka och dess sjelfständighet: det är dess lagar, dess handel, dess arbetsflit, och framförallt dess nationalanda [7]).

Sverige år 1810.

Sverige har visserligen lidit stora förluster; men svenska namnets ära är ofläckad [7]).

Försynens bästa Gåfvor.

Jord tillräcklig för vår bergning, och jern till vårt försvar [7]).

Sveriges Författning.

Konungamakten i Sverige är ganska inskränkt, och författningen tillåter ej någon kränkning af vissa bruk och rättigheter. Constitutionen försäkrar hvar och en om sina rättigheter och sin egendom, och, om än konungen försökte deremot stridande mått och steg, skulle likväl ingen af statsrådet dertill kunna samtycka. Jag är lycklig nog att äga allmänna opinionen för mig; men jag skulle säkerligen förlora denna moraliska styrka i samma ögonblick, man tilltrodde mig att vilja handla emot författningen [11]).

Allmänna Undervisningen.

Allmänna undervisningen omfattas med värma af en nation, som älskar friheten, Styrelsen skulle derpå icke kunna använda för mycken vaksamhet, för stora omsorger. Uppfostran fullföljer naturens verk, utvecklar till blomma, hvad denna nedlagt i frö, och rigtar de ungas sinne på det goda och rätta [9]. . . . Enhet uti grundsatser för allmänna undervisningen leder så småningom till en national-uppfostran, hvilken åter har ett mägtigt inflytande på fosterlandets sällhet och fortfarandet af dess nationlighet. (1824) [73].

De stora medlen för Bildningens befrämjande.

Religion, moral och bokliga konster, se der bildningens drifkrafter. Religionen är hvarje samhälles första behof, emedan det är hon, som förbinder menniskor med hvarandra. De visaste lagar skulle, utan hennes skydd, vara otillräckliga.

Moralen är ett kraftigt stöd under vandringen på lifvets törniga stig; och vetenskapen underhåller och befästar de lyckliga intryck, vi uti ungdomen emottagit. Den lugnar passionens storm, rättar felen, och uppmanar, genom den rättvisa den skänker stora mäns minne, till utöfning af alla våra goda egenskaper [9].

Sanningen.

Ju behagligare villomeningarne stundom kläda sig, desto mera bör man vara på sin vakt, och endast hylla sanningen [10]. . . . Slägten och välden undantränga hvarandra och förlora sig; men den eviga sanningen är ständigt densamma och beror icke af tid och omständigheter! Om fördomar söka att bekämpa och qväfva den, så tjenar denna strid, i längden, endast att bereda henne en så mycket fullständigare och mera lysande seger. (1818) [40].

1811.

Varning till de missnöjda.

Nu, då ni ägen hopp om förlåtelse, sägen mig, tillstån uppriktigt, om ni icke, uti edra oroliga sammankom-

ster fruktat att se skuggan af Carl XII framträda bland eder och förebrå er att ett enda ögonblick hafva tvekat, då frågan gällde att anskaffa försvarare för edra fäders jord [12])!

Elektriska Sanningar.

De sanningar, som på en gång hänföra och upplysa, bidraga mest till fredens och frihetens bevarande [13]).

Ögonblickets Hänförelse.

Det gifves ingen framgång i lifvet, huru stor och oväntad den än må vara, som kan jemföras med den ögonblickliga hänförelsen; så länge dess magt varar, beror allt af den som vill handla: de förvånade sinnena äro icke mägtiga någon besinning, alla hänföras med eller mot sin vilja [14]).

Svenska mäns Föreningsord.

Gud, frihet och fädernesland [17]).

En svag Furste.

En svag regent är ett af de största straff, hvarmed himlen kan hemsöka ett folk; statens fall, inbördes krig och folkens träldom äro vanligtvis följder af regenternas svaghet. Må kriget i allmänhet vara det förskräckligaste onda, som kan drabba en stat, så gifves likväl omständigheter, då det är ett helsosamt medel att återgifva en nation dess förlorade kraft, väcka dess fordna anda och freda den för missödet att förlora sitt namn och blifva vasall under ett främmande herravälde. Då ett rike på detta sätt hotas, då man icke kan undvika vanäran, utan att vädja till vapnens makt, har fursten icke mera något val: han bör då våga allt, för att bibehålla sitt lands oberoende, utveckla sin fulla kraft och omgifva sig med män af ära och mod, deras politiska åsigter må vara hvilka som helst. Uti en dylik kritisk belägenhet är enda medlet att förenade gå emot fienden [18]). . . . Aldrig hafva nordens folk med titeln *god* helsat en kraftlös furste; aldrig hafva dess härar med förtroende förenat sig under en svag och fruktande furstes fanor. (1821) [50]).

En god Uppfostran.

Det är den som bildar menniskan; hon förädlar tänkesättet, upphöjer modet, och ger själen den enthusiasm, som leder till det stora och höga. Hon bildar embetsmannen, krigaren och konstnären; med ett ord, hon väcker kärlek för fäderneslandet, ty hon skapar de bästa medborgare [19].

Religionen.

Religionen är en borgen för den inbördes redligheten menniskor emellan; dess sedolära höjer sinnet öfver hvarje fruktan och hjelper det att fördraga alla lifvets besvärligheter [19]. . . . Religionen är ett folks skyddsvärn. Regenten bör vara religiös af grundsats, och denna grundsats bör dagligen utveckla sig. Det exempel, hvarmed han förelyser, är nationens hufvudsakligaste uppfostran. Må regenten vara kristen, filosof och krigare . . . och hans folk skall blifva religiöst, upplyst och tappert. (1824) [72].

1813.

Åkerbruket.

Åkerbrukets eröfringar äro gynsamma för friheten och samhällsordningen. De bereda innevånarne en nyttig och oafbruten sysselsättning, som afhåller dem från factionernas yra, så vådlig för en stats sällhet och som gör det fosterland, de genom sina mödor skapat, dubbelt dyrbart. . . . Alla klasser i samhället vinna genom åkerbrukets tillväxt. Köpmannen utbyter jordens alster emot de nödvändighetsvaror, han hemtar från utlänningen. På samma sätt förskaffar sig fabriksidkaren de råvaror, han behöfver; och staten ser på en gång sina försvarare och sina tillgångar ökas [20]. . . . Åkerbruket är menniskans första konst. Det är detta ursprungliga föreningsband emellan jorden och menniskan, som grundar samhället. Ett land, som vanvårdar åkerbruket, har sällan goda lagar. Samhällsinrättningarne kunna der icke bära stämpeln af storhet, och ännu mindre af frihetskänsla. Alla folkslag, hvars sällhet varit varaktig, äro åkerbruket

skyldiga detta blomstrande tillstånd. Påminnom oss det gamla Egypten: intet land har funnits, som bättre känt källorna till lycka och bildning, emedan det icke funnits något folk, som längre sträckt verksamheten och omtankan i jordbruket. Huru var ej jordens skötsel hållen i vördnad hos Romarne. Deras första krigstecken voro ju sinnebilder, hemtade från detta yrke. I Roms skönaste tider voro dess största män landtbrukare; Cincinnatus och Attilius plöjde jorden, då man öfverlemnade dem befälet öfver härarna. Är icke uti China jordbruket källan till denna sällhet, och framförallt till denna omätliga befolkning, som utgör vår förvåning? Regenten hedrar der plogen, och försmår ej att sjelf föra honom. Det är då en obestridlig sanning, att åkerbruket är statens fastaste stöd, och att det alltid bör utgöra ett föremål för en vis och faderlig regerings vård och uppmuntran. Denna regering skall bland landtbrukarne alltid finna enkelhet i seder, styrka i armar, kärlek till fäderneslandet, vilja och kraft att det försvara. (1815) [26]). . . . Jordbruksklassen har varit alla samhällsklassers gemensamma ursprung. Då edra förfäder, genom det regeringssätt de gåfvo Sverige, helgade denna stora sanning, uppreste de ett äreminne åt sin egen vishet och åt sina regenters vördnad för menniskans värde. (1815) [28]). . . . Fortfaren att leda och upplysa odlarne, och omfatten med aktning denna arbetssamma samhällsklass, statens sanna styrka. Påminnen er, att den är källan till allt hvad stort, ädelt och upphöjdt finnes i verlden, och att de, som försynen ställt främst i magt och anseende, leda sitt ursprung ifrån denna menniskoslägtets gemensamma vagga. (1822) [61]). . . . Liksom en nation studerar sina grannars lagstiftning och söker tillegna sig hvad den deruti finner godt och ändamålsenligt, på samma sätt bör den äfven göra bekantskap med deras åkerbruk och förvaltning, för att begagna deras upptäckter, och undvika deras villfarelser. (1825) [74]).

Universal-Monarkien.

Hela historien förkastar universal-monarkien, såsom någonting outförbart; känslan för sjelfständighet och obe-

roende kan visserligen döfvas, men icke helt och hållet utplånas [21]. . . . J kännen de förvånande följderna af detta fälttåg (1813). Den blodiga drömmen om en universal-monarki försvann och, låtom oss hoppas det, försvann för alltid; frihetens morgonrodnad uppgick ånyo för Europa. (1815) [26].

Politiken.

Uti Politiken finnes hvarken vänskap eller hat; den har blott pligter att uppfylla [21].

1814.

De små Staterna.

Små stater äro alltid lekbållar uti de mägtigas händer [22].

Sverige och Norrige.

Naturen, ense med den sunda statskonsten, vill att vänskap och broderskap emellan Norrmän och Svenskar må råda . . . Förenta och starka genom inbördes bistånd, skola Sverige och Norrige synas obetvingliga. Afskiljda och söndrade, skola de hafva allt att frukta af andra och hvarandra . . . En sekelgammal erfarenhet intygar, att Nordens olyckor alltid härrört af dess misshälligheter [22]. . . . Hädanefter hafva Svenskar och Norrmän samma intressen att försvara, samma ära att uppehålla, och en gemensam framtida lycka skall blifva belöningen för deras gemensamma dygder [28].

Föreningen emellan Sverige och Norrige är grundad på vårt geografiska läge, på de båda folkens nationallynne, på deras ömsesidiga fördel, och på den vishet, som råder i deras öfverläggningar. Den är äfven grundad i den kärlek, som de båda hysa för personlig frihet, för äganderättens helgd och för ett represantativt regeringssätt. Nöjda med de gränsor, naturen utstakat för oss, och genomträngda af den stora sanning, att, utom dessa gränsor, ingen verklig sällhet väntar oss, skall vår politik bestå deruti att icke börja krig, och att troget bibehålla den lyckliga endrägt, som nu råder med alla makter [24]. . . . Svenskar och Norrmän, ledda och upplysta af en sund stats-

lära, skola hädanefter endast täfla uti lifligt deltagande för det gemensamma fäderneslandets välfärd och ära. Mägtiga och starka genom denna förening, skola vi endast eftersträfva att få lefva fria och oberoende i våra skogar och på våra fjäll. Omgifna af nord- och östersjön, äga vi inom vårt sköte alla elementer till lycka och sjelfbestånd. Vi hafva ingen anledning till den förmodan, att någon magt afundas oss vår sällhet och söker störa den. Men gåfves ock en sådan, så vädja vi till våra häfder, som vittna, att, om man någon gång våldfört vår rätt, har hämnden följt förolämpningen tätt i spåren. (1815) [27]. . . . I den fasta föresats att uppehålla och försvara edra rättigheter, skola vi uppbjuda hela vår förmåga, att ställa er i de lyckliga folkens leder. Skiljda från det öfriga Europa, skall vår politik, liksom vårt intresse, förbjuda oss att inblanda de båda skandinaviska nationerna uti någon främmanda tvist; men min pligt och er värdighet skola alltid vara rättesnöret för vårt uppförande, och dessa tillåta icke, att någon främmande befattar sig med våra inre förhållanden. (1818) [89]. . . . Föreningen med Norrige stadgar sig dagligen alltmera, Sakernas egen kraft, högtidliga eder och ömsesidiga fördelar försäkra dess varaktighet. Passionerna lägga sig, emedan folken vilja lefva i lugn. Förnuftet säger dem, att fortfarandet af deras frihet och oberoende hvilar på ett orubbligt förtroende emellan de båda nationerna. (1818) [40]. . . . Lugn är ett folks första dygd. Skandinaviens inbyggare hafva fått denna egenskap på sin lott. Detta lugn tillåter dem att, utan hetta och passion, skilja sanning från lögn, rättvisa från orättvisa. De utveckla sina förmögenheter i ett lugnt och jemnt fortskridande. De förstå värdet af det materiella välstånd, de njuta. Traditionsvis känna de sina rättigheter. De äga personlig frihet. Lagarne beskydda deras egendom, och tjenstemannabanan är, utan afseende på börd eller rang, lika öppen för alla. Sådan är vår närvarande belägenhet. Må hvar och en på fäderneslandets altare offra sin gärd af insigter och erfarenhet. (1832) [91].

Statens Styrka.

Enighet och ordning utgöra en stats styrka, och dess bestånd och sällhet fordra allmän vördnad för lagen. En regents första pligt är att skaffa denna, furstens och folkets högsta herrskare en ovilkorlig lydnad. Aldrig hafva nordens folk åt kraftlösheten gifvit epitetet god [25]). . . . Kraften är lagens bundsförvandt och stöd. Så länge lagarne vördas, är styrkan sysslolös. Men, om de våldföras, om samhällets jemnvigt rubbas, tillhör det fäderneslandets försvarare att tillrättavisa de illviljande. När frågan gäller att bekämpa en yttre fiende, gjuter krigaren sitt blod för fäderneslandet, och erkänslan smyckar hans graf. Den, som stridt för sitt fäderneslands rättigheter, som afsagt sig en del af sina egna och undarkastat sig disçiplinens bud, på honom rigtas i farans stund allas blickar. Påminnom oss vidare, att dessa lagar, huru rättvisa och helsosamma de än må vara, kunna kullkastas af främmande härar, eller genom inhemsk svaghet, om den, som bör vaka för alla, ett ögonblick tvekar att använda den väpnade magten, då frågan är att skaffa nationens, genom dess representanter uttryckta, vilja, aktning och åtlydnad. (1827) [83]). Olycklig den förste, som tror sig upphöja thronens glans och magt, då han utplånar spåren af nationens rättigheter. Den visaste furste är den, som med uppmärksamt öga följer de elementer, hvilka hota att förstöra staterna, som fattar dem innan de hinna utbrista och som genom sin vördnad för lagarne hindrar dem att ånyo framträda. (1817) [34]).

Fruktan.

Fruktan för Gud är den enda fruktan, fria män böra erfara [25]).

1814.

Napoleon.

Denne utomordentlige man, som tycktes hafva erhållit så utmärkta egenskaper och så stor magt endast för att tjena eröfrare till ett varnande efterdöme. Enväldig herrskare öfver den rikaste del af jorden, och öfver dess

omätliga tillgångar, understödd af mägtiga förbund, ersättande sina förstörda arméer genom nya, hos hvilka tapperheten och hoppet om seger fyllde bristen på krigsvana och erfarenhet, mägtig derjemte i opinionen genom så många och så stora segrar, hotade han städse continentens frihet [26]). Napoleon tålte ingen magt, som nekade att böja sig under hans ok. Han syntes hafva valt Carl den store till sitt mönster, men följde icke de lärdomar, denne lemnat. Carl den store vågade, efter att fåfängt hafva sökt uppmuntra norden till deltagande uti sin expedition emot germanien, hota de skandinaviska folken. Men han måste före sitt frånfälle erkänna, huru illa han bedömt deras lynne. — Napoleon ville äfven tvinga oss att bidraga till sina triumfers prakt, — och verlden har sett följderna af detta hans förmätna anspråk [27]).

Kejsar Alexander.

Alldrig ägde Sverige en trognare bundsförvandt, någon som noggrannare uppfyllt ingångna förbindelser. Sanningen skingrar seklernas mörker; men det är mig en ljuf pligt att förekomma framtidens dom genom vänskapens och rättvisans [26]).

Handeln.

Handeln är föreningsbandet mellan jordens spridda länder. Den bidrager att fullkomna konster och slöjder, att sprida upplysning och att mellan folken åstadkomma en andelig gemenskap. Sedan menniskan lemnat naturtillståndet och, för sin säkerhet, ingått samhällsföreningar, har handeln blifvit henne en nödvändighet, och erfarenheten har tillräckligt bevisat villfarelsen i det system, som vill innesluta ett land inom den inskränkta kretsen af dess egna alster. Handel och industri äro åkerbrukets stöd, som ej derförutan kan blomstra, och hvars trefnad derpå så kraftigt återverkar [28]).

Medborgare-kronan.

I patriotens ögon uppväger den medborgerliga kronan all annan ära [28]).

Krigaren.

Af den opartiske häfdatecknaren väntar krigaren sin varaktigaste lager [29]). Förgäfves skulle vi från den ena ändan af riket till den andra låta utropa vår författning och vår frihet, om de ej försvarades af krigarens mod. Hedern är hans valspråk, äran hans belöning. (1817) [30]).

1817.

Den allmänna säkerheten hotad.

Hvad vill denna svaga, föraktliga flock af oroliga, som tyckes stämpla i skuggan, för att störa det allmänna lugnet. Om deras anslag gällde mitt och min sons lif, skulle jag ej värdigas märka deras planer och bemödanden. Jag är soldat, jag är från gammalt van att förakta lifvet; men de vilja rubba edra lagar, de vilja angripa er ära och er frihet, — och då måste jag resa mig till ert försvar. Nationens fria val har kallat mig till thronens fot. Arméen vet det: jag har ej sökt denna ära, men jag har förtjent henne derigenom att jag försvarat ert val, hvilket är detsamma som att försvara edra rättigheter; och för detta ändamål skall jag veta använda den kraft och den själsstyrka, naturen beskärt mig och som möjligen förskaffat mig något anseende. Jag har icke kommit till er, för att tillfredsställa en tom fåfänga; min personliga ärelystnad är tillfredsställd, det namn jag förvärfvat, är nog för mig. Sveriges väl är mitt enda mål, den enda driffjädren till mina handlingar. Jag vill bereda eder frihet, ära och välgång; och i trots af allt hvad man kunde vilja försöka, skall jag försäkra er om dessa, den redlige mannens dyrbaraste, ägodelar. J veten, mina herrar, att jag ej handlar, och ej vill handla utan i öfverensstämmelse med lagen. Men om jag skulle glömma hvad jag är eder skyldig, glömma mina tänkesätt och mina grundsatser, om jag en dag, berusad af maktens bägare, skulle vilja våldföra er frihet; vågen då återkalla mig till mig sjelf — det är de tappras pligt att tala öppet och oförskräckt. Mitt hjerta skall alltid vara beredt att höra er. Och om jag till den grad glömde min egen ära och lycka, att jag ej ville lyssna till

ert tal, så rigten emot mig dessa samma vapen, hvilka J uti detta ögonblick erbjuden till mitt försvar. . . . Jag har med tacksamhet och rörelse påmint mig tillnamnet af far, hvilket arméen så ofta gifvit mig. Den tappre krigarn kan ej vara menedare, och ära och trofasthet bo alltid under soldatens rock och i dess bröst [81]). . . . Då, uti den bedröfliga ställning, hvari en lång följd af olyckor försänkt er, J vänden edra blickar på furstar, som voro er bekanta genom de tjenster, de bevisat sitt fädernesland, och då ert val stannade på mig, beslöt jag att antaga det. Sjelfva åtankan på de faror, som hotade er, upplifvade mig och satte mig i stånd att fatta vidsträckta planer, för att rätt kunna motsvara ert förtroende. För er skull samtyckte jag att uppoffra det enskildta lifvets lugn, hvari jag hade ämnat tillbringa mina återstående dagar; jag egnade mig åt ett folk, fordom så frejdadt, och då så olyckligt. Jag kom till er och medförde, såsom fullmagt och borgen, mina bragder och mitt svärd. Om jag härtill hade kunnat lägga en stamtafla ifrån ***Carl Martel***, så skulle jag endast för er skull önskat det; ty hvad mig sjelf beträffar, är jag lika stolt öfver de tjenster jag gjort och den ära, som upphöjt mig. Jag kan öka mina anspråk med adoptionens rätt och ett fritt folks enhälliga val. Härpå grunda sig mina rättigheter, ech så länge rättvisa och heder icke äro bannlysta från jorden, äro dessa rättigheter mera lagliga och heliga, än om jag härstammade från ***Oden***. Häfderna vittna, att aldrig någon furste bestigit thronen, utan med folkets samtycke, eller med vapnens magt. Jag har ej med vapen i hand banat mig väg till Sveriges thronföljd; nationens fria val har kallat mig, och det är denna rättighet, jag åberopar. Påminnen er uti hvilken ställning J vid min ankomst befunnen er, och besinnen hvad vi nu äro [38]).

Brådskan.

Allt är underkastadt samma lugna och jemna framskridande, som den visa naturen sjelf följer i sina verk, för att gifva dem mera styrka och varaktighet; men menniskan, otå-

otålig att njuta, skadar ofta sitt arbete genom för mycken brådska; tidiga frukter gifva ej kärna och saft. . . . Påminnen er, att det ej är fråga om att göra fort, men att göra väl, och att allmänhetens erkänsla, om den tillfaller er sednare, blir så mycket mera välförtjent och ärofull [30]. . . . Om man vill gagna ett folk, bevara dess rättigheter och försäkra dess sällhet, måste man, undvikande denna brådska, som icke stadgar och befäster något, småningom införa och vidtaga förbättringar, som lofva någon varaktighet. Det gifves individer, som icke alltid förstå en styrelses välvilliga afsigter, och de tro sig understundom förorättade, då man blott vill krossa de gamla bojor, hvarmed vanan fängslat dem; under det andra med vidsträckta insigter, hasta förbi de hinder, som lägga sig i vägen för deras önskningar. Om det är medborgarens pligt att vörda lagen, äfven i dess villfarelser och orättvisa stadganden, så är regenten ofta tvungen att handla försigtigt, till och med då han vill upphäfva gamla vanor, som hindra landets utveckling, men som tiden helgat. **(1825)** [74].

Indeldta Arméen.

Indeldta Arméen är vår frihets palladium. Den odödlige Carl XI skapade henne och tryggade derigenom Sveriges bestånd. Våra grundlagar hafva befästat den visa inrättning, som denne store konungs snille alstrat [33].

Historien.

Du har deraf sett furstarnes ursprung, hvarifrån deras rättigheter härleda sig, huru dessa rättigheter förverkas och förloras. Dessa lärdomar hafva bordt öfvertyga dig, att en furste måste genom stora dygder och utmärkta egenskaper förtjena de förmoner, hans rang gifver honom, att man genom lysande bragder kan väcka folkens beundran, men att man blott genom goda gerningar kan tillvinna sig deras kärlek. Allt hvad egennyttan eller smickret uppfunnit, för att gifva furstarne ett falskt begrepp om deras gerningar, förbleknar snart inför sanningens ljus. Nytta, rättvisa, dessa äro de stämplar, dem tiderna vörda, dessa äro

den enda, varaktiga ära. Se der, min son, hvad du redan bordt inhemta af historien. Inprägla dess lärdomar djupt i ditt hjerta. Ihogkom, att den herrliga krona, som ett fritt folk gifver, alltid är vacklande på ett af inbilskhet och nycker uppblåst hufvud, och att man måste göra sig värdig henne genom en djup känsla af konungarnes pligter, och folkens rättigheter [34]).

Staten.

Man har länge jemfört staten med en familj, och regenten, som med vishet vakar öfver det allmänna bästa, med en sparsam och försigtig far, som är mån om sina barns välgång. Man har sagt om en sådan regering, att den var faderlig, och om dem, hvilka stodo i spetsen för den, att de voro folkets fäder. Detta språk är enkelt, liksom tanken, som det uttrycker; man har helgat det såsom inseglet på staters styrelse, under hvilken regeringsform som helst.

Inom stater, liksom inom familjer, gifves flere orsaker till förkofran och välstånd, till aftynande och förfall. En husfader må vara tarflig, ordentlig, sparsam, han må med den ihärdigaste verksamhet sköta sin egendom eller sin rörelse, han må noga beräkna sina utgifter efter sina inkomster; allt detta är ej nog, för att trygga sitt eget välstånd och sina barns framtid. Han bör ej vara lugn, han bör ej tro sig hafva uppfyllt alla sina pligter, förr än han genom en klok försigtighet samlat ett tillräckligt förråd, hvarigenom han kan uthärda några års missvext eller aftagande i rörelsen, förr än han genom vishet och karaktersstyrka hos sina barn inplantat samma ordentlighet, verksamhet och arbetsdrift, förr än han tryggat deras arfslott mot alla tvistigheter. En stats välfärd beror på ännu mera inveckłade orsaker; ty den omfattar både de allmänna förhållanden, som sins emellan sammanbinda de serskildta delar, hvilka utgöra staten, regeringen med folket, folket med regeringen, och samma regerings olika förhållanden till andra stater.

Förgäfves skulle regeringen genom en sparsam och vis hushållning bemöda sig att vaka öfver de intressen,

som förena henne med nationen, och öfver hvarje samhällsklass' serskildta intressen. En sådan stats tillvaro skulle likväl vara osäker, om regeringen ej fästade ett uppmärksamt öga på sina grannars företag, om den ej hade medel och vilja att afvärja ett orättvist anfall. Folkslagens historia har alltför tydligt visat, att sjelfva deras storhet ofta är orsaken till deras fall, och att man ej kan räkna på en långvarig fred, med mindre man alltid är beredd på krig.

Förgäfves skulle också regeringen med största omsorg söka bibehålla sämjan med andra makter, förgäfves skulle den genom en krigisk ställning trygga sig mot alla fiendtliga företag; staten skulle icke dessmindre gå sitt fall till mötes, om man genom en felaktig inre förvaltning tillät, att källorna till allmänna välståndet afleddes eller förtorkade. Olyckliga de folk, hvilkas monark endast är krigare, olyckliga de, hvilka styras af en furste, som blott känner den inre förvaltningen. De råa och okunniga folken bländades länge af blotta krigsäran; deras sånger och fester prisade endast hjeltarne, som förde dem i striden. Men de nationer, hvilka af ljusets fackla föras till det mål, som naturen utstakat för sig, hafva genom en lång erfarenhet och alltför långvariga olyckor funnit, att uti sambandet och föreningen emellan krigsvetenskapen och regeringsvetenskapen ligger egentliga konsten att styra ett folk och leda det till lyckan. En regering, som känner denna konst och kraftfullt tillämpar den, förtjenar den gärd af tacksamhet, hvaraf, i ett upplyst tidehvarf, snillet och dygden böra finna sig smickrade. [34]) . . . Nationerna likna icke individen. Denne jägtas af ständigt nya njutningar. Allt, hvaraf han bländas, beherrskar och hänför honom. Nationerna se sekler förgå, och vänta nya. Tidens sakta gång och erfarenheten af en förfluten stadga deras tillvaro och bereda dem en framtid, som de med stolthet kunna emotse. (1825) [74]).

Politiska Skakningar

undergräfva nationernas sedlighet, och äro förnämsta orsaken till deras förfall [34]).

En upplyst Regering.

En upplyst och ädel styrelse önskar blifva bedömd efter sina handlingar; det är den enda belöning den väntar, och som tacksamt gifves den af alla dygdiga medborgare [35]).

Den lagstiftande Församlingen.

Det är här som statsmän, kyrkans förste, lagfarne, fosterländskt sinnade krigare, skicklige ekonomer och financierer uppträda och utveckla sig. Här är det konungen kan uppmärksamma förtjenster, värdiga och skickliga att tjena nationen och att föra den till den grad af ära och välstånd, som den en dag skall uppnå, om en ädel täflan vid fäderneslandets altare samlar alla rättänkande medborgares förenade bemödanden.

1818.

Kröningar.

Kröningsceremonien ökar hvarken furstens förbindelser eller rättigheter; men, då den helgar de band, som förena honom med folket, bereder den en fri nation tillfälle att offentligt uttala sin aktning för den, som hon beklädt med makten att uppehålla och bevara hvarje medborgares rättigheter. Denna ceremoni är äfven för fursten ett skäl mera att påminna sig den erkänsla, han är skyldig ett folk, hvars önskningar lättast uppfyllas, då han förstår att tillvinna detsamma anseende och ryktbarhet [38]).

Politisk myndighetsålder.

En nation, som genom en rättvist förvärfvad ära, och genom lagar, hvilka helga dess rättigheters ursprung och sanna legitimitet, tillkämpat sig politisk myndighet, kan endast med bibehållen ära, eller i döden uppgifva denna myndighet [46]).

Fursten och medborgaren.

Det är genom en inbördes tillgifvenhet mellan regenten och medborgaren, som stater blomstra och befästa sig [41]) . . . Ett samhälles utveckling möter ofta stora svårig-

heter. Dessa äro af mindre betydenhet uti en oinskränkt monarki, der en vilja ensam herrskar. Då styrkan blott aflägger räkenskap inför styrkan, kan herrskaren sammanhålla och hjelpa allt. Men uti en representatif monarki, der både konungen och medborgaren hafva i lag bestämda skyldigheter och rättigheter, måste man gå till väga med synnerlig försigtighet. Om en enda individ vill öfverskrida gränsorna för sina rättigheter, så löper han fara att på samma gång blottställa sina egna och andras . . . Ett ömsesidigt förtroende emellan regenten och medborgaren jemte en ädel sjelfförsakelse, äro de medel, som befodra statens välstånd, som göra den blomstrande, och som tillvinna den aktning af utlänningen. (1822) [64]) . . . Nationerna fortgå sällan på utvecklingens bana, då endrägt och förtroende ej råder emellan folk och regent. Furstars ära återfaller på nationen, liksom nationens på fursten. (1823) [67]).

Medborgaren.

Den medborgare, som i utöfningen af sina vigtiga befattningar, endast har fäderneslandets väl till ögnamärke, och som dertill äger en fast beslutsamhet och har äran till ledsven, förfelar sällan det ädla mål, han åsyftar [42]).

Det politiska Misstroendet.

Misstroende och misstanka leda till ovisshet och hvälfning, alltid farliga, emedan de lefva på bekostnad af folkets sällhet, och emedan folket, för att lefva lyckligt, behöfver lugn [43]).

Äran.

Eröfrarens ära kan förblekna, då deras ära, som försvara folkens frihet, öfvergår från slägte till slägte [49]). . . . Krigstukten och äran af en vunnen drabbning äro förförande; men det gifves en annan ära, som uti alla hyfsade länder, räknas lika högt: den ära, hvilken tillfaller en styrelse, som utan skakningar och våldsamhet förer nationen framåt. (1821) [58]).

1819.

Vetenskaperna.

Furstar hafva en dubbel pligt att beskydda vetenskap och konst. Ty om de lyckas att utmärka sin regering genom några nyttiga inrättningar, så är det vetenskapen och konsterna, som öfverföra deras namn till en tacksam efterverld.

Våra Fördelar.

Med haf och stora ödemarker till gränsor kunna vi i lugn sysselsätta oss med utvecklingen af våra inre förhållanden; och i förtröstan på oss sjelfva skola vi bevara menniskans dyrbaraste ägodelar, frihet och fädernesland [47].

Södertelje-Canal.

Södertelje-canal, hvilken öppnar gemenskapen emellan baltiska hafvet och den insjö, som fuktar så många bördiga landskap, är ett monument, som för våra efterkommande skall bevittna svenska nationens mod och fasta ihärdighet. En opartisk häfdatecknare skall säga, att då Sverige nyss förlorat herrliga provinser och befann sig uti en svår och smärtsam belägenhet, det likvisst icke misströstade att bevara sitt urgamla och egentliga fädernesland [48].

Våra Eröfringar.

De enda eröfringar, vi eftersträfva, äro de, som vänta oss i de blifvande odlingarne; och dessa eröfringar äro de enda varaktiga, de enda, hvilka folket värderar, då de ske i öfverensstämmelse med lagstiftningen och utan att rubba försäkrade rättigheter [48].

Erkänslan.

Det är hugnande för menskligheten att finna erkänslan, en af de skönaste egenskaper, hvarmed skaparen begåfvat oss dödliga, icke helt och hållet bannlyst ur denna tid, som är så rik på stora tilldragelser, men som på samma gång erbjuder så många exempel på den förgätenhet, hvarmed de utmärktaste tjenster belönas.

Moralen.

Moralen har reglor, som icke äro mindre positiva, än vetenskapernas: den bör alltid vara upplyst af förnuftets fackla [50].

Ordning.

Institutionernas ordning och bestånd böra alltid framgå i bredd med aktningen för medborgares rättigheter och menniskans värde [50]. . . . Ordningens uppehållande är grundvalen för den belåtenhet, som menniskorna röna i det borgerliga lifvet; att rubba denna belåtenhet, att framkalla lidelser, som leda till begreppens förvillande, är att låta budkaflan gå till ett borgerligt krig. (1818) [85].

1820.

Jern.

Naturen, som nekat oss de dyrbara metallerna, hvarmed den försett andra länder, har i skötet af våra berg nedlagt skatter mera enliga med vår karakter. Anklagom henne icke att hafva styfmoderligt behandlat oss! [51].

Okunnigheten.

Okunnigheten gör menniskorna till slafvar under deras egna lidelser, och skattskyldige under dem, som vilja dem underkufva. Ju upplystare en nation är, ju mera skönjer man uti dess sköte utvecklingen af en varm patriotism, hvilken är en borgen för dess storhet och dess oberoende. [52].

Konungars Tröst.

Den skönaste tröst, som konungar kunna medföra i grafven, är vissheten, att de omsorger, som de burit för menskligheten, icke skola förglömmas [53]. . . Det är ljuft för en Furste att äga vissheten om att vara älskad; denna sällhet tillväxer ännu mer genom den inre öfvertygelsen att hafva ansträngt alla sina krafter för att vinna denna kärlek (1829) [86].

1821.

Reformationen.

Doktor Luthers religiösa reformation lärer menniskorna, att de hafva rättigheter, och att tankefrihet är en af Skaparens skönaste gåfvor.

Norrige.

Intet jordens folk har erhållit rättigheter och en konstitutionell trygghet med mindre uppoffringar, än det Norrska folket. Men för att bevara dessa Försynens dyrbara skänker, påminnom oss, att intet folk är värdigt friheten, utan så vida det förstår att vara fritt utan lag. Glömmen ej, att de flesta Stater länge hafva kämpat mot förtrycket, anarkien och det borgerliga kriget; att andra, efter att hafva uthärdat alla stormar, hafva sett sig tvungna af den allmänna fördelen, att inskränka, att jemka de rättigheter, hvilka lidelsernas yra hafva missbrukat [55]. . . . J veten, mine Herrar, med hvilka hjeltelika ansträngningar och hvilka mödosamma offer institutionerna äro erhållna eller eröfrade af folken. J veten, hvilka de svårigheter äro, som de hafva att bestå för att trygga dem. Lyckligare än så många andra hafven J mottagit dem såsom en gåfva af en blid försyn. J bören derföre inse behofvet att med vishet och försigtighet arbeta på att utgallra det, som de innebära stridigt mot deras verkställighet, och att inpassa det, som deras bestånd påkallar. (1822) [62]) . . . Vi hafva erkännt den oomkullkastliga grundsats, att ärligheten är lagens skydd och frihetens tryggande vård. Efter flere århundraden under en absolut styrelseform, har Norrige i ett ögonblick blifvit en konstitutionell stat; detta oaktadt hafven J undvikit de klippor, för hvilka de mest civiliserade och upplysta nationer ej kunnat taga sig till vara; och J hafven med en from vördnad upprätthållit grundlagen, under erkännande af att det endast är på grunden af erfarenhetens lärdomar, förändringar och förbättringar böra byggas. (1822) [64]). . . . Norrmännens karakter är dig bekant; du har studerat den alltifrån din ungdom. Nationen är laglydig, gästfri och

gifmild; föga i beröring med det öfriga Europa, har den bevarat sina seder och vidhåller ännu sina förfäders vanor. Hos de Norrska folken, mer än hos något annat, är vanan andra naturen, och deras karakter, hvilken ej äger söderns liflighet, är sådan, att den furste, hvilken de en gång skänkt sitt förtroende, måste ha begått många fel, måste ha blifvit mycket olycklig, innan det deltagande, hans uppträdande ingifvit, alldeles försvunnit. Montesquieu har sagt, att äran, okänd i envåldsstater, der man till och med saknar ett namn för detta begrepp, råder i monarkier; den ger lif åt alla samhällsklasser, åt lagarne och åt dygden sjelf. Emellertid hafva Norrmannen under ett och ett halft sekel gifvit sådane prof af trohet mot en envåldig styrelse, att vi nödgas erkänna, det äran har mycken del i ståndaktigheten af denna politiska trohet. . . . En långvarig fred har aflägsnat Norrska nationen från dess fordna böjelse för krigets ära (1824) [72]. . . . Norrige är fritt. Må vi i frid njuta våra rättigheter. Må vi icke blottställa någon person, något intresse. Upplyftom genom författningar folket till kärleken för det sanna och rätta. Må dessa författningar blifva genom vanans makt inristade i hvarje medborgares hjerta. (1830) [88].

Civilisationen.

Den är arfvet af förnuftets herravälde; detta välde bör förvisa de plågoris, hvilka så länge sväfvat öfver jorden, och hvart efter annat, utan åtskillnad, ödelagt, så väl de skönaste, som de mindre bördiga länder i Europa.

Domaremakten.

Hvad är väl mera dyrbart än rättvisan? Hon är ett af menniskans förnämsta behof, hon är samfundets ursprung och lif, och den sannskyldiga grundvalen för allmän frihet. Der hon herrskar, står allt i blomma, allt går framåt, och hennes lyckliga inflytelse skänker förtroende och lugn. Vid samhällenas bildande och i folkens barndom, låg all magt uti dens händer, som ägde att befalla. Den enskilde, hvars enskilda intressen blifvit angripna, visste icke då något annat beskydd, än i de armar,

som försvarade honom mot en fiendes anfall. På sådant sätt var det, som en och samma hand i långliga tider förde krigets svärd och förnuftets våg. Men folken framskredo omärkligt på civilisationens bana, och man kände, att denna magtförening uti en enda hand var farlig för allas säkerhet. Från denna tid förbehåller sig suveränerne rättigheten att vara urkällan till allt beskydd, men anförtrodde lagskipningen åt män, hvilkas oförvitlighet och bildning gjorde dem dertill tjenlige. Så fann sig den lagskipande makten åtskild från den verkställande och från den lagstiftande, och blef för folken en dyrbar välgerning, en bevarare af deras rättigheter [57]).

Friheten.

Friheten består icke längre, än styrelsen är stark; det finnes ingen säkerhet, der makten är ojemnt fördelad; och en konstitutionel stat, som vill undvika skakningar, hvars följder icke kunna beräknas, bör förkasta hvarje uteslutande öfvervigt, som den ena statsmakten kan äga framför den andra [58]). . . . Friheten, som inger menniskan känsla för sin värdighet, skänker henne äfven styrka och förmåga att med tålamod bära motgångarne. Men denna frihet försvinner snart, då styrelsen icke besitter tillräcklig magt att åt folket bibehålla och bevara, hvad det lyckats förvärfva sig. (1823) [69]).

Den sanna Litteraturen,

en af de väsendtligaste beståndsdelar af nationaläran, qväfver och dödar smädelsen; en författare, som tillika är sann medborgare, bör först af alla erkänna, att då pligterna misskännas och förnekas, upphöra rättigheterna [59]).

1822.

Folkökningen.

Denna tillväxt i folkmängd är säkerligen lika mycket värd, som tillkomsten af en provins, hvilken skulle hafva kostat stora uppoffringar och mycket blod [61]).

Götha Canal.

Utländsk fiende och inhemska skakningar hotade ännu svenska nationen med slafveriets bojor, då den vågade fatta en tanke, värdig de ryktbaraste folk, den nemligen att förena tvenne haf, som voro åtskiljda af konungarikets hela bredd. Flere af våra store konungar hade förut påtänkt detta. . . . De fördelar, denna nya communication bör medföra, äro uppenbara. Förslaget skall visserligen icke på länge bära frukt; men en tid skall komma, då dess nytta ej längre misskännes. Ett kommande slägte skall välsigna det mod, som vågat denna stora tanke; och den ihärdighet, som genomfört densamma, skall finna en plats i vår historia [63]).

1823.

Aristokratiens Valspråk.

Ära, Fosterland och Konung [65]).

Revolutionerna.

Våra dagars händelser erbjuda exempel på de olyckor, revolutionerna medföra. Anarkiens vådor, demokratiens convulsiva skakningar och despotismens förtryck, se der de plågoris, för hvilka få nationer kunnat bevara sig [65]).

Folket och dess Behof.

Den allmänna säkerheten fordrar, att vi gifva nationen lagar, som öfverensstämma med dess författning. De styrande och styrda förtjena samma uppmärksamhet och omvårdnad. Folket vill tydligt och klart känna sina förbindelser och rättigheter; det vill äfven, att styrelse och representation inbördes stödja hvarandra. Och af denna statsmakternas endrägt och öfverensstämmelse väntar det sin sällhet och sitt anseende; ty den naturlag, som bjuder att uppehålla och bevara sig sjelf, är lika gällande för nationen, som för individen [65]).

Mynttecken.

Mynttecken bestämma medborgarnes förmögenhet, emedan den föreställer den fasta och rörliga egendomens värde. Bibehållandet af deras värde bör vara ett af lagstiftningens förnämsta föremål [65].

Representatif Regering.

En representatif regering bör gå midtemellan tvenne ytterligheter, förtryck och sjelfsvåld. Menniskosinnets naturliga böjelse förer lätt till dessa båda ytterligheter; och detta är orsaken, hvarföre det är lika svårt att träffa en vis medelväg, som att der bibehålla sig [66]. . . . Det är endast genom den lagstiftande församlingens måtta och vishet, som en representatif styrelse kan hoppas att bevara de rättigheter, grundlagarne tillerkänna densamma. Och det är ensamt denna måtta, som kan lotsa den förbi de klippor, mot hvilka flera stater, genom sin öfverdrift, lidit skeppsbrott [68]. . . . En konstitutionel stats tillvaro beror på jemnvigten statsmakterna emellan; en styrelse, som icke vet att bibehålla denna, blottställer landet för ett våldsamt upphäfvande af institutioner, som skola försäkra allas fördelar. Det är icke ensamt och uteslutande några få individer, som äga intresse i staten; det gifvas intressen af en högre art, sådana som nära och väsendtligen sammanhänga med nationlighetens bevarande. (1828).

Politiska Oroligheter.

Då staten oroas och upröres, är det i sista hand folket, som deraf lider mest. Denna visshet bör förmå oss att aldrig förlora ur ögnasigte dess väl och dess lugn. Det inre lugnet är den första gåfva, det har rättighet att fordra af oss; och för att bereda detta, befaller oss folkets röst att, utan afseende på person och förhållanden, tillämpa de lagar, som försäkra dess lugn och säkerhet [69].

Handeln.

Industri och handel äro de förnämsta medlen till staters rikedom, styrka och säkerhet. Handel och skeppsfart hafva förskaffat oss kunskap om vår glob; handeln

har civiliserat verlden och den har upplyftat flera stater, såsom England och Norra Amerika, till deras stora välstånd. Dessa länder erbjuda ett ovedersägligt bevis på de stora fördelar, som en väl ordnad national-industri medför [70].

Institutioners Skapelse.

Om Chefens absoluta vilja på slagfältet i ögonblicket bör verkställas, så är förhållandet annorlunda, då fråga är att ordna samhällsangelägenheterna. Lugn, betänksamhet och frånvaro af hvarje enskildt intresse erfordras, då nationen skall gifva sig institutioner, som motsvara dess lynne och locala förhållanden. Endrägt är förnämsta vilkoret för ernåendet af ett lyckligt resultat [71].

Regenten och lagstiftande Församlingen.

Ett lands författning bör jemnt fördela maktens attributer mellan regering och folk; denna jemnvigt, egentliga grunden för ett inbördes förtroende, finnes i vår grundlag; och folket, som bekläder sina lagstiftare med initiativets rätt, fordrar på samma gång, att dess ärftliga öfverhufvud, å sin sida, gillar de lagar, som befinnas nyttiga och rättvisa [71].

Ståndaktigheten

är en så stor egenskap, att, oaktadt få dermed äro begåfvade, det likvisst i allas ögon är ett fel att hafva blottat deras lättsinne [75].

Inbilskheten.

Om ödmjukhet och blygsamhet äro väsendtliga egenskaper hos dem, som äro ämnade att styra stater, så är inbilskheten ett af de största fel hos embetsmän, isynnerhet om de innehafva de högre platserna. Ju upphöjdare tänkesätt man äger, desto mindre må man förakta deras råd, som stå en nära; men dessa råd böra aldrig vara en bestämd regel för fursten.

Han bör noga besinna sig, innan han antar eller förkastar dem, och, om han vid denna granskning finner, att de gifna råden äro bättre, än hans egna planer, så

bör han adoptera dem såsom sina egna; ty, då faran att misslyckas drabbar honom ensam, är förtjensten att urskilja det nyttiga ofta lika stor, som djerfheten uti en tanke, hvilken blifvit framkastad såsom ett råd, utan att rådgifvaren haft tid att den öfverväga [73].

Rådtagaren.

Den skickligaste man i verlden bör, så snart han en gång kallat dem till rådgifvare, alltid höra äfven deras mening, som han tilltror mindre erfarenhet. Att föga tala, är furstens försigtighet; att höra mycket, hans fördel. Han blir då bekant med alla meningar. De antagliga gagna genom sig sjelfva, och utränga de öfriga [73].

Ett alltför ömtåligt Samvete

är synnerligen farligt för en styrelse. Det är visserligen sant, att man utan samvete begår mycken orättvisa och många grymheter; men öfverdrifna betänkligheter kunna också alstra en för det allmänna skadlig svaghet och menlöshet. De som, af fruktan att blottställa sig, darra för de tillförlitligaste grundsatser och de klaraste facta, förlora ofta härigenom de stater, som de eljest kunnat rädda. En statsmans rättskaffenhet är icke alltid detsamma som jernhård regelräthet. Denna är ofta åtföljd af orättvisa, och man måste skilja den från en viss stränghet, som man i en mängd fall är tvungen att använda. Då det allmännas fördel ovilkorligen bjuder en sådan stränghet, måste man vara obeveklig. En ädel rättskaffenhet åligger det att kraftigt tillbakavisa öfverdrifna fordringar [73].

Krigskonsten.

Den stat, som i vår tid ej äger en krigshär, är gifven till pris åt första anfallet. *Tankred af Hautville* underkufvade Sicilien med en handfull norrmän. Om det ägt ett fältherre-snille och några ständiga trupper, skulle det redan vid landstigningen satt en gräns för denne mans förvånande bragder. Nordens hjeltar i medeltiden förskräckte Frankrike och Europas kuster; — utan att vilja återföra denna tid, är det nödvändigt att öfvertyga Norr-

männen, att det icke är talen från tribunen eller de festliga skålarne, som bereda staternas sjelfständighet och som den bevara. Verlden är ej fri derföre, att man dricker en skål för dess frihet. Det tappraste folk skulle icke kunna berömma sig af ett ostördt lugn, om det icke städse vore försäkradt emot ett oförmodadt anfall. Stater emellan har styrkan alltid rätt, och svagheten orätt. Så dömer verlden i allmänhet. Den store Fredrik sade: "för att föra krig, fordras penningar, penningar, och ännu penningar." — Han visste, att man med penningar får soldater. Jag skulle derföre med Machiavelli, hvars styrelsegrundsatser jag för öfrigt icke gillar, sålunda vilja uttrycka detta: "*för att föra krig, fordras män, män och ännu män.*" Med soldater är man herre öfver de öfvervunnas hjelpkällor.

När du skall föra krig, spara då dina soldaters blod, och vårda dem i sjukdomen. Undvik skärmytslingar, men gif en hufvuddrabbning, då ditt lands ära och väl det fordra. Många fältslag hafva förlorats derföre, att man velat skona några elit-corpser [73]. . . . Vi böra aldrig glömma, att styrkan endast är lagens bundsförvandt; att ett troget iakttagande af disciplinen bör vara chefens, som soldatens första behof; och att, om hären är till för att hämma oordningar, bör den också framförallt gifva exempel på laglydnad (**1827**) [81]. . . . Alla tiders erfarenhet vittnar, att kriget i längden uttröttar och nedslår de mest krigiska nationer. Stater, grundade af vapenmakt, kunna likväl icke bevara sin sjelfständighet, utan att ständigt vara färdiga att, påminnande sig sitt ursprung, med vapen i hand försvara densamma. (**1824**) [96].

En oinskränkt Herrskare.

En oinskränkt herrskare kan utan olägenhet och fara någon gång visa sig efterlåten i afseende på den stränghet, hvarmed han låter verkställa de lagar, som han utfärdat. Han mildrar eller skärper straffen efter behag; allt hvad han beviljar är en ynnest och ett frivilligt efterlåtande af makten; staten är koncentrerad i hans person, och de individer, af hvilka denna stat är sammansatt, äro förpligtade att underkasta sig hans vilja [73].

En konstitutionell Regent.

I en konstitutionell stat är fursten ej något annat än verkställare af det fördrag, som blifvit ingånget emellan honom och folket, och ingalunda herrskare öfver detta folks vilja; ty ifrån det ögonblick, då denna vilja blifvit nedlagd i en skriftlig urkund, denna må nu benämnas huru som helst, och då de lagar, som ur densamma härflyta, blifvit godkände så väl af nationen som dess styresman, så följer derutaf att denne sednare är förpligtad att fordra, det dessa lagar, som äro statens skyddsvakt och borgen för hvarje enskild medborgares säkerhet, skola upprätthållas och efterlefvas, så att ingen har rättighet att bryta desamma. För detta ändamåls vinnande fordras, att de äro tydliga och lättfattliga, på det att rättvisan af deras bud må ligga i öppen dager äfven för det enfaldigaste förstånd [73]).

Ihärdigheten.

Då några få statuerade exempel icke förmå att hejda olydnadens ström, skola fortsatta bestraffningar sätta en gräns för densamma. Det är samma förhållande med den borgerliga ordningen, som med den militära; ihärdigheten civilicerar nationer; den framkallar krigstukt bland härarne. Härutaf följer, att, om man bestraffar dem, som bryta emot sina skyldigheter och pligter, blir det blott få, som man nödgas straffa, ty det ligger icke i menniskans natur att vilja blottställa sig för ett straff, som man vet vara oundvikligt [73]).

Obevekligheten.

Obevekligheten, ja sjelfva strängheten, räknas, endast, såvida de tillämpas med urskillning, ibland dygder af första ordningen, som utmärka en furste. Om man undersöker orsakerna till all slags slapphet och upplösning inom det borgerliga samhället, så finner man, att detta onda härleder sig från uraktlåtenheten att straffa och icke från straffens mildhet. Man bör derföre tillämpa dem i rättan tid och så skyndsamt, som de föreskrifna formerna tillåta,

på

på det att brottslingen må krossas och hans medbrottslige förskräckas [73]).

Penningeväsendet.

Penningar äro statens nerver; det är af högsta vigt att noga hafva reda på statens utgifter och inkomster, samt att skapa tillräckliga tillgångar för utgifternas betäckande, så att dessa icke blifva betungande för nationen, äfvensom att använda dem med urskiljning. En stat bör alltid vara hushållsaktig och blott någon gång, då omständigheterna så fordra, frikostig [73]).

1825.

Eröfringar.

Det finnes en gräns för eröfringarne; den i tingen och händelserna sjelfva inneboende kraften och naturen sjelf bestämma denna gräns [74]).

1826.

Folkens Röst.

Om man har rätt, då man säger, att folkens röst är Guds röst, så har aldrig någon öfvertygelse uttalat sig starkare än denna till förmån för de grundsatser, af hvilka vi låta oss styras. Folkens politiska trosbekännelse har äfven sina dogmer, och de önskningar, de låta förnimma i afseende på deras inre lugn och yttre oberoende, böra anses såsom den rätta grundvalen för all laglig magt [75]).

Landskapet Upland.

Det är i detta landskaps förnämsta stad, der kärlek till fäderneslandet och känsla för dess oberoende tidigt väckas hos ungdomen. Den får här lära, att denna frihetens klassiska jord af Scandinaviens förste lagstiftare valdes såsom ett skyddsvärn mot dessa eröfrare, som hade för afsigt att underkufva verlden; att det var härifrån dessa krigare sedermera utgingo, som, under den strängaste krigstukt och likväl fria, bildade nya stater och utsådde frön till riddaretidens civilisation och att denna civilisation förde

segraren till alla Europas länder. Arftagare till dessa manliga dygder, och stolt öfver den äran att inom sitt sköte hysa de tre fjerdedelar af ungdomen, som egna sig åt lagfarenheten, vetenskaperna och rikets förvaltning, skall detta landskap, jag är fullt öfvertygad derom, städse bibehålla sitt anseende ibland rikets öfriga delar. Det skall aldrig glömma, att förtröstan på framtiden och på den Högstes beskydd är grundvalen för folkens sällhet [76]).

Lagarne.

De friaste stater äro de, som styras efter skrifna lagar. Det är genom deras samvetsgranna upprätthållande som man skapar och bevarar folkens sällhet [77]). . . . Folkens ära, som alltid ytterst hvilar på regeringarnes styrka, beror på sättet huru lagarne handhafvas. Det borde ej finnas mer än en sann tolkningsgrund för desamma, nemligen bokstafven. **(1828)** [82]). . . . Det ena sättet att icke afvika från det, som är nyttigt för en nation, är att följa den lagliga vägen, för att komma till ett mål, som man anser för det fördelaktigaste. Så länge man icke tillåter sig något, som är stridande emot ingångna aftal eller emot fredens vidmakthållande, störes icke händelsernas naturliga gång. Men hvarje öfverträdelse i ettdera af dessa begge hänseenden drifver sinnena till en oordning, som nästan alltid framkallar inhemskt och utländskt krig. **(1830)** [88]). . . . Rättvisan är styrkans bundsförvandt, liksom styrkan är rättvisans. **(1832)** [92]).

Makten.

Det är sant, att makten kan tvinga till lydnad, men det är endast förnuftet, som öfvertygar menniskorna [78]).

1827.

Familjfadren.

En familjefaders hjerta känner aldrig någon större glädje, än då han ser sina barn lyckliga genom hans omsorger, och finner dem tacksamma för hans välgerningar. Såsom statens högste styresman och såsom fader för den stora svenska familjen är eder sällhet och eder kärlek mitt

ädlaste mål. I belönen mig för mina mödor, då j försäkren mig att jag uppnått detta mål [79]).

Himmelens Beskydd.

Vi kunna icke hoppas att bibehålla detta beskydd, såvida icke hvar och en af oss lifligt känner sin förpligtelse att hysa aktning för andras rättigheter, liksom han sjelf fordrar, att andra skola hysa aktning för hans egna [80]).

1828.

Svenska Presterskapet.

Redan vid den första samhällsföreningen emellan den Skandinaviska halföns innevånare uppdrogo de antagna lagarne åt stammens högste styresman rättigheten att skipa lag, att vaka öfver de religiösa dogmerna och att ställa sig i spetsen, då det gällde samhällets försvar. Dessa plägseder, som gå ända upp till verldens äldsta tider, hafva i Sverige blifvit vidmakthållne ända till våra dagar. Den stigande odlingen har, oaktadt hon fördelat samhällsmagten på flere händer, ålagt regenten såsom pligt att i sin person upprätthålla den högsta öfverhetspersonens åligganden; den har likaledes bekräftat hans makt såsom kyrkans högsta väktare. Det svenska presterskapet underlättar regentens möda; dess upplysta nit och det efterdöme, som det lemnar, äro helsosamma för alla samhällsklasser. Kalladt att medverka till förbättring af lagarne och förvaltningen, skall det fortfara att vid öfverläggningarne ådagalägga klarhet i tanken och den endrägtens anda, som gör folken lyckliga [84]).

Den enda outtömliga Skatten.

En sådan skatt är de styrandes rikedom, då de uppbäras af undersåtarnes kärlek till det allmänna bästa.

Döden.

Försynen har bestämt en viss gräns för vår tillvaro. En sann christen afvaktar den med undergifvenhet, utan att hvarken önska eller frukta densamma. Men, då man

känner döden nalkas, känner man djupare vårt slägtes bräcklighet [86]).

De fyra Stånden.

Om vår representation behöfver förbättras, så glömmom likväl aldrig, att de fyra stånden under trenne hela århundraden hafva utgjort monarkiens grundvalar [87]). . . . Alla förbättringar i våra institutioner böra stödja sig på ett djupt begrundande och på erfarenhetens läror. Sättet, formen för dessa förbättringars införande finna vi utstakade i våra grundlagar, som böra tjena de båda lagstiftande magterna till efterrättelse. Dessa lagar erinra oss, att Sverige har att tacka de fyra stånden för fortfarandet af dess tillvaro och dess namn. Svenskarne hafva sina egna och serskildta vanor. Fastän de icke blindt antaga andra folks grundsatser, skulle man likvisst begå en orättvisa, om man icke tilltrodde dem att hysa aktning för ett främmande folks omdöme, och deltagande för dess sällhet. **(1834)** [96]).

Nationernas Bestånd.

För menniskolifvet gifves det en bestämd gräns; för nationernas tillvarelse deremot ingen. Men deras tillvaro såsom nationer beror hufvudsakligen på lagarne, hvilka ensamt utstaka allas pligter, på representationens medborgerliga egenskaper och dygder och på de styrandes förutseende [93]). . . . Endast derigenom uppfylla vi pligterna emot oss sjelfva att vi påminna oss, att våra efterkommande skola skörda frukterna. Menniskans framtid härnere är döden; lifvet nationernas. Då menniskan arbetar för sig sjelf, verkar hon derföre i ännu högre grad för den nation, hvars medlem hon är. **(1834)** [96]). Lagstiftarne kunna försäkra folkens lugn och välstånd endast genom institutioner, som grunda sig på deras lynne och egendomlighet. Man öfvergår ej utan fara från det ena styrelsesättet till det andra. Samhällskroppen bör, liksom menniskokroppen skydda sig för våldsamma skakningar, hvaraf de båda uppröras, och hvaraf deras tillvaro hotas. **(1836)** [102]).

Svenska försvarsverkets ordnande.

Vår militär-organisation motsvarar vårt geographiska läge. Den är helt och hållet beräknad på *försvar* [94]).

Den väpnade Styrkan.

För att skydda den bildning, som vi tillegnat oss, och för att befordra dess vidare utveckling, böre vi aldrig lemna den väpnade styrkan ur sigte. Ja, M. H., den väpnade styrkan är en af de förnämsta grundvalarne för folkens oberoende. Jag skall derföre icke tröttna att för er upprepa, att en armée, trogen sin konung och tillgifven landets statsförfattning, i krigstider är det enda skyddsvärnet emot yttre fiender och under friden den pelare, på hvilken lagen hvilar [95]).

1834.

Reformerna.

Äfven inom de familjer, som äro mest endrägtiga och lifvade af den varmaste önskan att upprätthålla endrägten, uppstå under serskilda intressen, som med åren tillväxa i styrka; huru mycket mera måste icke detta vara fallet med en stat, som är sammansatt af flera stånd, som stödjande sig på sina företrädesrättigheters ålder yrkar deras upprätthållande! — Folken hysa vördnad för sina gamla plägseder; att alltför brådstörtadt vilja påskynda deras utveckling, är att likna dem vid en oklok menniska, som då han icke trifves fullkomligt väl i det hus, han bebor, nedrifver detsamma, utan att hafva varit betänkt på att skaffa sig en ny boning. Vi äge den öfvertygelsen, att endast tiden bör åstadkomma förbättringar, stödda på kännedom af det förflutna och ett säkert bedömmande af det närvarande [97]).

Den säkraste Borgen för ett Samhälles Bestånd.

Den säkraste borgen för ett samhälles bestånd ligger i ålderdomens erfarenhet och i den mogna ålderns kraftfullhet. Den generation, som meddelar er sina lärdomar, fordrar, att ni åt en blifvande öfverlemnar denna bildning [98]). . . . Ordning är folkens första behof, foster-

landskärlek dess andra, båda närda af endrägten. Det tredje är rättvisan, grundad på förnuftets magt, förnuftet som är rättvisans naturliga bundsförvandt, och af hvilket allt ordnas. (1835) [100].

Rättvisan.

Rättvisan är en himmelens gåfva. Hon är evigt densamma; hon är opartisk, såsom hennes upphof, det högsta väsendet [99].

Carl X.

Carl X, (icke mindre stor än den store Gustaf I, men mindre firad i historien) beredde, under en kort regering, grundvalarne till sitt fäderneslands ära och välstånd. I början lycklig uti sina företag, sedan uttröttad af sina allierade, fann han inom sig sjelf hela den kraft, som är en brinnande själ medfödd, som måhända af eröfringarnes och ärans retelse lät hänföra sig, men som slutligen erkände, att det folk, hvilket till sin styresman utvalt honom, hade uteslutande rätt till hans verksamhet. Han öfvergaf sina drömmar om en flygtig storhet och egnade sig helt åt sitt nya fädernesland. Döden satte en gräns för hans dristiga planer; men döende lemnade han Sverige provinser, som ökat dess magt, och som skydda för utländskt infall. Hans dynasti slocknade med sonsonen Carl XII [101].

Akademien och Medaljen.

Underrättad af er secreterare, att akademien ämnade genom en medalj bevara minnet af det stöd, hvarmed jag hägnar edra arbeten, har jag uppdragit honom att härföre hembära min lifligaste erkänsla; men vid samma tillfälle fästade jag hans uppmärksamhet derpå, att, om beskyddet ålägger tacksamhet, så har likvisst sjelfva skapelsen förstfödslorätten. Magtens innehafvare har lätt att beskydda en inrättning, som finnes; men vill man skapa, måste man förenade äga magt, snille och mod. — En känsla, den J skolen gilla, har förmått mig att, då jag emottar den medalj, som är egnad beskyddaren, låta slå en, som upplifvar minnet af stiftaren [103].

Norrige och dess Förening med Sverige.

Föreningen emellan Sverige och Norrige utgör Konungens ära och sällhet. Den måste, med hänsigt till sina resultater, ingifva hvarje sann och fosterländskt sinnad Norrman den lifligaste erkänsla för försynen, hvilken i sin godhet valde detta medel att grunda en nations sällhet, som, af naturen föga gynnad, under sekler haft att bekämpa de hinder, hvilka en ofta fiendtlig politik lagt i vägen för utvecklingen af dess frihet och välstånd. Denna förening försäkrar Norrige den rang, det intar bland oberoende stater; den är en borgen för Norrmännens personliga och politiska rättigheter; den är drifkraften till dess rikedom och sällhet. Hvad skulle Norrige varit utan denna förening? Skulle dess oberoende fortfarit? Skulle det med sin nuvarande trygghet kunna njuta af den dag som är, och emotse den kommande? Skulle dess handel och industri kunnat, gynnade af freden och befordrade genom traktater, uppnå en så förvånande utveckling? Skulle lugnet och sällheten, hvarmed försynen för närvarande gynnar oss, valt sin fasta bostad bland klipporna och i dalarne af ett land, hvars tillvaro berodde af de minsta politiska nycker? Svaret måste utfalla nekande! Men, för att göra detta sakernas tillstånd varaktigt, för att, så till sägandes, fastkedja lyckan och välståndet, måste hvarje samhällsledamot lifligt öfvertyga sig om den sanning, att Norriges fred och lugn endast finnes uti en trogen och uppriktig förening med Sverige. Denna förening, som uti grundlagarne för alltid är bestämd och reglerad, behöfver ej frukta några andra amalgamationsförsök, än dem, hvilka den broderliga endrägt, förtroende och vänskap, de båda folken äro hvarandra skyldiga, innebära. Se der den enda sammansmältning, eder Konung önskar [104]).

Konungen och Sveriges Pånyttfödelse.

Våra dagar fordra förändringar i de gamla institutionerna. Naturen, som utvecklar barndomen, anvisar mannaåldern studiet af det förflutna, för att rätt kunna fatta det närvarande. Uti hvarje oförutsedd och kritisk belägenhet

efter vårt politiska återställande hafva vi med lugn betraktat detta fordom; och det beslut, vi fattat, har, oaktadt våra svaga tillgångar, visat afundsmännen till vårt lugn, hvad vi vågade och förmådde. Nu är vår kallelse att förbättra våra lagar och institutioner. Ärans bana är lika öppen för alla, som genom verksamhet, hushållning, talanger och vördnad för hvars och ens rättigheter förtjena densamma. — Vi hafva alla ett gemensamt ursprung; men de män, som stiftade stater, voro krigare; — ty för att skapa, fordras kraft. — Våra lagar, vår författning och våra, på nationallynnet grundade, vanor hafva utstakat de plikter, vi äga att uppfylla. Låtom oss, i stället att hänföras af tiden, som ofta liknar en härjande orkan, beherrska de politiska stormarne, och följa odlarens arbetsmethod, som till kala och sterila trakter leder de befruktande floderna.

FÖRTECKNING

öfver de Tal och Proklamationer &c. hvarur förestående utdrag äro hemtade.

STOCKHOLM. HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET, 1840.

